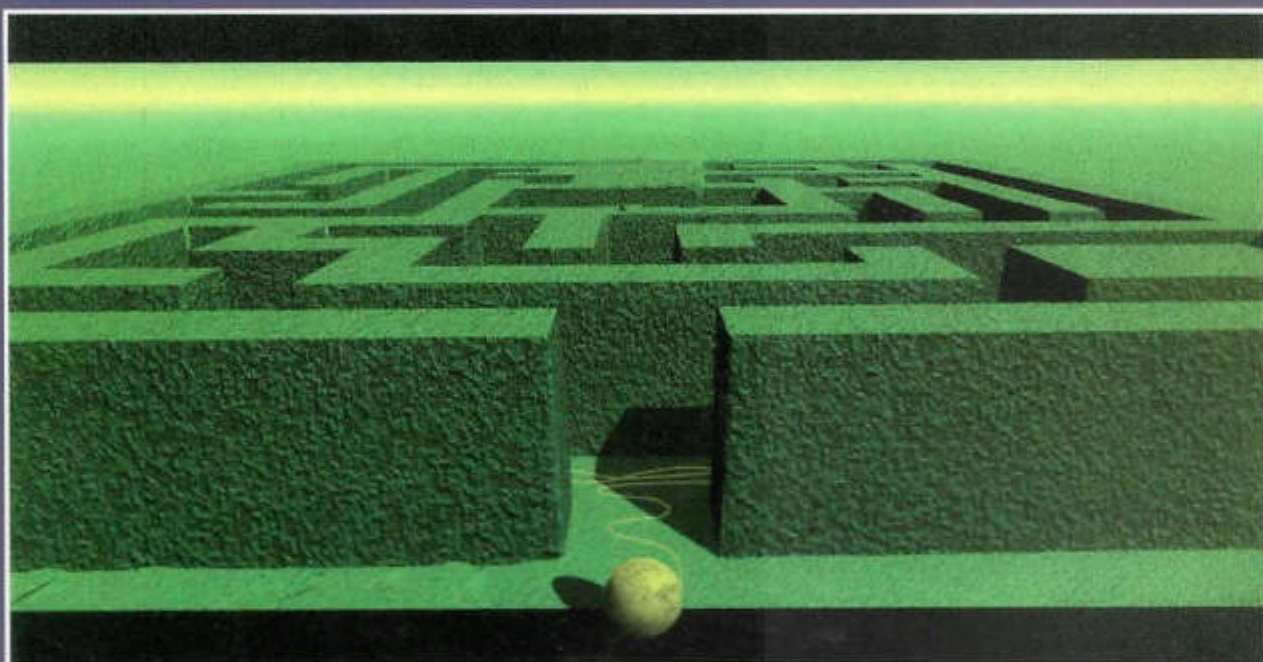

**БИБЛИОТЕКАРСКО ДРУШТВО
НА МАКЕДОНИЈА**

БИБЛИОТЕКАРСТВО

Скопје, 2002

ISSN 0350-7580

вол.20 бр.1-2

БИБЛИОТЕКАРСТВО
Списание на
Библиотекарското
друштво на Македонија

Издава
БИБЛИОТЕКАРСКО
ДРУШТВО НА
МАКЕДОНИЈА

За издавачоѝ
Миле Бошески

Издавачки совет:
Миле Бошески
Јелена Фиданоска
Ленка Стојанова
Данута Ананиева
Магдица Шамбевска

Редакција:
Миле Бошески
Јелена Фиданоска
Ленка Стојанова

Лектура и коректура
Магдица Шамбевска

Техничко уредување
Снежана Тодоровска

Печайѝ:
"Борографика" - Скопје
тираж: 300

Адреса на Редакцијата:
Библиотекарско
друштво на Македонија
НУБ "Св.Климент
Охридски" - Скопје
Бул. "Гоце Делчев", 6
Поштенски фах 566
Тел.: 389(02)212-736
Факс: 389(02)226-846

СОДРЖИНА

БИБЛИОТЕКАРСКА ТЕОРИЈА И ПРАКТИКА

<i>м-р Наде Караџоска</i>	Водството како детерминанта на развојот на тимската работа во библиотеките	4
<i>д-р Аџанас Николовски</i>	Библиотекарството во Македонија	15
<i>Зорка Чекичевска</i>	Правила за работење на Збирката дробен печат	41
<i>Зорка Чекичевска</i>	Концепција за организирање Збирка дробен печат	57
<i>Жаклина Ѓалевска</i>	Меѓународен стандарден библиографски опис за електронски извори ИСБД(ЕР)	64

ПРИКАЗИ И РЕЦЕНЗИИ

<i>Миле Бошески</i>	Библиографија на автори од Свети Николе и Светиниколско	94
<i>Василе Димески</i>	Библиотеката боли - библиотеката премногу боли	101
<i>д-р Киро Дојчиновски</i>	Библиографија "Гоце Делчев 1903-2003"	104

ХРОНИКА

<i>Талиѓанова Злајќа</i>	Извештај од 29. Меѓународна средба на Агенции за ИСБН	109
<i>Ленка Стојанова</i>	Извештај од Собирот на библиотекарите од Балканските земји	114
<i>Миле Бошески</i>	Извештај - Почетен курс за запознавање со стандардот УНИМАРК	117
<i>Ленка Стојанова</i>	Извештај - Универзална достапност до информации и документи ..	121
<i>Надица Нечковска</i>	Презентација на искуства од престојот во Данска... ..	124
<i>Од комисијата...</i>	Трет Републички натпревар "Млади Библиотекари"	129
<i>Миле Бошески</i>	Извештај за активностите на БДМ 2000-2002 год.	131

ДОКУМЕНТИ

<i>Миле Бошески</i>	Национален извештај за РМ за проектот ПУЛМАН	136
<i>Миле Бошески</i>	Националната програма и народните билбиотеки	140
<i>Миле Бошески</i>	Извештај за националната работилница	144
<i>Викторија Косијовска</i>	Народните библиотеки на дигиталниот крстопат	148
<i>Верка Сјаменковска</i>	ПУЛМАН - ХТ ИСТ семинар за истражувања	155
<i>Викторија Косијовска</i>	Манифестот на Конференцијата во Оеирас... ..	174
<i>Миле Бошески</i>	Крток осврт за досегашните активности во врска со проектот ПУЛМАН	178
<i>Верка Сјаменковска</i>	Манифест на ИФЛА за интернет ...	180
<i>Мајдица Шамбевска</i>	Заедничка резолуција... ..	183
	Meeting of the Directors of the National Libraies of the Southeastern European Countries	185
<i>Коичиро Мацура</i>	Светски ден на книгата и авторското право - 23 април 2002	187
<i>Koichiro Matsura</i>	World book and Copyright Day - 23 April 2002... ..	188

Почитувани колеги,

Двобројот на "Библиотекарство" за 2002 година, и напамету ги задржува постојаниите рубрики. Покрај содржини на актуелни теми од областа на библиотекарската теорија и практика, во овој број се помесени и информативни прилози за активностите на БДМ, како и на нејзини одделни членови, работни тела и комисији.

Во овој број се помесени материјали кои се однесуваат на активностите на Друштвото во рамките на меѓународниот проект ПУЛМАН.

Истио така, во овој број се присуетни и документи кои регулираат одредени активности и дејности на Друштвото.

Редакцијата ја користи оваа пригода да ги покани на соработка сите заинтересирани што сакаат јавно да ги презентираат своите знаења и искуства од доменот на библиотекарството и информациските науки и со тоа да придонесат за стручна афирмација на ова списание.

Со почит,

Редакција на Библиотекарство

УДК 027:65.01

ВОДСТВОТО КАКО ДЕТЕРМИНАНТА НА РАЗВОЈОТ НА ТИМСКАТА РАБОТА ВО БИБЛИОТЕКИТЕ

м-р Наде Караџоска
Народна библиотека "Борка Талески" - Прилеп

Вовед

Денес, во услови на сложено општествено-економско и политичко живеење сè повеќе е нагласена потребата од квалитетно и успешно водство во сите сфери на образовното и културното живеење на нашиве простори. Потребата од јакнење на водството на директорот во библиотеката како културна институција во иднина ќе биде уште поголема со текот на времето затоа што сè повеќе е нагласена потребата за глобална и непосредна комуникација и со широк пристап на информации. Информацијата денес е најважен ресурс во општествениот развој, бидејќи без неа оневозможено е користењето и на останатите ресурси и затоа се библиотеките денес незаменлив фактор во севкупното современо живеење. Затоа не е ни случајно што оваа дејност денес покрај својата културна и образовна функција, успешно врши и информативна функција што произлегува и од самото име: библиотечно-информативна дејност. Успешниот водач-директор во една ваква културна институција како што е библиотеката, треба да биде во тек со секоја промена која произлегува од новите начини на работа, а тука би ја спомнале и автоматизацијата на библиотеките која во поново време е застапена во многу библиотеки во нашата Република. За да ја обавува успешно оваа значајна функција тој треба да поседува организаторска способност, енергичност, иницијативност и пред сè успешно да раководи со тоа што треба да се работи. Овде би сакала посебно да ја потенцирам улогата на директорот во водењето на тимот затоа што поголем дел од работата во библиотеките се изведува тимски. Во поново време во библиотеките се изведуваат повеќе проектни тимови, со што се постигнуваат извонредно добри резултати.

Во трудот што следи ќе биде прикажано водството како форма за поставување и остварување на целите во една културна институција, т.е библиотеката како и можностите за развој на тимската работа во библиотеката со досегашни искуства и во перспектива.

1. Водство: поим и дефиниција за водството

Денес, повеќе од кога било порано е нагласена потребата од квалитетно водство во сите образовни и културни институции. Потребата од јакнење на водството на директорот во овие институции ќе биде уште понегласена и во дваесет и првиот век иако, со развојот на технологијата и со широкиот пристап на информации, се смета дека ќе се намали неговата улога.

Водството може да започне со една мошне корисна и јасна дефиниција а тоа е дека претставува водството однесување или поведење кое им овозможува и помага на другите да ги постигнат планираните цели.¹

Прегледите на некои други автори и теоретичари во сферата на менаџментот се сложуваат со тоа дека е водството процес на влијание врз активностите на индивидуата или групата во нивните напори да ја постигнат целта во дадената ситуација.

Од оваа дефиниција за водство, јасно следи дека е процесот на водството функција од водачот, следбениците (оние кои го следат водачот) и другите варијабли кои се однесуваат на дадената ситуација.²

Битно е да се напомене дека не се однесува овој пристап само на некој посебен или определен тип организации, туку може да се смета како универзален. Во која било ситуација кога некој ќе се обиде да влијае врз поведението на некоја друга индивидуа или група, се појавува водство.

Водството може да се сфати како следбеништво или интеракциски однос на водачот и на неговите следбеници во дадена ситуација, која може да биде поврзана со некоја институција, со поставена определена задача (на пример формирање тим) и друго. Овој пристап укажува на еден многу значаен момент а тоа е дека е водството процес, а не позиција.³

Џон Адаир идентификува пет различни карактеристики во концептот на водството:

1. **Насочување.** Водачите се заинтересирани да најдат начини за спроведување, генерирање на јасно чувство за подвижност и за насочување. Ова може да вклучува и идентификација на нови цели и нови структури.
2. **Инспирација.** Водачите имаат идеи и артикулираат поими или мисли кои силно го мотивираат персоналот и креираат насочена енергија.
3. **Градење тимови.** Водачите ги гледаат тимовите како природни и многу ефективни форми на управување и го минуваат своето време во храбрење и поучување на членовите на тимовите.

¹ Константин Петковски, Менаџмент во училиште, НИРО Просветен работник, Скопје, 1988, стр.60-61

² Исто, стр.61-62

³ Исто, стр.62-63

4. **Пример.** Водството е пример, и не само тоа **што** прават водачите за да влијаат на другите членови во организацијата, туку и **како** го прават тоа.
5. **Примање.** Директорот може да биде обележан со звањето што го носи, но нема да стане вистински водач сè додека наменувањето на таа функција не добие потврда во срцата и во умовите на следбениците.⁴

Водството, во основа има две клучни димензии:

***Создавање визија за иднината;**

***Инспирирање (поттикнување) на луѓето да ја направат таа визија стварност.**

Визијата е првата критична димензија на ефективното водство. Без визија скоро да нема никакво значење целта за постоењето на една организација.

Втората клучна димензија на водството е **инспирирање** или давање енергија на вработените да работат на најдобар можен индивидуален и заеднички начин за да ја достигнат визијата.⁵

Битно е да се напоменат и елементите на водството, а тоа се: **принципите, особините и вештините.**

Принципите на водството се основни доктрини или претпоставки што го карактеризираат водството.

Особините се истакнати квалитети на еден водач, тие ги формираат карактеристиките што треба да ги демонстрира еден водач.

Вештините се потешката страна на водството како наука, и тие се таму каде што се појавува водство или управување.⁶

Во контекст на прашањето на водството добро е да се истакнат поимите **визија** (Каде одиме?), **мисија** (Како ќе стигнеме ние таму?), и **вредности** (Што е важно за нас при тоа?).⁷

2. Водството на директорот на библиотеката

Целта на водството е да развива чувство на припадност кон организацијата и кон заедничките вредности и идеи кои стануваат извор на овластување

⁴ Исто, стр.64

⁵ Исто, стр.66

⁶ Исто, стр.71

⁷ Исто, стр.75

за сето она што мора да го направат другите. Во оваа насока клучна улога во развојот на библиотеките и воопшто во целокупната библиотечна дејност има директорот кој како водач ги насочува и води сите вработени кон остварување на поставените цели. Во рамките на своите овластувања тој извршува и повеќе активности од кои позначајни се:

- мотивирање на работниците,
- насочување на нивните активности,
- избирање на вистински односи на меѓусебна комуникација,
- успешно решавање на конфликтни ситуации и
- проценување, оценување и заклучување на дадени ситуации.

Во поново време со појавата на новите трендови, како и светските искуства во процесот на работа во библиотечната дејност, улогата на директорот и менаџерскиот тим во библиотеките е од големо значење. Во овој правец првенствено треба да се потенцира нивната способност и ефикасност кон прилагодување на сите расположиви ресурси во библиотеката кон новиот односно современиот начин на работа, кон поинаква организациска структура и секако кон нов однос на луѓето како резултат на новите технолошки промени во библиотеките како културни институции и библиотечната дејност воопшто.

Новите знаења и информации на носителите на библиотечната дејност, а посебно знаењето на раководниот и менаџерскиот тим во најчест случај придонесуваат, како главни носители на процесот на промената во библиотеката, да се јават токму овие структури. Затоа, не се случајни мислењата според кои успешноста на промените во една библиотека во голема мера зависи и од: подготвеноста на менаџерскиот тим да се впушти во ризик, од внатрешна организациска поставеност на библиотеките за самостојно одлучување, што зависи од видот на библиотеката и познавањето на современите менаџерски функции и принципи.⁸

Водството во библиотеките треба да се заснова на конкретна и практична активност. Со други зборови тоа би значело активирање и приклучување на сите индивидуи и групи кон остварување на заеднички цели, а со тоа и мотивирање на библиотечните работници да работат заедно како тим за да се постигнат тие цели.

Новиот менаџмент, исто така, има посебна улога, посебно во делот на раководењето, каде се заменува централизацијата со децентрализирана структура, односно делегирање на надлежностите и тимска работа. На тој

⁸ Добри Ј. Петровски, Менаџмент на библиотечните промени и професионалниот развој на кадрите, Факултет за учители и воспитувачи, ДНУ-Битола, Битола, 1999, стр.57

начин, секој од вработените е доволно информиран и знае кои се целите на библиотеката и дејноста воопшто. Претпоставка е дека само добро информираниот работник може да ги прифати целите на својата установа како сопствени и навистина да работи за нејзино добро. Познавањето на начинот на работа и целите на некои дејности, кои се во тесна врска со библиотекарството, како на пример издаваштвото, продажбата на книги, авторски и преведувачки друштва и слично, му помага на библиотекарот во проценката и поставувањето на сопствените цели и нивната евалација.⁹

3. Местото и улогата на библиотеките денес

Големата научно-технолошка револуција како и динамичкиот прогрес во сите сфери од нашето живеење ја истакнаа големата улога и значењето на библиотеките и библиотечната дејност воопшто. Потребата за свежи, точни и навремени информации сè повеќе ја истакнуваат потребата од обезбедување на потенцијален библиотечен кадар кој ќе одговори на потребите на бројните корисници, како и успешно водство кое ќе одговори и ќе се носи со сите предизвици што ги носи времето и новиот начин на работа во библиотеките.

Основните задачи на библиотеките се однесуваат пред сè на:

1. Креирање и насочување на навиките за читање кај децата од најрана возраст.
2. Поддршка на индивидуалното самообразување како и формалното образование на сите нивоа.
3. Знаоѓање можности за персонален креативен развнток.
4. Стимулирање на креативноста на децата и младите луѓе.
5. Провирање на културното наследство, почитување на уметноста, научните достигнувања и иновациите.
6. Овозможување пристап до сите културно-уметнички вредности.
7. Негување на интеркултурен дијалог, со почитување на културните разлики.
8. Поддршка на усните традиции.
9. Обезбедување пристап на сите граѓани до сите видови комуникациски информации.
10. Обезбедување соодветни информациски улоги за локалните претпријатија, асоцијации и интересни групи.
11. Олеснување во развојот на информациите и компјутерски научни вештини.

⁹ Исто, стр.148

12. Поддршка и учество во научните активности и програми за сите возрастни групи и иницирање на тие активности и потреби.¹⁰

Улогата на библиотеките во задоволувањето на информативните потреби, создава доста сложени и одговорни обврски за сите библиотекари кои треба да излезат во пресрет на потребите на сите корисници. Во овој правец од големо значење е обуката на кадарот како и обука на раководителот, односно директорот за што поуспешно функционирање на библиотеката. Ова упатува на заклучокот дека од пресудно значење за умешноста на библиотечниот кадар во извршување на работните обврски е неговото знаење. Оттаму, како неопходност се налага потребата од соодветно нивно оспособување како предуслов за успешно остварување на целите на секоја библиотека.¹¹

Секој раководител во библиотека што се стреми кон осовременување на своето работење мора да обрне особено внимание во организирањето и искористувањето на сите нејзини кадровски ресурси, вклучувајќи ја и организацијата и обуката на библиотечниот кадар која се изведува преку најразлични форми и тоа: организирање семинари, советувања, размена на искуства и слично.

Организациската трансформација на библиотеките треба да биде насочена кон мобилизација на сите кадровски потенцијали во обезбедување оптимални услови за решавање на низа значајни прашања (простор, опрема, комуникациски врски, соодветен кадар и слично).¹²

Во овој правец треба да се потенцира и развојот на технологијата на компакт-дискови која е застапена последниве години во поголемите библиотеки. Оваа технологија е мошне значајна придобивка за библиотечната дејност затоа што овозможува непречено користење на бази на податоци од сите области и може да излезе во пресрет на многу корисници. Исто така треба да се потенцира и предноста на употреба на оваа технологија во смисла што дисковите за разлика од книгите зафаќаат помал простор, постои мала веројатност да се оштетат, за разлика од книгите кои за многу кратко време се оштетуваат.

Библиотечните работници и информатори во последно време мошне често го користат **Интернет** и тоа за задоволување на повеќе потреби. **Интернет** овозможува да обезбедиме повеќе информативни извори кои не можат да се најдат во ниедна печатена книга. Како совршен систем **Интернет** овозможува лично комуницирање со научници од разни области, експерти подготвени да му помогнат на светот да ги реши најсложените прашања. **Интернет** е средство што ви овозможува да воспоставувате кому-

¹⁰ Добри Ј. Петровски, н.д. стр.36

¹¹ Добри Петровски, Библиотекарство, Битола, 1998, стр.170

¹² Добри Ј. Петровски, Трансформација на библиотеките, ДНУ-Битола, Битола, 1996 стр.123

никација со вашите колеги-библиотекари, со посредство на пораки и записи независно од поштата, телеграфот и телефаксот.¹³

4. Тимската работа како современ пристап во менаџментот и водството

Тимовите на некој начин личат на индивидуите. Имено, исто како и индивидуите, така и тимовите имаат **персоналност**, развиваат **работни навики** и се **фрустрираат**. Но, за разлики од индивидуите, тимовите реагираат побавно на поттикнување отколку што го прават тоа поединци. Тимовите се сретнуваат со поголеми проблеми во услови на некоја промена, а особено на промена на водството. Тие ретко се во фиксна или статичка состојба, повеќето од нив се во состојба на постојана промена или развој. Таа промена е понекогаш бавна и незабележлива, а понекогаш дури и драматична. Некои од промените еволуираат со текот на созревањето на тимот.¹⁴

Постојат повеќе дефиниции за тоа што е **тим**. Според Третван (Tretvahn), тимот е група луѓе што работат или се однесуваат на начин, кој им помага нив да ги постигнат нивните заеднички цели. Во еден ефективен (успешен) тим, духот на тимот треба да биде креиран на тој начин што ќе работат членовите за доброто на групата. За да ја постигне својата цел и да ја реализира својата задача, на групата ѝ е потребен секој член и исто така од интерес на групата е да се развијат вештините на секој член. Членовите на тимот кои се клеветници и интриганци се причина за враќање назад во извршувањето на задачата и таа не може да се постигне. Добрите поединци автоматски не чинат добар тим, сè додека тие не научат да работат како еден.¹⁵

Секоја група или тим минува низ четири фази на развој, кои можат значајно да влијаат, како на резултатите, така и на однесувањето. Овие степени можат стилизирано да се прикажат како:

- **Првиот степен е степен на основање**, и тогаш тимот е сè уште (повеќе) колекција (збир) од поединци отколку цврста и хомогена единица. Оваа фаза од развојот на тимот е позната во литературата и практиката како фаза на **формирање (forming)**.
- **Вториот степен е степен на почетно работење** или фаза на **воспоставување**, во кој можат да се покажат како непродуктивни оригиналните уредувања или пак да нудат предизвик. Ако се земат успешно работите в раце, оваа втора фаза завршува со

¹³ Едвард Ц. Валакас, Користење на мрежата Интернет во библиотеките, Библиоџекарски информатор, бр.2, НУБ "Св.Климент Охридски", Скопје, 1994, стр.8

¹⁴ Константин Петковски, Флорида Кулевска, Тимска работа во училиштата, Центар за стручно образование, оспособување и развој, Битола, 1998, стр.1

¹⁵ Константин Петковски, Менаџмент во училиште, НИРО Просветен Работник, Скопје, 1998, стр.136

нови и пореални воспоставени цели, задачи, процедури и норми, ако не тогаш тимот запаѓа во криза и пропаѓа. Оваа фаза е позната како **бранување (storming)**.

- **Третиот степен на развој е фаза на зрелост и развој на тимот.** Во оваа фаза, тимската или колективна персоналноста еволуира со подобрување во комуникациите, процедурите и во донесувањето на одлуки. Оваа фаза е позната како **нормирање (norming)**.
- **Четвртиот степен на развој е оној степен во кој тимот ја постигнува потполната зрелост и го оптоварува својот потенцијал.** Оваа фаза е позната под името **извршување (performing)**.¹⁶

Тимовите имаат потреба за рамнотежа во поглед на персоналностите, вештините и искуството, за да бидат ефективни во целина. Секој ефективен тим треба да излезе во пресрет на три различни но тесно поврзани комплети од барања, а тие се: **задачата, тимот и индивидуите.**

Барањата на задачите се содржани во потребата да се постигне задачата и тогаш тимот треба да се фокусира на прашањата какви што се: **Што? Зошто? Како? Кој? Кога? Каде? Колку?**

Барањата на тимот се со цел тој да ја реализира својата задача и да се соочи со своите потреби. Тимовите треба да се изградуваат и одржуваат, бидејќи тие не се случуваат во моментот кога од групата луѓе се бара да направат нешто заедно.

Барањата на индивидуите произлегуваат од сознанието дека иако работат тие како тим, сепак важно е да се истакне дека е тимот компониран од поединци што имаат свои потреби кои можат или не можат да бидат поврзани со тимот како целина.¹⁷

5. Форми на тимска работа во библиотеките (можности и перспектива)

Тимската работа најчесто се применува тогаш, кога е потребно да се реши некој проблем или да се даде одговор на некоја конкретна задача. Тоа практично значи дека се поставува одредена задача пред секој формиран тим. Оваа поставена задача може да ја реализира само еден ефективен тим во којшто секој член на тимот има соодветно определена улога во поглед на соодветниот стил на работа и неговите особини. Од аспект на задачата битно е да се има соодветно **водство**, отворени линии на комуникации, перманентно следење во работата на тимот и да постои грижа за членовите на тимот.¹⁸

¹⁶ Константин Петковски, Исто, стр.141

¹⁷ Константин Петковски, исто, стр.152-153

¹⁸ К.Петковски, Ф.Кулевска, н.д. стр.14

Тимската работа како форма на работа во една културна институција како што е библиотеката, особено денес во услови на промени кои се составен дел од нашето културно живеење е мошне значајна за подобрување на работата во библиотеките.

Практиката и искуствата покажуваат дека во сферата на библиотечно-информативната дејност и библиотеките како нејзини носители, најдобри резултати се постигнуваат преку тимската работа.

Тимската работа во библиотеката е застапена во повеќе сфери во процесот на библиотечното работење. Обработката на библиотечниот материјал поминува низ повеќе фази и тоа:

- инвентарирање,
- сигнирање,
- меѓународна децимална класификација (МДК),
- каталогизација и
- сместување.

Сите овие процеси во библиотечното работење ги изведува тим од неколкумина стручни библиотекарски, којшто успешно функционира и го овозможува неговото непречено и ефикасно "пристигнување" до крајниот корисник.

Изработката на библиографии и монографии е исто така една од формите на тимска работа во библиотеките кој успешно се практикува и применува а со овој начин на работа се постигнуваат одлични резултати. Библиографиите инаку претставуваат мошне значајни информативни инструменти со кои на корисниците им се пружаат најразлични информации и затоа во нивното изготвување потребен е ефикасен и ефективен тим кој ќе треба успешно да соработува.

Тимската работа во библиотеките се применува и во комплетирањето на роднокрајната збирка која претставува драгоцен документ којшто изобилува со податоци и материјали од автори кои твореле или творат на подрачјето на општините или материјали за неа пишувани од други автори.

Како специфична форма на тимска работа во библиотеките посебно место и значење имаат состаноците.

Состаноците се една од формите на тимската работа кои најчесто се свикуваат и одржуваат тогаш кога е потребно да се донесе **некаква одлука, да се разменат информации, да се решат некои проблеми, да се дадат идеи, да се соберат информации, предлози, мислења и слично.**¹⁹

Како и секој организациски ситем така и библиотекарството се организира со одредена организациска и раководна структура па оттаму мошне е значајно како функционира **менаџерскиот тим**. Тој во перспектива треба да биде застапен во сите библиотеки во Републикава. Неговата улога ќе биде мошне значајна во работата на една библиотека и овој тим ќе се грижи за

¹⁹ Константин Петковски, Менаџ. во училиште, стр.161

целокупната активност на библиотеката, со што успешно ќе се реализираат поставените цели.

Во поново време како посебен вид тимови се јавуваат **проектните тимови**. Овие тимови се формираат тогаш кога е потребно да се изготви и реализира некој проект во рамките на библиотечната дејност. Ваквите проекти вообичаено имаат за цел да воведат некоја иновација која се однесува на библиотечното работење а се финансираат од страна на некои асоцијации и фондации. Како пример би го посочила проектот: "Менаџментот и неговата примена во развојните програми во библиотеките во Македонија", чиј организатор беше институтот Отворено општество на Македонија и кој беше успешно реализиран во неколку библиотеки на ниво на Македонија.

Од досегашните искуства на библиотекарите што учествуваа во работата на овие проекти може да се заклучи дека сите учесници подеднакво се задоволни од тимската работа што се изведуваше, ефектите што се постигнаа на крајот од работата беа задоволувачки, иако се работеше напорно и многу часови.

Сметам дека во иднина треба да се отвори можноста за што поголема застапеност на проекти од ваков вид кои ќе придонесат многу за развојот на библиотеките и библиотечната дејност.

Со изведување на овие проекти библиотечните работници на ниво на Македонија освен тоа што работеа и се дружеа, многу придонесоа и за излегување на библиотекарството од анонимност и ја афирмираа библиотечната дејност.

Заклучок

Библиотечната дејност во Републикава се остварува преку распространета мрежа од библиотечни институции кои дејстуваат во разни сегменти од општествениот систем. Со развојот на општествениот систем и со видоизменувањето на потребите и интересите на разните општествени сегменти, соодветно се менуваат и дополнуваат основните задачи и функции на библиотеките.

Од тие причини мошне значајно е во библиотеките како културни институции, чија основна задача е задоволување на културните потреби на населението, моделирање на водството со цел да се спроведат успешни промени во библиотеките. Во оваа насока посебно би сакала да ја потенцирам улогата на директорот како водач кој заедно со постоечкиот кадровски потенцијал имаат голема одговорност за воспоставување и остварување на целите во библиотеката. Директорот и неговите следбеници треба постојано да бидат во потрага на сè повисок степен на достигнување и квалитет во работењето.

Во поново време во библиотеките сè повеќе е застапена тимската работа со која се постигнуваат одлични резултати. Како перспектива, сметам дека во библиотечната дејност треба што повеќе да бидат застапени

проектните тимови на ниво на Македонија, затоа што се покажаа доста ефикасни. Со изведување на овие проекти библиотечните работници освен тоа што работеа и се дружеа, многу придонесоа и за излегувањето на библиотекарството од анонимност и ја афирмираа библиотечната дејност.

Литература:

1. Добри Ј.Петровски, Менаџмент на библиотечните промени и професионалниот развој на кадрите, Факултет за учители и воспитувачи, ДНУ-Битола, Битола, 1999.
2. Добри Петровски, Библиотекарство, Битола, 1998.
3. Добри Ј.Петровски, Трансформација на библиотеките, ДНУ-Битола, Битола, 1996.
4. Едвард Ц.Валакс, Користење на Интернет-мрежата во библиотеките, Библиотечен информатор, бр.2, НУБ "Св.Климент Охридски", Скопје, 1994.
5. Константин Петковски, Менаџмент во училиштата, НИРО "Просветен работник", Скопје, 1988.
6. Константин Петковски, Флорида Кулеска, Тимска работа во училиштата, Центар за стручно образование, оспособување и развој, Битола 1998.

УДК 02(100)(091)

БИБЛИОТЕКАРСТВОТО ВО МАКЕДОНИЈА

проф. д-р Атанас Николовски
редовен професор во пензија при Филолошкиот факултет - Скопје

А П С Т Р А К Т АКЦЕНТИ ЗА БИБЛИОТЕКАРСТВОТО

1. Појавата на библиотекарството е сврзана со појавата на писмото.
2. Првите писма (цртежи) се: т.н. **пиктографско** и т.н. **идеографско писмо**.
3. Најстарите писмени документи датираат од IV милениум (3.500 години) пред новата ера - т.н. **клинесто писмо** на **глинени плочки**, што го користеле Сумерците во Јужна Месопотамија.
4. Најсовршеното писмо во древните цивилизации го оствариле Феничаните - во II милениум пр.н.е.
5. Во почетокот на I милениум пр.н.е. од Феничаните писмото го презеле античките Грци, сообразувајќи го со особеностите на својот фонолошки систем.
6. Од грчкото мајускулно (свечено, литургиско) и од грчкото минускулно (обично) писмо потекнуваат писмата: латиница и глаголица, односно кирилица.
7. Творец на глаголицата е светиот Кирил Филозоф - Солунски во соработка со светиот Методиј (863 г.).
8. Глаголицата е создадена според гласовните одлики на јазикот што го говореле македонските Словени во околината на Солун и во Солун.
9. Св. Кирил и св. Методиј се творци на првиот словенски литературен јазик и на првите преведени (и оригинални) дела на словенски јазик.
10. Св. Кирил и св. Методиј се втемелувачи на општословенското библиотекарство.
11. Св. Климент Охридски (830-916) е основател на првата (манастирска) библиотека во Македонија, во манастирот "Св. Панталејмон" во Охрид.
12. Најголемата библиотека пред Исус Христос е Александриската библиотека во Египет (Музеј), со околу 500.000 папирусни единици.
13. Најпознатиот библиотекар во Александриската библиотека и автор на првата **библиографија** е поетот Калимах.

14. **Првата двојазична библиотека** - на латински и на грчки јазик - е отворена во Рим - кога владеел царот Август, 28 години пр.н.е.
15. Најпознатата библиотека во средновековието е Папската библиотека во Рим.
16. Најпрестижни светски библиотеки се: Националната библиотека во Париз (1367 г.), Германската државна библиотека во Берлин (1659 г.), Британскиот музеј - Кралската библиотека во Лондон (1700 г.), Конгресната библиотека во Вашингтон (1800), Библиотеката Салтиков - Шчедрин во Русија (1814 г.) и други.
17. Од IX до XIX век македонското библиотекарство се развивало главно во манастирите (и во црквите).
18. Библиотеки имале над 40 македонски манастири. Најбогати биле охридските манастири "Св. Пантелејмон" и "Св. Наум", потоа "Св. Јован Бигорски", "Св. Гаврил Лесновски" и други.
19. Првите световни училишта и првите училишни градски библиотеки во Македонија се основаат во XIX век (Велес, Штип, Скопје, Битола и во други градови).
20. Првиот (професионален) македонски библиотекар е Ангелко Палашев во првата јавна библиотека (Велес, 1832).
21. Слободниот развој на библиотекарството во Македонија датира од создавањето на македонската национална држава (2.VIII 1944).
22. Од 1944 до 1949 г. во Република Македонија се формираат 1195 градски, приградски и селски библиотеки (со читалишта).
23. Членството во библиотеките од 29.259 во 1946 г. нараснало на 192.389 во 1949 година.
24. Народната и универзитетска библиотека (НУБ) "Св. Климент Охридски" во Скопје е основана од Антифашистичкото собрание на народното ослободување на Македонија (АСНОМ) на 23.XI 1944 г.
25. НУБ "Св.Климент Охридски" во Скопје при основањето имала околу 150.000 библиотечни единици, а во 1999 г. околу 3.000.000.
26. Друштвото на библиотекарите во Република Македонија е формирано на 16.IX 1949 г.
27. Заедницата на библиотеките во Република Македонија е формирана во 1976 година.
28. 32-те општински народни библиотеки во Република Македонија во 1992 година располагале со 2.537.123 тома книги - без книжниот фонд на нивните клонови и без библиотеките во Скопје.
29. Во 1993 година во народните библиотеки биле вработени 173 лица со претежно високо образование.
30. НУБ "Св. Климент Охридски" во 1999 година имала 150 вработени, од кои повеќе од 70% со факултетска подготовка од различни струки.
31. Библиотеките во Република Македонија постепено се вклучуваат во процесите за внатрешна, регионална, државна и за планетарна информатизација.

32. Библиотеките во Берово "Народна просвета" и во Пехчево "Кочо Рацин" се иницијатори и носители на разновидни форми и активности за популаризација на библиотечното дело во Малешевијата и пошироко.
33. Народните библиотеки во Берово и во Пехчево соработуваат и им даваат стручна и друга помош на предучилишните и на училишните библиотеки, како и на библиотеките во други институции и стопански субјекти.
34. Библиотеките во Малешевијата вршат просветно-културно, воспитно-образовна, инструктивна, информативна и распространувачка улога за сите возрасти и интереси на населението.
35. Народните библиотеки за потребите на читателите остваруваат размена и зајмување на публикации од НУБ "Св. Климент Охридски" во Скопје или од други библиотеки.

Клучни зборови и синтагми: писма, библиотеки, христијанство, преводи и преработки, манастири, световни училишта, јавни библиотеки, народни библиотеки, Народна и универзитетска библиотека (НУБ) "Св. Климент Охридски", библиотечното дело во Македонија.

I БИБЛИОТЕКАРСТВОТО И ПИСМОТО

Зачетоци

Зачетоците на библиотекарството, како високо вредна, незаменлива и универзална придобивка на културата, се сврзани со настанувањето на писмото.

Појавата на писмото претставува суштинско надраснување на еден поранешен милениумски духовен и јазичен развој, што траел до околу 6.000 години пред новата ера. Таа појава е резултат на целокупниот постепен напредок во најдревните епохи на човековото живеење и плод на процесното заострување на потребата од знаци со коишто визуелно (видно) или аудитивно (слушно) ќе се укажува и потсетува на некои содржини што било пожелно да се задржат во сеќавањето или да се потсетува на нив.

Најстарите и наједноставните знаци (цртежи) - врежани во камења, пештери, кори, дрвја и на разни предмети, како и знаците со крикови и други гласовни сигнали - изразуваале некакви состојби или навестувале некакви можности, но сè уште не претставувале вид (оформен) систем што макар и приближно ќе соодветствувале на јазик во современа смисла на зборот, ниту на писмо што нему му одговара.

На едно повисоко ниво на општествениот развој се зародуваат творечките напори за знаци - цртежи на предмети, животни, растенија и дејности - што покажувале или се сврзувале со одредени случки, настани, потреби, доживелици, сознанија и сл. Таа практика - со едноставни цртежи да се

соопштуваат или да се меморираат извесни информации, сознанија, чувства, желби, потреби и сл., доведува до т.н. **пиктографско писмо** (цртежно, сликовно писмо).

Пиктографското писмо некои научници го нарекуваат семасиографско писмо, т.е. писмо кое сигнализира своевидна - условно речено - лабава врска со говорот, и тоа посредно. Други научници понапреднатата фаза од развитокот на пиктографското писмо ја именуваат со називот фонографско писмо, што се однесува на еден долготраен и макотрпен стремеж кон осознавање на потребата за обележување на поединечните гласови - фонemi и гласовни групи.

Општиот напредок на општеството и непрестајниот растеж на неговите сè поразновидни потреби, нужно ја надминале **пиктографијата** (цртежно означување на единичности) и се доближувале до т.н. идеографско писмо¹, што некои научници го нарекуваат **логографија**.

Идеографското писмо веќе настојува да изрази не толку единечни конкретни предмети, суштества, појави и сл., колку мисловни содржини - идеи, пораки, вид апстрактни значења. Со еден цртеж се сврзувале еден или повеќе зборови од јазикот што се користел, односно се доведувале во врска посложени поими.

Со идеографското писмо се служеле древните народи на Азија - Кинезите, Индијците и др. во V, IV и III милениум пр.н.е.

Клинесто писмо

Јакнењето на свеста за важноста и за полезноста што повеќе сознанија, доживелици и искуства да се зачуваат од заборава (да се конзервираат) и да се направат потрајно достапни и употребливи за младите генерации, природно водело кон **фонографизација** на цртежите, односно кон нивно сврзување со определени гласови и слогови од коишто можат да се конституираат поголеми и посложени јазични структури (вокал, вокал + консонант, консонант + вокал + консонант итн.). Така се развиле некои стари писма, меѓу нив и **хиероглифското писмо** кај Египќаните и кај други ориентални народи и историски многу значајното **клинесто писмо**.

Клинестото писмо го развиле и долго го употребувале старите цивилизации на Блискиот и Средниот Исток и на Медитеранот - Сумерците во Јужна Месопотамија, Акаѓаните, Асирците, Критјаните и други древни народи. Најзначајни меѓу нив, според научните сознанија, се Сумерците кои успеале да го издигнат клинестото писмо до **стилизиран систем на врежани знаци** во IV и III милениум пр.н.е.

Тие ги обединиле највредните традиции и искуства од поранешните епохи, но отишле и крупен чекор напред. Со **клинестото писмо** умните Су-

¹ Група автори (Институт за књижевност и уметност), Речник књижевних термина, Нолит, Београд, 1986, 257, 560-562.

мерци претставувале делови од зборови, но и зборови и реченици - тие составувале текстови.²

Траги од клинестото писмо останале до модерната цивилизација. Нивното дешифрирање е извонредно тежок и сложен напор, но за науката е привлечен и инспиративен. Имено, една откопана глинена плочка во Сумерија (1966 г.) од научникот Крамер, недвојбено сведочи за достигнатата висока култура и духовност кај Сумерците, којашто од заборава можела за определено време да обезбеди некои потврдени и животна важни придобивки.

Врз основа на содржината од таа глинена плочка со клинесто писмо, датирани со 3.500 години пр.н.е., посредно се дознаваат факти за високото рамниште на сумерската цивилизација³. Дешифрираниот запис од страна на Крамер се однесува на учење кај учител и за користење глинени плочки за "пишување", што можеле да се соберат и чуваат. Во конкретниот случај, на прашање од таткото, синот му одговара: "Гласно го повторував напишаното на плочката, ручав, подготвив нова плочка, ја испишав... тогаш ми дадоа усна задача, а попладне писмена. Кога заврши наставата, појдов дома... Му ја кажав на татка си писмената задача... Кога се пробудив рано утрото, ѝ реков на мајка си: "Дај ми ручек. Одам во училиштето"⁴. (Терминологијата е осовременета!).

Оваа глинена плочка со клинесто писмо е, можеби, најстариот откриен и протолкуван запис, што може да има вредност како непобитен доказ кога се раѓаат зачетоците на библиотекарството.

Фонологизација на писмата

Во науката нема дилема дека му претходат говорот и јазикот илјадници години на писмото и дека се појавувале најстарите писма во различни периоди и кај различни земји и народи (и истовремено). Трагањето кон писмени знаци било диктирано повеќе во зависност од политичката стабилност и безбедноста на државите и нивниот стопански, трговски, организациски, духовен и друг подем и опстанок, отколку од непосредните елементарни животни потреби на луѓето, но коишто сепак се важни. Законитостите на општествениот развиток и неговото пулсирање без престан поттикнувале и мотивирале иновирање и забрзување на преобразбите.

Во тој контекст одделни писма и нивни варијанти се појавувале и повеќепати и исчезнувале.

² Цитираниот извор, 336.

³ Кујунџиќ, д-р Н., Структурирање методике, во кн. "Основи дидатике", Школска књига, Загреб, 1991, 7-17.

⁴ Николовски, д-р А., Наставна интерпретација - часот по литература, "Бас - трејд", 1998, 13.

За европската култура и за современата цивилизација воопшто, и за писмото и библиотекарството посебно, од круцијално значење се т.н. западносемитски писма, првенствено писмото што го развиле и го усовршиле завидно Феничаните во II милениум пр.н.е.

Писмото на Феничаните неспоредно ги надвишило позитивностите на пиктографското, идеографското, хиерографското и на сите други дотогашни писма, вклучувајќи го и клинестото писмо - во поглед на формите (знаковноста) и во поглед на семантичноста (значењето-значеноста) на "цртежите" и отворило пат кон создавање револуционерно ново писмо - фонетското писмо.⁵ На повидок е муграта на современата светска цивилизација и историјата на библиотекарството.

Азбучни писма

Во почетните векови на I милениум пр.н.е. античките Грци веќе го презеле усовршеното писмо врз фонолошкиот принцип од вештите Феничани, сообразувајќи го даровито со фонетско-фонолошките разликувачки признаци на сопствените гласовни системи во одделните држави, така што првпат во историјата на човештвото е втемелено општењето (комуникацијата) со најмал број графички симболи и со најрационализирана енергија, време и простор.

Преминот од пиктографското, идеографското, хиероглифското, клинестото и од другите варијанти писма (цртежи, бележи) во азбучен - алфаветски - абецеден систем претставува величествен творечки подвиг на човековиот гениј во неговиот порив за откривање и совладување на непознатото. Истовремено претставува и најквалитетен скок во развитокот на библиотекарството, премин и скок што никогаш не се повториле во наредните речиси три илјади години.

Талентираниите антички Грци прво ја оформиле т.н. мајускула алфавет (свечено писмо, унцијално писмо), т.н. писмо со употреба на големи букви - со какви што денес се почнуваат речениците (иницијални букви). Подоцна е именувано како литургиско писмо.

Со тек на времето, по изминати стотици години, во писмената практика на старите Грци во V и IV век пред Исус Христос, се афирмирала и т.н. минускула алфавет (обично писмо, писмо со мали букви), по што почнала комбинираната употреба на едното и другото писмо.

Културно-историската вредност на мајускулата (свеченото писмо) и на минускулата (обичното писмо) се состои во тоа што тие се претходниците и изворот на современите писма - латинското (латиницата) - со почетоци и потврдување во V век на новата ера, во Јужна Италија, за да настанат подоцна множество варијанти кај германските, романските и кај некои словен-

⁵ Група автори, Педагошка енциклопедија, 2. Београд, 1989, 125.

ски народи и јазици, и глаголицата, односно кирилицата, во IX век на новата ера, со исто така повеќе варијанти.

Подем на библиотекарството

Античките Грци (Хелените) во VI, V и IV век пр.н.е. извршиле комплексна синтеза на илјадниците години стекнуваните знаења, искуства и способности, покажувајќи и создавајќи вонвременска, вонпросторна и универзална генијалност и во уметностите и во науката (литературата, филозофијата, музиката, архитектурата, скулптурата и др.), и манифестирајќи неповторлив духовен и творечки расцвет од чишто достигнуања ќе се напојуваат европските и други народи во идните столетија.

Во таа историски исклучителна епоха за идниот општочовечки напредок, во разделот кога владеел тиранинот Пејсистрат, од поранешните зачетоци со глинените плочки и со клинестото писмо, повеќе и побрзо отколку кај креативните Сумерци, Египќани, Асирци, Критјани, Феничани и други народи и јазици, во државите на античките Грци, библиотеките се здобиле со авторитет и со значајна културна и општествена мисија. Во таа насока дејствувале поттикнувачки и култот кон Хомеровите бисери - брилијантните епови "Илијадата" и "Одисејата" и плејадата блескави филозофи (Сократ, Платон, Аристотел и др.), како и хеленските драматичари (Есхил, Софокле, Еврипид и др.) и други великани на мислата и на творештвото, кои ја засиле свеста и интересот за собирање и почитта кон чувањето на стари документи, ракописи и дела со длабоки идеи и привлечни визији.

Расцветот на уметностите и на науката кај античките град - држави во исто време е и расцвет на библиотекарството.

По освојувањата на генијалниот војсководец и стратег на непобедливата македонска фаланга, Александар Македонски (356-323), на Грција во Европа, на Азија до Индија, Авганистан, Пакистан, Кашмир и од Скитија и на Африка - Египет и Киренаика, со цел да го спознае и да го обедини светот (Истокот и Западот) и да се зближат народите, традициите, митологиите, религиите и воопшто цивилизациите, како никогаш порано се раздвижиле културните и духовните резмени и проникнувања на огромни пространства од Европа, Азија и од Африка, овозможувајќи широки и дотогаш по сеопфатноста и динамиката незабележани развојни процеси,⁶ врз основата на високите духовни и материјални достигнуања на Македонија, за што сведочат грандиозните откритија на археологијата.

Општокултурните придобивки на даровитите Македонци и на Хелените, особено на македонската креативност во обработката на "бронзата, златарството, архитектурата, ликарството и создавањето мозаици", потоа во

⁶ Хамонд, Н.Г.Л. според в. "Нова Македонија", Скопје, од 5-6 февруари 2000 г., 18. Иљов, В., Непобедливата македонска фаланга, в. "Нова Македонија" од 24 и 25 јуни 2000 г., Скопје, Лик, 25.

практикувањето и негувањето на општествената толеранција на идеи и готовноста за меѓусебна соработка, се разлеале од Сицилија до Скитија во Азија и до Северна Африка. При тоа никнале десетици нови средишта на витална култура, наука, уметност и на библиотекарството, како што се: Александрија, Пергамон, Ефес, Милет, Магнезија, Бодрун и др. до околу 80 на број - со печат на Александровиот филозофски, истражувачки, културолошки и многустрано творечки дух.

По смртта на Александар Македонски (Велики) (323 г. пр.н.е.) библиотеците доживуваат вистински размав. Неговите регионални наследници и следбеници меѓусебно се натпреварувале кој ќе основа побогати културни жаришта и кој ќе собере пообемно книжевно и научно ракописно благо. Така израснале прочуените стари библиотеки (музеи) во Александрија - Египет, во III век пред Исус Христос - со папируси и пергаменти, во Пергамон (Мала Азија) во II век пред Исус Христос со пергамент изработен од кожи на телиња, овци, кози, магарина и на други животни.

"Најголемата библиотека во античкиот свет била Библиотеката (Музеј) во Александрија, во којашто - пред пожарот што ја зафатил во 47-та година пр. н.е. - се чувале околу половина милион папирусни единици. Нејзиниот најеминентен библиотекар - поетот Калимах - е и автор на првата библиографија во историјата". Во неа било депонирано непроценливо културно-историско, научно и уметничко наследство од дотогашните епохи. Таа била средиште на филозофијата, математиката, астрономијата, медицината, архитектурата. Во неа работеле, размислувале, твореле легендарните умови на антиката. Овде е објавено и сознанието дека се врти Земјата околу сонцето.⁷

Првата јавна библиотека е основана во Рим - додека владеел Јулие Цезар (101 - 44 г. пр.н.е.) - од страна на Асини Полион.

Римјаните отворале библиотеки на приватни лица во сите градови што ги освојувале во II век пред Исус Христос - Атина, Ефес и др.

Римскиот цар Август во 28. година пр.н.е. во Рим ја основал првата двојазична библиотека - на латински и на грчки јазик - сместена во два дела на Аполоновиот храм.

Во интервалот од 280-337 г. - кога живеел и царувал Константин - во Рим дејствувале над 30 јавни библиотеки - со полица, сандаци и ниши во ѕидовите, каде што се чувале одбраните библиотечни материјали. Објектите што се градени наменски за библиотечна функција во Римската империја и од 395 г. во двете римски царства - Западното Римско и Источното Византиско, и оние во кои привремено се сместувани папирусите и пергаментите, одржувале специјални стандарди за вентилација, влажност, температура на воздухот и за соодветна пристапност на интересентите за читање и истражување.

⁷ Група автори, Речник книжевних термина, Нолит, Београд, 1986 г., 76.

Демократизација

По распадот на Западното Римско Царство во 476 година, развитокот на библиотекарството во тој дел спласнува, а продолжува во Византија. Библиотеките се главно по манастирите. Материјалите за пишување биле ретки и скапи, посебно пергаментот. Со своето единствено богатство сепак се издвојува Папската библиотека во Ватикан (Ватиканска библиотека) во Рим, почнувајќи од IV век и натаму.

Ренесансата на библиотекарството се отвора по два историски многу важни настана:

1. Конструкцијата на првата печатница од страна на Јохан Гутенберг во 1450 г. со хартија произведена од Кинезите веќе во I век на новата ера, предизвикувајќи нов импулс и демократизација на библиотекарството и
2. Падот на Цариград под Турците во 1453 г., по што следуваат бранови миграции и селење на голем број учени и креативни луѓе од источните (византиски) области на Запад, носејќи со себе безброј културно-историски вредни ракописи и материјали од поранешните периоди.

Во идните столетија библиотекарството напредува истовремено со напредокот на општеството - просветата, образованието, културата, науката, техниката и уметностите, односно со напредокот на материјалните можности, така што во современоста постојат и многустрано дејствуваат голем број библиотеки со огромни милионски фондови книги, плочи, ленти, снимки, филмови, касети, уметнички слики и разновиден друг библиотечен материјал - достоин за чување. Покрај споменатата Ватиканска библиотека во Рим (основана во IV век и по извесен прекин обновена во XV), меѓу најпрочуените (и најстари) спаѓаат: Националната библиотека во Париз (1367 г.), Германската државна библиотека во Берлин (1659 г.), Британскиот музеј (Кралската библиотека) во Лондон (1700), Конгресната библиотека во Вашингтон (1800), Салтиков-Шчедриновата библиотека во Русија (1814) и низа други низ целиот свет.

Дел од нив се опфатени, а другите се во процес на вклучување во глобалниот информативен систем на Интернет.

II

МАКЕДОНСКОТО БИБЛИОТЕКАРСТВО ДО 1944 ГОДИНА

Појава

Појавата и првите стапки македонското библиотекарство ги остварува во втората половина од IX век - истовремено со прифаќањето и ширењето на христијанството на Балканот, регион кој секогаш претставувал

етничка, културна, општествено-економска, политичка и секаква друга специфичност во Европа на преминот кон Блискиот Исток и Азија.

Глаголицата е првото словенско писмо, создадено од светиот Кирил - Константин Филозоф Солунски (826-869). Во неразделна врска со глаголицата е кирилицата.

Кирилицата веќе во XII век надвладува и во писмената практика ја потиснува глаголицата. Таа опстојува во наредните столетија до XXI век во македонска, српска, бугарска, руска и во други редакции - варијанти и двете словенски писма (глаголицата и кирилицата) се втемелени врз грчко-византиската писмена традиција (со најчестите основни форми: кругот, крстот, триаголникот и др.).

Светите Кирил (Константин) и Методиј совршено го знаеле и користеле говорот и јазикот на Словените во околината на Солун и во градот Солун - нивното родно место. Суптилно чувствување на фонетските и фонолошките разликувачки особености на словенскиот јазик во овој дел од Македонија, придонесло творецот Кирил и брат му Методиј да конституираат писмо кое ќе ги обедини позитивните карактеристики на писмата мајскула и минускула кај Грците, но и некои белези на нацрти од определени источни писма, така што го изразила глаголицата сето посебно во јазикот на Словените.

Појавата на глаголицата претставува заокружување на еден повеќеовековен период, во кој неодминливите потреби Јужните Словени ги задоволувале со употреба за знаци (букви) од грчкото и од латинското писмо, подразбирајќи ги пречките, ограничувањата и непрецизностите во општењето и во толкувањето на пораките, што значи и природно поднесување на отежнувачките околности во културолошкото дејство на писменоста.

На глаголицата св. Кирил и Методиј ги превеле од грчки на словенски (старомакедонски, старословенски, црковнословенски) јазик првите книги: Светото писание (делови), Евангелието (по Матеја - првиот евангелист), Псалтирот, Номоканонот и др., но ги напишале (превеле) и своите први оригинални дела: Опис на пронаоѓањето на моштите на Климент I Римски, Химна за Климент I Римски, Осумте делови на граматиката, Похвала во чест на маченикот и светец и др.

Со дел од тие драгоцени богослужбени и оригинални дела светите браќа заминале во Моравија (придружени од група свои ученици) со цел да извршат политичка, а оствариле превосходно културолошка мисија од најдалекосежно значење. На тој начин нивното духовно дело здобива општословенски карактер: глаголицата беспрекорно ја потврдила својата вредност, народниот јазик на македонските Словени се здобил со атрибут на своевидно кодифициран општословенски литературен јазик, преводите од грчки на словенски јазик стануваат основоположнички за литературите на сите словенски народи, истовремено основоположнички и за општословенското библиотекарство - тоа моќно средство за чување и пренесување на искуствата и придобивките од генерација на генерација.

Со овој епохален концентрирачки, синтетизирачки и творечки подвиг словенските маси на огромни пространства - примајќи го христијанството - го примиле и писмото (и сите негови манифестации), и како културирани субјект активно и непосредно се вклучиле во европските и светските духовни и цивилизациски текови како незаобиколлив динамичен фактор и посебен субјект да им одолева на притисоците од страна, да се сообразува со промените и да ја визионира својата иднина во својство на етничка, територијална, јазична и културна индивидуалност, чијашто составка е и библиотекарството.

Кирило-методиевскиот хуманистички дух, демократската и толерантна суштина на нивното историско дело (рамноправноста на јазиците и еднаквоста на народите и нивните култури) и морални принципи според кои браќата доблесно живееле, работеле, твореле и се однесувале, уште при крајот на IX век длабоко се втиснале во светогледот, идеите водилки, просветно-богослужбената и воопшто во развојната практика на нивните ученици и следбеници на Балканот и во Македонија. Под раководство на неуморниот педагог и организатор, вдахновениот мислител и проповедник, неисцрпниот просветител и научник, прв словенски агроном и лекар и над се генијален творец-чудотворец св. Климент Охридски (830-916) и неговиот сестрано верен и доследен духовен соработник св. Наум Охридски, (886 г. подоцна) во Македонија никнува моќен просветно-културен центар со седиште во Охрид (Охридскиот универзитет), кој опфаќал голема територија (Кутмичевица) и повеќе помали средишта (Девол и др.) - енории, во кои учениците во импозантен број од 3.500 се оспособиле за идни словенски учители, свештеници и проповедници, истовремено и градители на цркви и манастири "со бројно монашко братство и свештенство"⁸.

Некои цркви и манастири уште додека живееле занесливите мудреци св. Климент и Наум (во IX, X, XI век и подоцна) - во Охрид и неговата околина - се здобиле со глас на силно влијателни културни и творечки жаришта. Така во Охрид, св. Климент Охридски, во манастирот "Св. Пантелејмон", ја основал првата манастирска библиотека⁹ со делата од сесловенските просветители св. Кирил и Методиј и со новосоздадените поучителни, похвални и други дела од него, од Наум и од други автори, со што започнува историјата на македонското библиотекарство, но и на библиотекарството кај Јужните Словени.

⁸ Велев, И. Кирилметодиевската традиција и континуитет, Институт за македонска литература, "Култура", Скопје, 1997, 11-20

⁹ Група автори, Народна и универзитетска библиотека, Скопје, 1994 г. 7 (монографија по повод 50-годишнината од основањето).

Група автори, Климент Охридски и улогата на Охридската книжевна школа во развојот на словенската просвета, (МАНУ), Скопје, 1989, 9-388.

Поленаковиќ, Х., Прилог кон кирилметодиевската библиографија, "Литературен збор", 5, Скопје, 1964.

Група автори, 1100-годишнината од смртта на Кирил Солунски, симпозиум од 23 до 26 мај 1969, Скопје-Штип, кн., Скопје, 1970, 5-293.

Ширење

По примерот на манастирите "Св. Пантелејмон", "Св. Наум" и други по нив, израстувале нови значајни светилишта со надалеку прочуени училишта, библиотеки и скрипториуми, со самостојни и изворни книжевни, ликовни, музички и други творци со чудесни архитектонски изведби и со богати збирки ракописи, книги, записи, документи и друг материјал.

Многубројните ученици и поклоници на светите Климент и Наум и нивното монументално дело придонесле православноста христијанска духовна и творечка традиција и општата култура на македонскиот народ да доживеат ниво што е над достигнатото кај соседните народи, така што отскокнал македонскиот народ "во културата, та не само со етничките особини, туку и со питомоста"¹⁰, и со грижата за сестраниот духовен и стопански развој (училиштата, библиотеците, уметностите, театрите, здравството, земјоделството, овоштарството, градежништвото) да предничи во однос на другите Словени на Балканот и пошироко, вградувајќи се активно во европската и во светската цивилизација.

Ова мислење во науката се поткрепува уверливо со т.н. "златен период" на просветно-културниот подем, чијшто дел е и подемот на библиотекарската дејност, во времето на Самоиловото царство (976-1014 г.), кога е востановена и Охридската патријаршија, кога се осамостоила Македонската православна црква и кога постепено но сигурно надвладувала кирилицата во писменоста. Инвентивниот и плоден "златен период" продолжил и по пропаста на Самоиловата држава - во XI, XII и XIII век (и покрај отежнувачките услови од страна на Византија, Бугарија и Србија, односно со помала сила трае до крајот на XIV век (1392 г.) кога паѓа Македонија под османлиското раѓање.

Во тој период динамичната грчко-словенска културна симбиоза создала исклучително вредни ликовно-уметнички, културно-историски и јазични писмени споменици, што се зачувани благодареејќи им на манастирите, црквите и на библиотеците ("Охридскиот апостол", "Болоњскиот псалтир", "Битолскиот триод", "Асемановото евангелие", "Слепченскиот апостол", "Лесновскиот паренезис" и др.).

Низ грижата за библиотеците, манастирите (и црквите и другите богослужени објекти на православието) во овие и во следните столетија во Охридско, Струшко, Дебарско, Велешко, Злетовско и во другите краеве на Македонија заложливо негувале свест за скапоценоста на народното наследство и за важноста на традициите, сврзани со христијанската религија, изложени и објаснети пред сè во преведената, преработената и во ориенталната литература - напластена во манастирските библиотеки - и тоа за сите степени на напреднатост: **за агностици, подѓакони, ѓакони, презвитери и др.**¹¹

¹⁰ Јаѓиќ, В., Кирил и Методиј и нивните ученици, (предговор од Х. Поленаковиќ), Институт за национална историја, Скопје, 1954, 50.

¹¹ Велев, И., Кирилومتодијевската традиција и континуитет, ИНИ, Скопје, 1979, 11-20

Престиж

Во манастирите престојувале, живееле, работеле и создавале мудри и плодотворни луѓе, црковни и богослужбени големодостојници, замонашени богатници, надарени калиграфи и брзописци, компилатори и оригиналци, мотивирани творци, музичари, иконографи, фрескосликари, резбари, копачари, "архитекти" и градежници. Сите на свој начин придонесувале за престижот на манастирот и на библиотеката во него.

За сè повисокото рамниште на библиотекарството во манастирите во условите на политичкото, економското и на духовното ропство под османлиите (и под Цариградската патријаршија на Грците), говори растежот на жанровската разновидност на преведените, компилираните или новонапишаните дела, што се депонирани во библиотеките, и што преку нивните читатели вдахновено зрачеле со своите богоугодно-христијански, евангелско-богочовечни и хуманистичко-универзални вечни пораки за смислата на слободата, љубовта, радоста, жедта, за бесмртност, средбата со богочовекот и други идејни пораки. Суштествените етички, духовни, јазични, културни, етнички и др. традиции на македонскиот народ ги одржувале и збогатувале библиските, литургиските, патеричките, хагиографските, панегиричките, проповедничките, патристичките, правно-канонските, историско-летописните, неофицијалните одречно-канонски, белетристичните и други текстови.¹²

Стрпливо и љубоморно градениот престиж на библиотеките - заснован врз бројноста и разновидноста на собраниот и чуван материјал - го илустрираме со примерот на литературно-творечката плодна активност на Злетовскиот просветно-културен центар - чиешто жариште е низ целиот Балкан - прочуениот манастир Свети Архангел Гаврил Лесновски во с. Лесново, во кој се пишуваат: "псалтири, триоди, евангелија, парезиси, минеи, апостоли, патерици, житија, паренезиси" и други форми на средновековното богослужбено творештво¹³, но и творби со световен карактер, поттикнати од реалните потреби на практичниот секојдневен живот во манастирот и во општествената околина.

Отвореност

Отвореноста на библиотеките кон потребите на општествениот развој ја предизвикувале првенствено интересите на учениците - идните

Десподова, В., Студии за македонското средновековно книжевно наследство, Институт за старословенска култура - Прилеп, Книгоиздателство "Матица македонска", Скопје, 2000, 7-198.

¹² Велев, И., Цитирано дело, 129.

¹³ Апостолов, А., Манастирот "Свети Гаврил Лесновски", 1997, 104.

Група автори, Придонесот на Учителската школа "Гоце Делчев" Штип во просветата, образованието и културата на Република Македонија (монографија), Штип, 1999, 23-24.

монаси, свештеници, јереи, игумени и др. функционери во богослужбата, но исто така ја предизвикувале и учениците идни работници во световни занимања. Разбирливо е, според тоа, манастирските библиотеки низ столетијата да приопштувале:

- а) книги во кои достапно се толкувани библиски, богословски и други црковно-религиозни прашања за ученици-почетници (Псалтирот, Часословот, Евангелието, апостолски текстови и сл.);
- б) книги за ученици кои се определиле да станат монаси, свештеници, ѓакони или црковни раководители и кои, покрај неопходната богословско-канонска литература што се надоврзувала на библиските творби, учеле и световни содржини - од математиката, географијата, историјата, хронологијата, астрономијата, како и од теологијата (богословско-филозофски дела) и од текстови - зборници на мудрости, изреки, канони и др.;
- в) книги на црковни отци, писатели, теолози, филозофи и на други истакнати богослужбеници, кои заради усовршување престојувале во поголеми манастирски и културни центри, какви што биле: Света Гора, Синај, Солун, Цариград, Трново, Дечани итн. и, враќајќи се, донесувале и преводи и оригинали на грчки (византиски) јазик и искуства што можеле да бидат од полза на овдешните богоугодници. Автори на овие книги биле: **книгописци, калиграфи, граматичи, "стараџи" и филозофи - теолози.**¹⁴

Бројност

По византиското, бугарското и српското владеење со Македонија по Самуил, османлиската наезда (1392 г.) економски уште повеќе ја осиромашила православната црква, драстично ги стеснила правата и можностите за просветно-културна дејност и драматично политички, економски и социјално ги влошила состојбите - како поради ропството и процесите на исламизација, така и поради повластеното и насилничко однесување на Цариградската патријаршија не само на религиозен план, особено по укинувањето на автокефалноста на Охридската архиепископија на 16.1.1767 год.

Жилавоста на отпорноста на македонскиот народносен дух и чувството за припадност кон православието сепак придонеле во текот на XV, XVI и XVII век - освен манастирите "Св. Пантелејмон" и "Св. Наум" во Охрид, манастирот "Св. Јован Бигорски"-Дебарско, манастирот "Св. Гаврил Лесновски" во с. Лесново-Злетовско, мошне успешно и влијателно да функционираат манастирите: "Св. Прохор Пчињски", "Св. Јоаким Осоговски",

¹⁴ Велев, И., Начитани учители и опитни ученици, в. "Нова Македонија", 2-3 октомври, Скопје, 1999 г.

"Св. Богородица" - Трескавец, "Св. Никола" - Слечче, "Св. Спас" - Зрзе, "Св. Причеста" - Кичево, "Св. Богородица" - Матејче, "Св. Атанасие Лешочки"-Тетовско, "Св. Пантелејмон"-Скопско и др. на број 44¹⁵, со помали или поголеми библиотеки и со подготвување и оспособување на идни свештени лица, но и "писмени лица" за други и световни занимања и дејности и кај сите нив систематски, упорно и сугестивно вдахнувале култ кон заедничките и кон домашните светители и големодостојници на православието и култ кон своите народносни традиции.

Сите манастири, освен духовната секојдневна активност, организирале и изведувале масовни традиционални собири на месното и подалечното население, на кои се манифестирани македонските народни обичаи, обреди, ритуали, легенди, митови, јазикот, песните, ората, игрите, носиите, инструментите - со еден збор речено ДУХОТ народен како историски континуитет, како неискоренлива опстојба, што имала своја потпора и свој израз и во библиотечното богатство на манастирите.

Промени

При крајот на XVIII и XIX век во општествено-економските, просветните и културните состојби во Македонија се одвиваат длабоки процеси со далекосежно значење. На јавната сцена полесно се пробива младата македонска трговска, занаетчиска и банкарска сила, која што ги македонизира градовите и го отвора процесот на забрзани структурални промени во македонското општество, вклучувајќи ги и промените во духовната сфера. (Таа сфера доживува многу тежок удар со укинувањето на Охридската архиепископија од страна на Цариградската патријаршија во 1767 год., поради божежни материјални проблеми).

Со несебичната финансиска и друга поддршка на младите македонски буржуи, кои практично осознале дека ќе бидат описменетоста и знаењето најригорозните фактори за економска умешност и за општествена промоција, во Македонија расте интересот за печатење книги, за пишување дела (Ј. Крчовски, К. Пејчиновиќ и др.), за отворање печатници кои ќе објавуваат творби од македонски автори (Т. Синаитски, 1938), за обновување на запустените манастири и нивните библиотеки (К. Пејчиновиќ), за осовременување на келијните училишта и отворање нови итн.

Позаможните и понапредните градски средини ги пројавуваат своите интереси за поразновиден, поквалитетен и поредовен културен и образовно пофункционален живот, што го подразбира и библиотекарството, со книги во кои сè повеќе се третираат реалните потреби, и тоа со што порелјефна употреба на народниот македонски јазик.

¹⁵ Група автори, Педагошка енциклопедија 1, Завод за издавање учебника и наставник средства, и др., Београд, 1989, 317. Георгиевски, М., Македонско книжевно наследство од XI до XVIII век, Скопје, 1979, 5-241, Георгиевски, М., Македонска печатарска дејност, "Мисла", Скопје, 1972, 5-111.

Резултати

Не случајно и не неочекувано Велес ќе испакне како еден од водечките градови во духовната преобразба и во поттикот на библиотекарството. Во 1832 год. градот Велес ја организира првата Црковно-училишна општина во Македонија, интуитивно навестувајќи го идниот енергичен напор за новини во културниот, училишниот и во богослужбениот живот, за афирмација на македонскиот народен јазик и за поткрепа на младите македонски интелектуалци во нивното творештво.

Меѓу првите свои крупни решенија, Црковно-училишната општина во Велес во истата 1832 год. го именува и првиот "професионален" библиотекар - во ќелијната училишна, но и во првата "јавна" библиотека во градот и во Македонија, "интелектуалецот и трговец кој се школувал во Австрија - Ангелко Палашев. Тој е задолжен да ги "нареди" богослужбените и други книги, ракописите на пергамент и другите ракописи и материјали¹⁶ и да го врши зајмувањето (опслужувањето) на читателите, возрасни и ученици.

Во 1837 (1838) велешани го отвораат првото "наше народно световно училиште со световна настава" во Македонија во маалото Прцорек¹⁷. Народниот македонски трибун, учител, реформатор и книжевник Јордан Хаџи Константинов Џинот наставата со учениците прв ја изведува на македонски народен јазик. По тој пример следуваат народните световни училишта во другите поразвиени градови со богати духовни традиции, што му даваат импулс и на (световното) библиотекарство, посебно училишното: Штип - 1840, Скопје - 1848, Велес - второ - 1850, Куманово - 1852, Тетово - 1954, Струга, Кукуш, Горна Џумаја, Банско, Разлог и Царево Село (Делчево) - 1957, Скопје - уште две - 1858, Прилеп, Битола и Охрид - 1859, Ениџе Вардар - 1856, Неврокоп - 1962, Крива Паланка, Неготино и Кавадарци - 1864, Ресен, Дебар, Пехчево и Радовиш - 1967 итн.¹⁸

Отворањето училишта со световен карактер и со употреба на македонскиот народен јазик, го актуализира прашањето за учебничка литература, каква што немале дотогашните библиотеки, за учители од нов тип и за улогата на училишното библиотекарство.

Во 1857 год. во Велес проработува првото во Македонија класно училиште (средно), во населбата Прцорек!

Во 1869 год. училишниот иноватор и педагошкиот творец Јосиф Ковачев (1839-1898) во родното место Штип го отвара првото педагошко-богословско училиште во Македонија со настава на македонски народен јазик.

¹⁶ Бошески, М., Народните библиотеки во Македонија - зачетоци и развој (1945-1995), Скопје, 1995.

¹⁷ Кантарџиев, Р., Македонското преродбенско училиште, НИО "Студенски збор", Скопје, 1985, 52.

¹⁸ Истото дело, 76.

Од 1857-1880 год. излегуваат од печат првите 16 учебници на македонски јазик од автори Македонци (Партенија Зографски, Кузман Шапкарев, Димитар В. Македонски и Ѓорѓи Пулевски)¹⁹, за задоволување на потребите на македонските училишта и за пошироките учебни потреби. Истовремено напредува и библиотекарството - и училишното и јавно, а го поддржува и појавата на првите книжарници (Велес, Штип, и др.), без оглед на пречките и подозрението од турската власт, дејствувањето на злогласните пропаганди од Грција (Цариградската патријаршија и фанатизираните фанариоти) и од буржоазните влади на Србија и на Бугарија.

Нагорниот процес на библиотекарството со нови импулси го потсилуваат и плејадата револуционерни демократи, слободари и хуманисти, учителите Гоце Делчев, Даме Груев, Ѓорче Петров и редица други, а трае до Првата и Втората балканска војна и Првата светска војна (1912-1918), кога на Македонија ѝ е наметнат дележ, раскинување на нејзината географска, народносна, економска, културна и природна целост и истовремен почеток на сурова денационализација и систематско искоренување на сè што е изворно македонско, вклучувајќи ги и библиотечните фондови и читалиштата во градовите и селата.

За да го зајакне своето однародувачко влијание, режимот на кралска Југославија на територијата на Република Македонија отвора т.н. "народне књижници и читаонице" со широка понуда на книги, списанија, дневен и периодичен печат и други публикации на српски јазик, со строго цензурирана големосрпска пропаганда и со разновидни можности за позајмување и послужување. Во училиштата воведува зголемен број наставни часови по српски јазик, а во библиотеките разновиден привлечен материјал што можело да се ползува покрај обврзниот.

Извесно подобрување на атмосферата се почувствувало во годините спроти Втората светска војна, кога се обнародуваат битово-социјалните драми "Бегалка" и "Чорбаџи Теодос" од Васил Иљоски, "Печалбари" од Антон Панов, "Парите се отепувачка" од Ристо Крле и др., збирката песни "Бели мугри" од Кочо Рацин итн.

Сепак, отворањето на Универзитетската библиотека при Филозофскиот факултет во Скопје (1920 г. со 30.000 библиотечни единици), на Народната библиотека - "Јавна библиотека града Скопља" - којашто го печати првиот каталог во Македонија, како и 86 народни библиотеки и читалишта и поголем број училишни библиотеки во тогашната Вардарска бановина, претставува извесно придвижување во развитокот на интересот за читање, за образование и самообразование, за збогатување на библиотеките и за проширување на културните и научните хоризонти и аспирации на македонското население спроти Втората светска војна и Народноослободителната борба (1941-1944), кога вкупниот број на книгите во библиотеките и читалиштата во Македонија под кралска управа изнесувал меѓу 350.000 и 400.000 томови публикации.

¹⁹ Конески, Б. Македонскиот XIX век, "Култура", Скопје, 1986.

За жал, во текот на воените и ослободителните години и ова релативно скромно библиотечно азно значително е разграбано, разнесено или уништено.

III БИБЛИОТЕКАРСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Правна и институционална заснованост

Слободниот развнток на библиотекарството во Република Македонија датира од создавањето на македонската национална држава (АСНОМ - 2.VIII 1944), воведувањето на македонскиот јазик како службен јазик на македонската држава (2.VIII 1944), кодификацијата на македонскиот литературен јазик - Решението по прашањето на македонска азбука (3.V 1945) и Решението за правописот на македонскиот литературен јазик (7.VII 1945 г.), од Владата на Федерална Македонија, односно од Министерството за народна просвета на Федерална Македонија.²⁰

Возобновувањето на поранешните и отворањето на нови библиотеки и читалишта станува првостепенa преокупација на народната власт на сите рамништа - паралелно со решавањето на егзистенцијалните животни проблеми во секое тукушто ослободено место. Дејствуваше свеста дека се тие дел од факторите што требаше да го оживотворат монументалниот проект на младата македонска држава за сузбивање на аналфабетизмот - како најгрдо наследство од минатото - и за што побрз институционален развнток на образованието и културата во новопрогласената држава.

Веќе на 23 ноември 1944 г. Антифашистичкото собрание на народното ослободување на Македонија (АСНОМ, Президиумот) донесува Решение за формирање на Народната и универзитетска библиотека (НУБ) - веднаш по штотуку ослободениот последен град (Тетово) на 19 ноември во 1944 г.²¹

На 28 декември 1944 г. во Рефератот за организационите прашања, поднесен на Првото (вонредно) заседание на АСНОМ, децидно стои: "Земени се мерки за запазување на други уметнички и културни споменици. Дотерана е во ред народната библиотека. Земени се мерки и за универзитетот".²²

На 18 јануари 1945 г. Президиумот на АСНОМ донесува Решение со следната содржина: "Сè што се печати, литографира или копира во Маке-

²⁰ Конески, Б., Граматика на македонскиот литературен јазик, "Култура", Скопје, 1987, 56-57

²¹ Група автори, Народната и универзитетска библиотека "Св.Климент Охридски", Монографија, Скопје, 1994,7

²² Универзитет "Кирил и Методиј", Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава, том втори, Скопје, 1981, 633.

донија (книги, брошури, весници, плакати, афиши и др.) во приватни или државни печатници да се испраќа бесплатно по 3 (три) примерка во Народната библиотека во гр. Скопје".²³ Со тоа Решение од 18 јануари 1945 г. НУБ станува депозитна за Република Македонија, а на 8 февруари 1945 г. и депозитна за ФНР Југославија.

Во Докладот за работата на Поверенството за просвета, доставен до Президиумот на АСНОМ на 22 март 1945 г., покрај информациите за отворените основни и средни училишта, се вели: "Земена е грижа за уредување и на другите институти. На сите страни се отвараат библиотеки и читалишта. Народната библиотека во Скопје се уредува и во најскоро време тоа огромно богатство на книги ќе биде ставено на расположение на народот".²⁴

Президиумот на АСНОМ на 31 март 1945 г. донесува Решение за основање Државно федерално книгоиздателство за Македонија - со "цел да издава книги, часописи, брошури со научно и художествено содржание... стручна и друга литература, школски книги, преводи итн."²⁵

Со овие државни акти и со релативно брзото активирање на наследениот образовен систем ширум Федерална Македонија, како и со донесениот "Привремен правилник за библиотеките и читалиштата" веќе во 1945 г., се воспоставени основните правни и организациони услови за слободно развивање на библиотеките и читалиштата според конкретните состојби на населеното место, т.е. како градски библиотеки и како селски библиотеки.

Во градските библиотеки спаѓаат: централната библиотека со читалиште, реонските или маалските библиотеки и разните други библиотеки со читалишта.

Во текот на 1945 г. во слободна Македонија се отворени 82 библиотеки и читалишта со околу 230.000 книги.

Во наредната 1946 г. подемот на библиотекарството го поттикнува пропишаното "Кратко раководство и напатствие за работа на малите библиотеки и селски читалишта", со коешто се потцртува статусот на библиотекарството и неговата улога како "научна општествена гранка", што претставува доказ за односот на државата кон таа дејност.

Во 1946 и во идните години библиотекарството бележи бурен развој. Во оваа 1946 г. се заведени 488, во 1947 - 917, во 1948 - 1.137, во 1949 - 1.195 градски, приградски и селски библиотеки и читалишта.²⁶

Народни библиотеки се формирани речиси во сите градови и тоа: 1945 г. - во Битола, Гевгелија, Гостивар, Кичево, Кочани, Крива Паланка, Куманово, Охрид, Прилеп, Ресен, Свети Николе, Скопје, Струга и во Тетово; во 1946 - во Берово, Струмица, Велес и во Штип; во 1947 - во Пехчево; во

²³ Архив на Македонија, АСНОМ - документи, Скопје, 1987, 39.

²⁴ Архив на Македонија, АСНОМ - документи, Скопје, 1987, 273

²⁵ Архив на Македонија, АСНОМ - документи, Скопје, 1987, 273

²⁶ Бошески, М., Народните библиотеки во Македонија - зачетоци и развој (1945-1995), Скопје, 1995, 18-19. Сп. "Библиотекарска искра", 13, Скопје, 1969,7.

1949 - во Пробиштип. За само четирите изминати години во слобода, речиси е конституирана во значителна мера институционалната втемеленост на библиотекарството во Република Македонија.

Во исто време, со динамичното отворање на библиотеки и читалишта, се зголемува и членството и опслужувањето.

Членството во 1946 г. брои 29.295 читатели кои се служеле со 26.044 книги, во 1947 членството се искачило на 119.295, а позајмените единици на 125.288; во 1948 г. се зачлениле 270.618 читатели кои користеле 186.352 публикации, додека во 1949-тата "само за 6 месеци се заведени 192.389 членови со 118.756 позајмени книги".²⁷

Народната и универзитетска библиотека "Св.Климент Охридски" - двигател и промотор на македонското библиотекарство

При формирањето во ноември 1944 г., НУБ "Климент Охридски" располагаала со почетен фонд од околу 150.000 библиотечни единици. Главниот дел од нив потекнуваат од Централната библиотека на предвоениот Филозофски факултет во Скопје: универзитетски учебници, научни публикации од хуманитарните и општествените науки (книжевност, етнологија, географија, историја и др., потоа наслови од прирачна литература (енциклопедии, речници, библиографии) и приближно 300 наслови периодика.²⁸ Таа ја наследила и зградата на Централната библиотека (предвоениот Филозофски факултет) со само 50 читателски места. Како национална, НУБ "Св. Климент Охридски" е една од осумте депозитни во поранешна Југославија - до 1991 г. кога се осамостојува Република Македонија.

Со Законот за библиотеките од 1960 г., националната НУБ "Св. Климент Охридски" во Скопје врши функција на општонаучна и универзитетска библиотека.²⁹

Во меѓувреме таа се развива во множество служби, сектори, оддели и центри во еден сложен културно-информативен систем кој на најсовремен начин извршува многубројни задачи во унапредувањето на библиотекарската дејност и на библиотекарството во целост, и во поврзувањето на македонското со европското и светското библиотекарство.

Сместена во срцето на Скопје, во близината на Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ), универзитетскиот комплекс, Ректоратот на Скопскиот универзитет "Св. Кирил и Методиј", Народниот театар и други републички јавни институции, НУБ "Свети Климент Охридски" во најубавиот библиотечен објект на Република Македонија (свечено воведен во употреба на 11 октомври 1972 г.) можеше да се развие во след-

²⁷ Бошески, М., Цитираното дело, 21-22

²⁸ Група автори, Народна и универзитетска библиотека "Св.Климент Охридски", Скопје, 1994 г., 7.

²⁹ Цитираниот наслов, 8-15.

ните области, претставени на сликата со елементите на организација и дејностите.

НУБ "Св.Климент Охридски" е иницијатор за основање на Друштвото на библиотекарите на Македонија (16. IX 1949) и неговиот орган списанието "Библиотекарска искра" (1955 г.), како и на Заедницата на народните библиотеки на Македонија (1967 г.).

Во соработка со Друштвото и со Заедницата, НУБ "Св. Климент Охридски" со својот стручно-научен потенцијал (150 вработени, главно со високо факултетско образование во 1999 г.), со богатството на своите фондови (околу 3.000.000 единици во 1999 г.), со мошне раширената размена на изданија, искуства и др. форми на заемност и информирање, со љубовта кон библиотечното дело на Република Македонија и со постојаните систематски напори да се подигнува културата на работењето воопшто, како и со својот културен и општествен авторитет, значајно, дури ненадоместливо придонесува за институционалната стабилизација на библиотечната мрежа, за стручното оспособување и усовршување на библиотечниот кадар во внатрешноста, во воведувањето на единствени норми при библиографскиот опис на единиците и во нивното каталогизирање, во применувањето на единствен информативен инструментариум и во постојаното следење, прифаќање и сообразување на новините во светското библиотекарство со нашите можности и потреби. Таа е почитуван фактор и во решавањето на материјалните, просторните и другите претпоставки за поуспешна функција на библиотеките во Републиката.

Тенденциите кон глобализација во Европа и во светот, незадржливо проникнуваат и во Република Македонија, не одминувајќи го и библиотекарството. Тие придонесуваат за отвореност на македонското општество и за негова постепена интеграција во светските процеси, ги уриваат националните бариери и овозможуваат користење на благодетите што ги досегнале најбогатите економии и држави. Глобализацијата е согледлива и кај нас - во финансиите, трговијата и во други сектори, како и во музиката, игрите, танцот, спортот итн. Но таа влијае и врз основното ткиво на националниот идентитет и ентитет - во артикулацијата и во дискриминацијата на гласовите и особено во речникот и во синтаксата на македонскиот стандарден јазик. Во таа смисла НУБ "Св. Климент Охридски" и сите народни, училишни, специјални и др. библиотеки покрај своите стандардни задачи во афирмацијата на книгата, низ својата секојдневна културно-информативна активност ќе вградуваат уште еден специфичен сензибилитет што ќе се манифестира како љубов кон националниот литературен јазик и во меѓусебното говорно општење и во размената на културни вредности со странски библиотеки и институции на културата. Грижата и на библиотеките за културата на употребата на македонскиот стандарден јазик нема ништо заедничко со некакво неприфатливо и недозволиво чистотништво во јазикот, а претставува брана и претпазливост кон планетарното стремење за доминација на еден јазик или на една култура.

БИБЛИОТЕКИТЕ ВО ГЛОБАЛИЗАЦИОНИТЕ ПРОЦЕСИ

Библиотеките во Република Македонија преку својата библиотечна дејност ги задоволуваат разновидните културни, уметнички, стручни, научно-истражувачки и други потреби за развитокот на образованието, културата, уметностите, науката, стопанството и размената на најразновидните вредности меѓу луѓето и народите. Тие набавуваат, чуваат, систематизираат, класифицираат и известуваат за различниот библиотечен материјал, што може да им биде од корист на читателите: книги, брошури, весници, списанија, докторски дисертации, магистерски трудови, научноистражувачки и истражувачки проекти, материјали од научни и стручни собири, ракописи, слаборати, каталози, проспекти, плакати, летоци, програми, патенти, репродукции на ликовни творби, разгледници, календари, фотографии, грамофонски плочи, тонски и видеокасети, магнетофонски ленти, дискови, дискети, микрофилмови, микрофиши и друг материјал што е од репрографска техника и што е од интерес за библиотечната дејност.³⁰

Денес библиотекарството во Република Македонија претставува исклучително сложен и двигателен библиотечно-информативен систем со множество форми на библиотекарска дејност - народни и универзитетски библиотеки, народни библиотеки со повеќе одделенија, потоа училишни, факултетски, детски, институтски, библиотеки во претпријатија и други видови библиотеки, како и специјализирани библиотеки.

По прифаќањето на меѓународната Препорака за интернационална статистика на библиотеките, донесена од Генералната конференција на Обединетите нации за образование, наука и култура (Париз, 1970), и македонското библиотекарство постепено се вклучува во напорите за забрзана модернизација, применувајќи ги статистичките, унификационите и другите меѓународни стандарди, што ја овозможуваат информатизацијата на библиотечната дејност, автоматизацијата на зајмувањето и послужувањето, интернационализацијата на работните содржини и операции и на организационите активности во стандардизацијата на сите видови библиотеки и библиотечни процеси (поврзување со банки на податоци и со системот Интернет).

Водечката улога во таа насока ја има НУБ "Св. Климент Охридски", којашто со својата разгранета соработка и размена на публикации, придонесува македонската национална литература, култура, наука и уметност да се вградат со своите трајни вредности во светската духовна и хуманистичка ризница.

³⁰ Народна и универзитетска библиотека "Климент Охридски" - Скопје - Заедница на матичните и самостојните библиотеки во СРМ, Библиотекарство - зборник на материјали, Скопје, 1986,5, и др.

IV

БИБЛИОТЕЧНАТА ДЕЈНОСТ ВО МАЛЕШЕВИЈАТА

Библиотечната дејност во Малешевиијата се огледува во работата на народните библиотеки во двата града - Берово и Пехчево. Историјата на таа културолошка дејност не е доволно проучена. Како јавна (училишна) дејност таа датира најдоцна од средината на XIX век (1867 г.), кога во Пехчево е основано првото световно училиште во овој крај, односно од отворањето на првото ќелијно училиште во Берово (1818 или 1820) од поп Пецо.³¹

Народната матична библиотека "Народна просвета" - сега во состав на Домот на културата "Димитар Беровски" во Берово - функционира од 1946 г., а Народната библиотека "Кочо Рацин" во Пехчево од 1947 г.

Својата дејност и двете ја развиваат во релативно мали градски центри со мал број населени места во околината и со статус на неразвиени општини.

Традиционално малешевците ги одликува изразита народска топлина, впечатлива духовност и ретка ученољубивост.

Природната ученољубивост се манифестираше веднаш по ослободувањето со фактот што младата популација речиси стопроцентно го продолжуваше своето образование во новоотворените средни училишта, а добар дел и на факултетите.

Не случајно Малешевиијата стана синоним на ученост. За таа особина говорат и следните факти:

1. Малешевиијата спаѓа меѓу ретките краишта во Република Македонија во кои беше незначителна неписменоста по ослободувањето (1944 г.), - речиси непостојна, при ситуација кога се движеше неписменото население во Вардарска бановинаа на кралска Југославија до 1941 г. околу 75% од жителите;
2. Десетици и десетици млади од Малешевиијата во првите години по создавањето на македонската национална држава завршија учителски, земјоделски, економски и други средни училишта и станаа раздвижувачки и мобилизаторски фактор во совладувањето на аналфабетизмот, во обновата и изградбата на татковината. Според бројноста и ангажираноста на просветно, образовно и културно поле особено се истакнуваа големиот број дипломирани во Учителската школа "Гоце Делчев" во Штип, кои самопрегорно и полетно отвораа нови училиштаа, прибираа книги и востановуваа училишни и месни библиотеки, развиваа културен аматеризам, ја развиваа производната и здравствената култура и тоа не само во Малешевиијата, туку и во соседните општини - Веница, Кочани, Радовиш, Струмица и др.;

³¹ Кангарџиев, Р., Македонското преродбенско училиште, НИО "Студентски збор", Скопје, 1985,76.

3. Во едно обемно, многуслојно и многустрано научно истражување за Македонската академија на науките и уметностите од поголема група научни работници во 1962 и во 1963 г. - под раководство на еминентниот проф. д-р Кирил Пенушлиски - се дојде до заклучок дека процентуалниот број на високо образовани стручњаци со завршени факултети во Малешевијата на 10.000 жители е повисок од просекот на 10.000 граѓани на општината Центар во Љубљана - Словенија.

Ученољубивоста на малешевците придонесе скромниот затекнат книжен фонд од поранешните читалишта во новоформираните библиотеки да се надополнува и збогатува низ доброволни прилози и подароци на изданија од домашните библиотеки на позаможните граѓани и семејства во Малешевијата и пошироко, од подароци на автори, од спонзорирања на работни организации, од сопствени извори, од одобрени буџетски средства итн. На тој начин уште од самиот почеток народните библиотеки во Берово и во Пехчево одржуваат постојано тесни врски и соработка со населението - вршејќи систематска **информативна, инструктивна, развојно-образовна и културна мисија.**

Непосредната вткаеност во општествената средина придонесе за растежот на нивниот углед, но истовремено и за разбирање на нивните потреби и проблеми. Затоа уште при основањето тие се сместени во градските јадра, првин во просторно скромни услови - подоцна осетно подобрани.

Библиотечните задачи повеќе години по основањето на народните библиотеки во Берово и во Пехчево ги извршуваше по еден професионален работник со средно образование. Во последните години и во двете библиотеки се вработени по два библиотечни работника и тоа со факултетско образование. Двата работника во Народната библиотека "Народна просвета" во Берово имаат звање виш библиотекар, што подразбира нагласен квалитет во библиотечното работење.

Фондовите библиотечни единици од по околу 1.000 при основањето, во 1992 г., нараснале на близу 20.000 во Берово и 10.500 во Пехчево, односно во 1999 г. во Народната библиотека "Народна просвета" на повеќе од 30.000, а во Библиотеката "Кочо Рацин" на речиси 20.000 томови книги и други публикации.

По различни основи библиотеките секоја година го зголемуваат, заменуваат или обновуваат книжниот фонд со по 500 до 1.000 нови наслови.

И во едната и во другата народна библиотека доминираат литературните творби што најмасовно ги читаат учениците од основното и од средното образование - како учебна и задолжителна лектира во наставата по македонски јазик и литература. Одделни уметнички, стручни и научни дела позајмуваат и студенти, професори, културни работници, техничка интелигенција и други стручњаци и интересенти.

И двете библиотеки поседуваат соодветен простор за безбедно депонирање на томовите книги, списанија, весници, периодика и сл., како и

читални во кои секојдневно се изложуваат новопристигнати примероци од дневниот и од периодичниот печат, новоизлезени списанија, новонабавени публикации и друг актуелен и привлечен материјал.

Читалните главно служат за информирање со новостите во политиката, културата, стопанството, трговијата, здравството и во другите области на животот. Во нив се одржуваат и разговори, дискусии, расправи, полемики, дебати, тркалести маси, трибини и други форми на општење меѓу читателите.

Библиотечните работници вложуваат посебни напори на најсугестивен начин да ја препорачуваат секоја одделна книга со оглед на нејзината специфична вредност, да известуваат за новите наслови и за нивните автори, да им сугерираат и да ги охрабруваат младите читатели како самите да вршат избор, како да се вклобуваат и да читаат критички - и меѓу редовите, и како проникнувајќи во скриените слоеви да ги доживуваат вредностите и да ги извлекуваат поетските и авторовите пораки - пред сè кај уметничките литературни творби.

Во тој контекст применуваат разновидни облици на поттикнување и мотивирање на младите љубители на книгата, вклучувајќи ги и како непосредни учесници во секциите на литературни почетници, рецитатори, актери, јазичари, библиотекари, новинари, фолклористи и др., во изработка на рецитали и драматизации, во игротеки и во други форми што ќе ја поттикнуваат индивидуалноста, соработката и изразувањето на интересите и наклоностите.

Поттиците го опфаќаат и следењето на младите читатели и годишното прогласување на најактивниот љубител на литературата.

Со стручна помош и со пренесување искуства, библиотечните работници од народните библиотеки придонесуваат и во работата на библиотеките во училиштата и во градинките (во градовите и во селата), како и во претпријатијата и во установите, ширејќи ја и така културната, образовната и информативната улога на тие библиотеки.

Библиотечните работници и во двете народни библиотеки се реализираат како творци на повремени новини во формите за популаризацијата на книгата со изработка на тематски каталози, тематски библиографии, монографски библиографии, разновидни албуми, каталози вртешки, сидни каталози, плакати, илустрации и сл. - како дополние на стандардната стручна обработка на насловите по азбучен и стручен ред според УДК и според другите прифатени системи.

На поширок културен план библиотечните работници се пројавуваат како иницијатори, организатори, носители или помагачи во локалните, регионалните и во државните манифестации: прослави, годишнини, јубилеи, патронати, средби, одбележувања, натпревари и во други форми на културен активитет, а особено во текот на Месецот на книгата, Светскиот ден на книгата и авторското право - 23 април итн. По тие поводи организираат сами или во соработка со други институции: промоции, ликовни изложби и изложби на книги, литературни манифестации, квизови, литературни мати-

неа, литературно-музички вечери, литературно-музичко-ликовни приредби, разговори за новини во литературата, настапи на радиото и на телевизијата и други форми и видови на културно-информативно, културно-уметничко и културно-забавно претставување, приемливо за сите возрасти и професии на населението.

Дел од тие форми, содржини и активности се изведуваат успешно и во околните населени места (подвижно библиотекарство и др.), особено во селата во коишто работат основни осумгодишни - централни училишта и ограноци на детските градинки со агилен и заинтересиран наставен и воспитувачки кадар.

Предвид на статусот, просторните услови, двократното работно време, лоцираноста во градските јадра и здобиениот углед на почитувани месни институции на културата, присутен е и стремежот за постојано иновирање на формите и содржините - со оглед на богатите традиции во овој крај за индивидуално, групно или паровно вклучување на одделни активности од страна и на младите интелектуалци кои чекаат вработување (според личен избор и афинитет). Слободното време на тој начин се осмислува со содржајно дружење, активен одмор, здрава разонода, духовно задоволство и чувство на самореализација во општествената средина.

Во таа насока, запознавањето со достигнуањата и искуствата од соседните социокултурни амбиенти, што се приближни на нашата општа развиеност и се сретнуваат со исти и слични проблеми во библиотекарството, несомнено ќе предизвика позитивни рефлексии.

Резултатите во работата на народните библиотеки во Малешевијата во собирањето, евидентирањето, класифицирањето, чувањето и во позајмувањето на библиотечниот материјал и неговата стандардизирана стручна обработка на библиографскиот опис, како и неговото доближување до корисниците се очевидни, неспорни и забележливи и хоризонтално и вертикално во македонското библиотекарство.

УДК 025.172/.177(083.13)

П Р А В И Л А за работењето на збирката дробен печат

Народна и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски" - Скопје

Одобрени за употреба од Управниот одбор на Библиотеката на 28.03.2002 г.; Разгледани од Колегиумот на Библиотеката во јануари 2002 год.; Подготвени од дипл. прав. Зорка Чекичевска, виш библиотекар

Клучни зборови: Дробен печат - Компјутеризација - Правила; Дробен печат - Обработка - Правила

1. ДЕФИНИРАЊЕ

Дробен печат е генерички поим за разновиден библиотечен материјал кој е библиографски неоврзан, но, за поширението на обработката, чувањето и корисноста, обединети во група по некој/и заеднички елементи/и.

Се диференцира според *формални и содржински* својства, поединечно или со нивна кумулација.

По опфат на видови библиотечен материјал, дробниот печат е хетероген и се јавува, по правило, како не книговен материјал но, по исклучок, и како книга или на пр.: патент, стандард, програма, проспект, леток, плакат, каталог, именик, календар, разгледница, фотографија, извештај, ценовник, нормативни акти на претпријатија и др. институции, поштенска и таксена марка, шунд литература и сл.

Во начело, а по принципот на елиминација, дробен печат не се книги, сериски публикации и одделен не книжен или неконвенционален библиотечен материјал (носачи на слика, звук, текст како и слики, графики, карти, ракописи и др.)

2. СЕЛЕКТИРАЊЕ И КОМПЛЕТИРАЊЕ

Селектирањето односно комплетирањето дробен печат е детерминирано од формалните и содржинските својства на библиотечниот материјал одделно или со нивно комбинирање.

2.1 СЕЛЕКТИРАЊЕ

Како дробен печат се селектира некниговен библиотечен материјал согласно следниве критериуми:

- ◆ масовност на слични/идентични (типски) публикации;
- ◆ подготвителност (неконечност);
- ◆ прирачност;
- ◆ информативност/пропагандност;
- ◆ инструктивност;
- ◆ ефемерност;
- ◆ наменетост за ограничен број корисници (мал тираж);
- ◆ формален изглед.

При селектирањето според формалниот критериум, библиотекарот не ја просудува содржинската компонента на материјалот.

Кога се селектира според содржински критериум, во крајна линија, е одлучувачки формалниот изглед на публикацијата, при што селекцијата е резултат на кумулација на критериуми.

Во Збирката дробен печат не се селектираат сериски публикации.

Конкретната примена на овие критериуми резултира во диференцирање одделни публикации како:

МАКЕДОНСКИ ДРОБЕН ПЕЧАТ¹

Селектирањето дробен печат во принцип, и особено како задолжителен примерок, се одвива согласно критериумите:

¹ Режим на задолжителен примерок имаат и публикации со обележја на дробен печат, илустративно наведени во член 3 од Законот за задолжителен примерок ("Службен весник на РМ" бр. 11/94).

2.1.1 Масовносћ на идениџични/слични (џиџски) џубликации

- а) *Оџиџи акџи на државниџе орџани кои се однесуваат на нивноџо внатрешно работџење и орџанизацијаџа*: правилници, програми за работа, планови, одлуки, упатства, извештаи, буџети, завршни сметки, деловници, заклучоци и сл.
- б) *Оџиџи акџи на орџаниџе на локалнаџа самоуправа*: правилници, деловници, програми, планови, одлуки, упатства, извештаи, буџети, завршни сметки, заклучоци и сл.
- в) *Оџиџи акџи на џолиџичкиџе џарџи и орџанизаци*: статутуи, правилници, програми за работа, планови, извештаи, упатства, заклучоци, резолуции, деклараци и др.
- г) *Оџиџи акџи на џреџџријаџијаџа, фондовиџе, фондациџиџе, здруженијаџа на џраџани и друџиџе видови орџанизаци*: статутуи, правилници, програми за работа, планови, одлуки, упатства, извештаи, буџети, завршни сметки, деловници, резолуции, заклучоци и сл.

Забелешка:

Овие криџериуми се комбинираат со формалноџи изглед на џубликацијаџа.

Не се селекџираат како дробен џечай: сџаџуџиџе на оџиџиџиџе и џроџрамиџе на џолиџичкиџе џарџи објавени како книџа: џубликациџиџе во кои се објавени акџиџе на едно/на џоџодем број од набележениџе корџоративни џела или истџ вид акџи на џовеке џела, џридружени со коменџар.

2.1.2 Подџоџвиџелносћ (неконечносћ)

- а) *Нормативни акџи на државниџе орџани во форма на нацрт, џредлоџ, џеза* и сл.: закони, правилници, упатства, уредби, одлуки и сл.

Забелешка:

Не се селекџираат како дробен џечай џиџе со коменџар.

- б) *Оџиџи акџи на орџаниџе на локалнаџа самоуправа, џолиџичкиџе џарџи и орџанизаци, џреџџријаџијаџа, фондовиџе, фондациџиџе, здруженијаџа на џраџани и друџиџе видови орџанизаци објавени во форма на нацрт, џредлоџ, џеза* и сл.: статутуи, правилници, програми за работа, планови, одлуки, упат-

ства, извештаи, буџети, завршни сметки, деловници, резолуции, заклучоци и сл.

2.1.3 Прирачноси

- а) Публикации од различни области кои не се книги, а нудат елементарни познавања и основни податоци и правила во функција на примена и потсетување: *прирачници, брошури, памфлети, ваде-мекуми, појсејници и сл.*
- б) Публикации со верска содржина од популарно-прирачен карактер: *крајки побожни списи, пригодни моливеници, извадоци од Библијата* или друга света книга, *црковни беснарки, проповеди и сл.*

2.1.4 Информации и вноси / пројатандноси

- а) *Програми за собири, советувања, состаноци, семинари, симпозиуми, средби, конгреси, конференции и сл.* кои, обично, содржат дневен ред, попис на учесниците и неопходни информации околу одржувањето на односниот собир.
- б) *Програми за кино и театарски претстави, концерти, приредби, свечености, фестивали и др.* културни манифестации како и *погани за разни приредби, изложби, промоции, свечени академии и сл.*
- в) *Програми за спортиски натпревари, турнири, шампионати, куќови и сл.* спортски манифестации.
- г) *Програми или водичи за саеми.*
- д) *Возни редови, распореди на летови.*
- ѓ) *Именици (телефонски, на здруженија, на членови на дипломатскиот кор).*
- е) *Адресари на правни субјекти, лица од одредена професија и сл.*
- ж) *Пописи (списоци) на професии, лични имиња, презимиња, населени места, поштенски броеви на населени места, разни претилатници, учесници на разни манифестации и сл.*
- з) *Ценовници и тарифи на производи и услуги.*
- с) *Каталози на издавачки, филмски и модни куќи; на саеми, фабрички производи, изложби (на слики, скулптури, таписерии,*

фотографии, цвеќе, животни и др.) што содржат попис на изложените експонати, а се во форма на листови.

и) **Календари (без индекс) и роковници.**

ј) **Рекламни публикации (брошури) и листови** со информации наменети за реклама на употребни производи, на уметнички добра, на манифестации и сл.

к) **Јубилејни публикации, алманаси** на претпријатија, здруженија, организации и сл. само со пропагандни намени.

Забелешка:

Не се селектираат како дробен печат јубилејните публикации кои имаат карактер на книга (монографска публикација).

л) **Разгледници** на населени места, предели, локалитети, објекти, уметнички добра или детали од нив.

љ) **Плакати.**

м) **Летоци, огласи, листови за разни понуди и сл.** со кои нешто се соопштува.

н) **Туристички и други просекти** кои информираат за настани, за места, за патувања и сл.

2.1.5 Инструкции и вноси

а) **Упатства за примена на прописи (законски или технички)** печатени во форма на листови.

б) **Крайки стручни упатства, препораки, совети и сл.** од разни области, со популарен карактер, во кои се дадени и основни податоци за односната тема (упатства за противпожарна заштита, агрономски упатства - совети, ветеринарни совети, медицински совети за превентивни мерки, описи на дејството и употребата на лекови, рецепти - совети за готвење, чување цвеќе и сл.).

Забелешка:

Не се селектираат како дробен печат упатствата и што имаат автор и се со научен карактер.

в) **Упатства за употреба и ракување со одделни производи** со пропагандно-инструктивен карактер, а се во форма на листови/брошури.

- г) *Училишна документација и програмско-методски публикации* (образци за водење дневници; упатства за наставниот кадар; тестови, задачи и прашалници за проверка на знаењата на учениците; работни тетратки за основни училишта; текстови за дијафилмови).
- д) *Правилници или правила за одржување разни манифестации* (спортски, културно-забавни, стопански): натпревари, турнири, шампионати, купови, избори на песна на... и сл.
- ѓ) *Разни образци и формулари.*

2.1.6 *Ефемернос*

- а) *Книжевна литература без уметничка вредност* издадена во комерцијални цели, а по содржина авантуристичка, криминална, порнографска и сл.
- б) *Сликовници, боенки.*

2.1.7 *Наменетост на ограничен број корисници (мал широк)*

- а) *Новогодишни и други честиики, некролози, покани за свадби и сл.*
материјал кој се печати за, речиси, приватни потреби.

2.1.8 *Формален изглед*

- а) Сите, по содржина, ненаведени типови на публикации печатени како листови или брошури (некнижен материјал)² во најразлични форми како и:
 - б) *Стандарди и илустрации.*
 - в) *Поштенски и таксени марки.*
 - г) *Фотографии.*

² Терминот "некнижен материјал" е употребен како придавски опозит на книга. Тоа значи дека, покрај публикациите печатени на т.н. неконвенционален медиум (сите видови носачи на звук и слика), такви се и публикациите печатени на хартија, од еден лист до брошура или памфлет (непериодична публикација со *најмалку 5, но не повеќе од 49 страници*). Следствено, исклучувајќи ги неконвенционалните публикации, а во контекст на дробниот печат, за посоодветен за ваквиот библиотечен материјал се смета терминот *некнижен*.

Забелешка:

Посочувањето ојределени тигови публикации согласно критериумите за селектирање дробен печат, нема прејензи на исцрпноста.

СТРАНСКИ ДРОБЕН ПЕЧАТ

Критериум за селектирање странски дробен печат е формалниот изглед на публикацијата, во редовна кумулација со нејзината содржина како и изразената елиминативност при вклучувањето, согласно општите принципи за комплетирање во Библиотеката.

Конкретно, тоа значи дека ќе се селектира како дробен печат оној странски неknиговен материјал кој носи податоци од важност за општиот економски, политички, научен, културен, социјален, технолошки, технички односно цивилизациски дискурс во земјата. Првенство во комплетирањето имаат изданија на меѓународни или други организации³ или институции со водечки углед во односната област во светот кои, најчесто, се и автори на таквите изданија.

2.2 КОМПЛЕТИРАЊЕ

Основен начин на комплетирање публикации во Збирката е *задолжителниот примерок*.

Другите начини на комплетирање (меѓународна размена, купување, подарок) се однесуваат на странскиот дробен печат, по обем од второстепено значење за Збирката.

Согласно критериумите за селекција⁴, комплетирањето македонски дробен печат се врши како *архивски примерок и уникат*.

Првенство во комплетирањето има архивскиот примерок.

Дупликатот⁵ се насочува во резервниот фонд на Библиотеката со цел од него да може да се организира катче на слободен достап во Збирката и слични активности.

Согласно критериумите за селекција, комплетирањето странски дробен печат се врши како уникат.

³ Особено се подразбираат тие од областа на библиотекарството кои продуцираат ваков вид библиотечен материјал со многу актуелни содржини.

⁴ И покрај принципелната некомпатибилност, поимите "критериуми за селекција" и "задолжителен примерок" тука не се во колизија. Ова од причини што постапката на селекција е во функција на излачување библиотечен материјал од општиот фонд (книги и др.) во Збирката, а не на негово исклучување од комплетирањето во Библиотеката.

⁵ По правило, дробниот печат не е застапен во тековната библиографија.

Комплетирањето дробен печат е работа на извршителите за комплетирање, во што соработка и помош им пружа извршител од Збирката.

Во функција на комплетирањето, во Збирката се водат регистри на издавачи/печатари, а се вршат и промотивно-пропагандни активности.

3. ОБРАБОТКА

По правило, дробниот печат се обработува согласно принципите на *џруџова обрабоџика*. Тоа значи дека за овој вид библиотечен материјал се изготвува *збирен заџис*.

По исклучок, се обработува секоја библиотечна единица посебно односно се врши поединечна обработка согласно утврденото во овие Правила.

Обработката на дробниот печат утврдена со овие Правила базира на меѓународните стандарди за обработка библиотечен материјал (ИСБД(нбм), ИСБД(м)), а записите се внесуваат во автоматизираниот каталог на Библиотеката (КОБИСС).

Во Збирката се обработува и дробниот печат како архивски задолжителен примерок.

Во функција на обработката, во Збирката се водат регистри (за корпоративни автори, азбучно-предметен кон УДК, на предметни одредници/пододредници и др.)

Заради специфичностите на податоците за идентификација, обработката на патентите, стандардите, поштенските и таксените марки ќе биде регулирана во посебни анекси на овие Правила.

Во Збирката се вршат сите видови и фази на обработка, освен техничката.

3.1 ТЕХНИЧКА ОБРАБОТКА

Библиотечниот материјал селектиран како дробен печат во форма на книга или брошура, се потпечатува согласно Правилникот за потпечатување библиотечен материјал на Библиотеката.

Материјалот во форма на листови се потпечатува во горниот дел од листот/на првиот лист.

Секоја библиотечна единица селектирана како дробен печат се евидентира во груповиот инвентар на Библиотеката.

Техничката обработка (одредување цена, потпечатување, евидентирање, распределба по организациони целини) се врши во соодветната служба на Библиотеката.

3.2 ФОРМАЛНА ОБРАБОТКА

Формалната обработка е детерминирана од видот библиотечен материјал и се одвива во четири фази: формирање група, инвентарирање, сигналирање и каталогизација.

3.2.1 Формирање група

Постоењето заеднички елемент (белег, карактеристика) на библиотечниот материјал селектиран како дробен печат резултира со формирање група библиотечни единици за кои се изготвува групов (збирен, воопштен, заеднички) запис.

Тој процес на извлекување "заеднички именител" за библиотечните единици се врши врз основа на:

- ◆ *содржинската (темајската) иденитичност или блискост,*
- ◆ *корпоративното авторство,*
- ◆ *формалниот изглед на библиотечниот материјал.*

Овие три критериуми можат да се комбинираат меѓусебно или да се дополнат со *темајска содржинска или хронолошка одреденост* и сл.

Многу ретко, но сепак, еднаш оформена и обработена група може да биде реформирана во повеќе групи како резултат на голем број комплетирани библиотечни единици во неа.

Во зависност од формалниот изглед на библиотечниот материјал, групата е целосно компетирана (заклучена) до *најмногу 200 библиотечни единици.*

Оваа фаза на обработката изостанува кај библиотечните единици кои се обработуваат поединечно (индивидуално).

3.2.2 Инвентарирање

Инвентарирањето дробен печат се врши во *Инвентарнајќа книга на некнижен библиотечен материјал*.

Инвентарен број добива секоја библиотечна единица што се обработува поединечно или групово.

За инвентарната книга се извлекуваат/генерираат потребните податоци (инвентарен број, дата на инвентарирање, автор, наслов, година на издавање, издавач, сигнатура, начин на набавка).

Доколку на публикацијата не се наведени сите овие податоци или не може да се откријат, се внесуваат само тие што се евидентни.

3.2.3 Сигнирање

Поаѓајќи од усвоената методологија за определување локациски ознаки за библиотечниот материјал што го комплетира Библиотеката (вклучително и форматите) како и фактот дека за Збирката веќе е ангажирана буквата Д, сигнирањето библиотечни единици дробен печат ќе се врши (в. Прилог):

Сигнатурна ознака	Формат	Библиотечен материјал
ДК	I-IV	книга
ДНК	I-III	сиот некниговен материјал неозначен со други сигнатури
ДР	I	разгледница
ДП	III-IV (V)	плакат
ДФ	I-IV	фотографија
ДПМ	I	поштенска марка
ДТМ	I	таксена марка
ДПБ	II	патент
ДСБ	II	стандард

или, во постојниот шифрарник за сигнатурни ознаки за библиотечен материјал треба да се додаде:

НК	некнижен материјал (во потесно значење т.е. некниговен),
Р	разгледница,
П	плакат,
Ф	фотографија,
ПМ	поштенска марка,
ТМ	таксена марка,
ПБ	патент,
СБ	стандард.

За сигнирање *добен печат* како архивски задолжителен примерок се користат истите знаци за библиотечен материјал во комбинација со ознаката за таа Збирка (буквата З).

Секоја формирана група библиотечни единици што се обработува, добива единствена *заедничка сигнатура* (сигнатурна ознака, формат и нумерус цуренс), а библиотечните единици што се обработуваат поединечно добиваат *поседна сигнатура*.

3.2.4 Каталогизација

И за добниот печат, целта на каталошкиот опис е иста: збир податоци потребни да се идентификува определена публикација (поединечна библиотечна единица или група библиотечни единици).

За формирана група библиотечни единици се изготвува воопштен, *збирен запис* односно се врши *групов* каталошки опис.

Во принцип, за груповата обработка важат општите каталогизациски правила преточени во универзално машински читливите кодови на УНИМАРК по кои работи Библиотеката.

Забелешка:

Книгите селектирани како добен печат се обработуваат поединечно согласно ИСБД(м), со намален број податоци, доволни за нивна несорна идентификација.

"Уметничкиот плакат", плакати се исклучително висок квалитет на уметничко/дизајнерско решение како и тие за кои може да се претстави дека нема да е карактеристична фреквенција или барем поворливост во објавувањето, се обработуваат поединечно согласно ИСБД(нбм)..

Процесот на групово каталогизирање добен печат го сочинуваат следните елементи: одредница, стварен наслов, податоци за издавање, физички опис, забелешки и содржински опис.

а) Одредница

Одредницата се формира согласно важечките каталогизациски правила за обработка на другите видови библиотечен материјал во комбинација со специфичните за добен печат.

Таа може да биде стварна, корпоративна и формална.

Стварната одредница е специфична за овој вид библиотечен материјал. Неа ја формира (извлекува) библиотекарот, а претставува генерички израз содржан во: главниот, споредниот или напоредниот стварен наслов; единствениот наслов или поднаслов

содржината на групата библиотечни единици. По својата природа може да се состои од тематски, географски, временски или од друг поим.

*На џр.: Прва џомош. Прирачници
Скојје. Разгледници.
Сџар век. Брошури*

Корпоратџивнаџа одредница се утврдува по називот на корпоративното тело⁶ што се јавува како автор на групата библиотечни единици.

На џр.: Фудбалски сојуз на Македонија ООН

По потреба, кон неа се допишува и корпоративна пододредница според називот на подреденото тело кога е тоа автор.

*На џр.: Фудбалски сојуз на Македонија. Преџсдаџел-
сџво ООН. Советџ за безбедносџ*

Евидентно, за корпоративното тело се утврдува единствена корпоративна одредница што го одразува официјалиот назив, а од формите во кои тој се јавува на публикациите или во комуникацијата со јавноста, се изготвуваат упатни одредници.

*На џр.: ВМРО - Демокраџска џарџија за македонско
национално единсџво
Оџиџа уџаџка:
ВМРО - ДПМНЕ.
в. ВМРО - Демокраџска џарџија за маке-
донско национално единсџво*

Корпоративната одредница и корпоративната пододредница се утврдуваат во номинатив.

Формалнаџа одредница се утврдува по географското име на државата или на политичко-територијалните и административни единици кога се јавуваат тие или нивните органи на власт/локалната самоуправа како автор на групата библиотечни единици. Со пододредница на ваквата одредница се дообјаснува дали

6 Корпоративно тело е цврсто организирана заедница на физички лица без оглед дали законски има статус на правно лице. Покрај правните лица, такви се и конгресите, конференциите, симпозиумите, советувањата и сл. собири, а се јавуваат под ист назив.

се однесува библиотечниот материјал (зборува за) на самата единица или на некој нејзин орган.

*На пр.: Македонија. Република
Македонија. Собрание
Кочани. Општина
Кочани. Совет на општината*

Одредницата се пишува на јазикот и писмото на библиотечната единица.

Исклучок од ова правило е стварната одредница како и пододредницата на географска одредница кои се пишуваат на македонски јазик (јазикот на библиотечниот центар).

б) Сиварен наслов

Стварниот наслов е кус, јасен и прецизен израз (фраза) што го формира библиотекарот врз основа на содржината на библиотечните единици од групата. Се состои, најчесто, од општ наслов и поднаслов.

Стварниот наслов се пишува на македонски јазик (јазикот на библиотечниот центар), во аглести загради.

На пр.: [Македонски јазик. Работни листови]

в) Податоци за година на издавање

За година на издавање се смета годината кога е групата заклучена. Кога не е заклучена групата, се означува годината кога излегла од печат првата единица од групата, а во аглести загради годината кога е отпечатена времено последната единица.

г) Физички опис

Во принцип, физичкиот опис на групата го сочинуваат податоците за видот библиотечен материјал и неговиот опфат.

Во зависност од физичкиот изглед на библиотечниот материјал, опфатот се димензионира на најмногу 200 единици, а кумулираниот опфат се означува во аглести загради.

По оценка на библиотекарот, може да се наведат и други податоци за физичкиот опис на групата битни за единиците (на пр. податок за илустрации).

Податокот за димензиите на библиотечниот материјал не е значаен елемент од описот (се наведува кога се сите единици од групата еднакво големи). Димензиите можат да се означат и со распон.

д) *Забелешки*

По воведниот термин "Содржи:", во забелешките се појаснува од што се состои групата (видот/видовите материјали). Освен тоа, се наведуваат и други податоци кои не се внесени во забелешката за содржината, а се битни за групата (значајни наслови и/или автори застапени во групата и сл.)

3.3 СОДРЖИНСКА ОБРАБОТКА

Извесното "затскривање" на поединечното зад заедничкото при воопштената формална обработка (заради формирањето групи библиотечни единици) наоѓа своја компензација во исцрпната содржинска обработка.

Елементите на содржинскиот опис се најчест параметар за пребарување на дробниот печат.

Специфичноста/различноста како и бројот на изготвените содржински одредници зависи од оценката на библиотекарот за важноста на групата библиотечни единици, нејзин дел или поединечна библиотечна единица сами по себе или заради видот на библиотеката чијшто материјал е групата.

Дробниот печат се обработува содржински според УДК и се предметизира.

3.3.1 *Класификација според УДК*

Содржинската обработка на дробниот печат според УДК се одвива согласно правилата за примена на овој стандард, воспоставената традиција и постигнатата унифицираност на употребата на УДК во Библиотеката при обработка на друг библиотечен материјал.

Конкретно, при класификацијата, секоја единица од групата дробен печат или сосема исти единици добиваат свој УДК индекс после што се извлекува(ат) како еден или повеќе заеднички односно воопштувачки индекси.

За класификација се користат средното издание на УДК (ажурирано со тековни измени и дополнувања) и помошните инструменти организирани во Збирката.

3.3.2 Предметизација

Предметизацијата на дробниот печат се врши согласно правилата за предметен опис на Библиотеката, воспоставената традиција и постигнатото ниво на унифицираност во практикувањето предметен опис, вклучително и веќе организирани помошни инструменти за предметизација.

За разлика од класификацијата, овде не се врши поединечно предметизирање туку се формира(ат) една или повеќе синтетизирани предметни одредници/рубрики за цела група.

Во Збирката се организираат и помошни инструменти кон предметниот каталог.

3.4 КАТАЛОЗИ

Во Збирката се организираат и ажурираат *автоматизирани* (КО-БИСС ОПАК) и *каталози во картончиња* (формални и содржински).

Од формалните каталози се организираат *азбучен* - авторски (со кирилско и латинично редење) како и посебни за *патентни и стандарди* согласно патентниот односно стандардниот број.

Од содржинските (реалните) се организираат *УДК и предметен* каталог.

Освен овие, а во зависност од големината на фондот во Збирката како и потребите од информирање на корисниците, можат да се организираат и други посебни каталози во картончиња според видот библиотечен материјал (на разгледници, плакати и сл.) како сепарати на општиот за Збирката.

Во сите каталози се ажурираат главни и упатни каталожни картончиња.

4. ЧУВАЊЕ

Заради физичкиот изглед на дробниот печат, од особено значење е осмисленоста на неговото чување, подеднакво важно од аспект на *зачувувањето, магационирањето* и на манипулирањето заради *користењето*.

Независно дали е обработката поединечна или групна, дробниот печат се чува во:

- ♦ специјални *картонски џаки* - *куќи* во димензии диктирани од неговиот формат кои може да бидат комбинирани со просирни пластични футроли;

- ◆ наменски *метални плакари* (за плакатите);
- ◆ специјални *албум - футроли* (за разгледниците, фотографиите, поштенските и таксените марки).

Магационирањето на картонските папки-кутии и албум-футроли се врши согласно сигнатурата и нумерус цуренс.

Налепницата со сигнатура се става во десниот горен агол на заднината на папката-кутија/албумот-футрола.

Доколку треба да се смести некоја група библиотечни единици во повеќе папки-кутии или албум-футроли, тие носат иста сигнатура, а последователноста се обезбедува со нумерација што тече по косата црта зад сигнатурата.

Пр: ДНК III 12/1; ДНК III 12/2; ДНК III 12/3

Кога станува збор за библиотечен материјал со поединечна сигнатура кој се чува во папка-кутија, секоја библиотечна единица, во десниот горен агол на заднината, добива посебна сигнатура означена на налепница.

За магационирање, таквата папка-кутија добива сигнатура со распон (согласно сместените библиотечни единици во неа) на налепница нанесена на десниот горен агол на нејзината заднина.

Пр: ДП V 100-200

Идентично се постапува и кога се чува дробниот печат во специјални метални плакари.

Дробниот печат се чува во магацините на Библиотеката и во Збирката.

5. КОРИСТЕЊЕ

Дробниот печат се користи во просториите на Збирката во присуство на библиотекар, а во согласност со општите принципи за користење библиотечен материјал на Библиотеката.

6. ПРЕОДЕН РЕЖИМ

Критериумите за селектирање дробен печат утврдени во овие Правила што предизвикуваат промена во досегашните, немаат за последица реселекција.

Таквите случаи се решаваат со упатување односно во каталозите се појаснува *од кога и каде се селектира* и обработува таквиот библиотечен материјал.

УДК 025.172/.177:001.11

КОНЦЕПЦИЈА ЗА ОРГАНИЗИРАЊЕ ЗБИРКА ДРОБЕН ПЕЧАТ

Дипл. прав. Зорка Чекичевска, виш библиотекар
Народна и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски" - Скопје

Посочени се појдовните исходишта, неопходните услови, етапи и активности за организирање Збирка дробен печат во Народната и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје.

Колегиумот на Библиотеката дал согласност за реализација на концепцијата во февруари 2001 год.

Клучни зборови: Дробен печат - Формирање збирки - Концепции

Вовед

Правото на човекот и граѓанинот на информирање би било лицемерна декларација ако не се создадат услови и окружување за универзално паметење. Библиотечната дејност е значаен сегмент на колективната меморија на вкупните духовни вредности.

Основна мисија на секоја национална библиотека е да го комплетира, чува, обработи, создава и промовира информации како и да овозможува користење на сиот печатен и друг вид библиотечен материјал на територијата на државата на која ѝ припаѓа.

Согласно со Законот за задолжителен примерок ("Службен весник на РМ" бр. 11/94), таква функција ѝ е доделена на НУБ "Климент Охридски" Скопје (потаму: Библиотека).

Преземањето активности на Библиотеката за создавање збирка *Дробен печат* е домен на реализација на законските одредби односно основниот ефект ќе биде зачувување на националната книжна продукција.¹

¹ Во текот на 1970-тите години, Библиотеката презела некои активности за третман на дробниот печат кои може да се квалификуваат како обид.

Критериум за организирање на оваа Збирка е видот библиотечен материјал, начинот на комплетирање, првенствено - задолжителен примерок, а **целиџе** на дејствување - идентични како и за секоја библиотека.

Освен заради спроведување законска обврска на Библиотеката, **значаеџе** на организирањето и работењето на Збирката дробен печат резултира, првенствено, од природата на овој библиотечен материјал кого, за разлика од другите видови, го карактеризираат особини како: примарност, изворност, "нецензурираност", документарност и сл.

Во моментиов во Библиоџекарска има завиден број собран но необработен, а со тоа и без можности да биде корисен, материјал од видоџи дробен печат (над 5.000 плакати, не сметајќи ги "уметничкиџе" кои се наоѓаат во Збирката за ликовни уметности, над 1000 разгледници, околу 2.500 единици други видови материјал, одреден број јолујубликации и сл.).

Последниве неколку години, просечно годишно, се комплетираат околу 350 библиотечни единици дробен печат (архивски примерок).

Кон овој број не треба да се има однос како кон репер при одредени димензионирања на Збирката (опрема, кадар, мебел) од причини што не е посистемајски работено на комплетирањето.

За очекување е дека интензивирањето на таквиџе активности, барем, ќе го удвои сега примарниот број.

За работењето на Збирката неопходно е да се изготват (утврдат) **правила (правилник)**. Во нив би биле опфатени прашањата од селектирање односно комплетирање до чување и користење или:

Дефинирање на библиотечниот материјал - дробен печат

И покрај разновидноста, ќе биде направен обид за негово идентификување со користење формални и содржински критериуми и со дефинирање преку вклучување или исклучување, а напати, со комбинација на ваквите

Значаен исчекор е направен во текот на 1980-тите години кога е формирана посебна служба од тројца извршители со замисла да се обработува југословенскиот дробен печат (тогаш задолжителен примерок).

Било работено на утврдување критериуми за селекција и правила за работа, а се почнало и со обработка на одреден вид материјал (главно самоуправни општи акти). Набрзо се напуштила идејата за југословенскиот дробен печат, македонски не се продуцирал за така димензионирана служба, па вработените биле распоредени на други работни задачи.

методолошки постапки, па дури и со набројување видови библиотечен материјал.

Комплетирање

Непосредно од дефинирањето на дробниот печат односно како негова логична последица ќе произлезат критериумите за селектирање во две насоки:

- селектирање од другиот библиотечен материјал;
- селектирање за вклучување во фондовите на Библиотеката односно за обработка.

Како дробен печат може да бидат селектирани односно комплетирани *книги, сериски публикации* и одредени видови *некнижен материјал*.

Со Правилата може да се утврдат исти или, во нијанси, различни критериуми за селектирање на одделни видови дробен печат (книги, сериски публикации и некнижен материјал), а може одреден вид материјал и да не се селектира како дробен печат (сериски публикации).

Првенството во комплетирање архивски задолжителен примерок би важело и за дробниот печат.

Комплетирањето на дробниот печат е од исклучително значење за самата Збирка односно Библиотека и треба да се осмисли како перманентна активност.

Ова од причини што е невозможно да се идентификуваат сите издавачи на ваков материјал бидејќи, практично, него, во начело, го генерираат сите правни лица.

Со цел за поусешно комплетирање на дробниот печат, во почетоците, потребно е да се направи одредена негова промоција (подготовка на просект, медиумско промовирање, посебно со цел за промоција на печатари/карактеристични издавачи.

Обработка

За дробниот печат, во принцип, важат правилата на *групова обработка* односно се креира *збирен запис*.

Според карактерот, обработката ќе биде формална и содржинска, а според видот на материјал - обработка на книги, сериски публикации и одредени видови некнижен материјал.

Карактеристиките на овој вид библиотечен материјал диктираат и начин на обработка заради што ќе се врши во Збирката формирање библиотечни единици и нивна обработка и за збирката *Архивски задолжителен примерок* каде би се чувале тие.

- *Формална обработка*

За формалниот опис ќе се користат стандардните правила за обработка на книги, сериски публикации или некнижен материјал и, во принцип, ќе се креира збирен, а по исклучок и/или поединечен запис (во зависност од својствата на библиотечниот материјал и утврденото во Правилата).

Без дилема, најсуштествено прашање за обработката на дробниот печат е утврдувањето *криџериуми и правила за формирање група* или библиотечна единица за која ќе биде изготвен еден збирен запис/опис. Таквата постапка, во принцип, антиципира став за тоа кој библиотечен материјал ќе подлежи на формирање група. Карактеристично само за овој вид обработка е и можноста, во зависност од количината на материјалот, еднаш формирана библиотечна единица да се расформира, а од истиот материјал да се формираат нови.

КОБИСС(COBISS)-џакејот и џо користи Библиоџекаџа овозможува обработка на овој вид материјал во сџе џри сегментџи (книџи, сериски публикации и некнижен материјал).

Техничкаџа обработка (џоџџечување, евиденџирање, расџределба џо оддели, одредување цени) би се вршела во соодветнаџа служба на Библиоџекаџа.

Сџџа друџа обработка ќе се врши во Збиркаџа дробен џечџџ (расџределување заради формирање група, акџесорна (сџџирање/инвенџџарирање), содржинска и формална обработка, делумно маџационирање).

- *Содржинска обработка*

Содржинскиот опис ќе се изготвува врз основа на системите за тематска обработка што ги користи Библиотеката за другите видови библиотечен материјал односно Универзалната децимална класификаџа и предметизаџата.

Во Правилата ќе бидат посочени основите и за овој вид обработка. За двата система на содржинска обработка ќе се водат регистри.

- Каталогизи

Како резултат на обработката и на видот библиотечен материјал, во Збирката може да се организираат и ажурираат автоматизиран и каталози во картончиња.

Каталози во картончиња ќе се организираат како формални (авторски) и содржински (УДК и предметен).

Можна е солуција да се организираат вакви каталози за поодделни видови дробен печат (плакати, разгледници, сериски публикации), за што решение ќе содржат Правилата.

Во функција на консеквентност и прецизна информативност на каталозите односно обработката, во Збирката ќе се водат разни регистри (колективни автори, наслови, издавачи и сл.).

Чување и користење

Чувањето и користењето на дробниот печат се во зависност од големината и погодноста на просторијата што ќе ја определи Библиотеката за оваа Збирка.

Сите активности на Збирката може да се одвиваат во иста просторија (обработката, чувањето и користењето на материјалот) или само чувањето да е во магацините, а обработката и користењето во Збирката (заради карактерот на материјалот кој е во листови, парчиња, а со цел да се сочува).

Екипирање

Логистичката поддршка на оваа Збирка како, впрочем, и на секоја библиотека, се состои од обезбедување простор, кадар и опрема.

- Просјор

Еден од најважните аспекти на екипирањето на оваа Збирка е работниот простор.

Иманентно на библиотечна збирка е да го ползуваат корисниците библиотечниот материјал во присуство на библиотекар покрај одреден број референтни публикации на слободен достап. Дробниот печат (физички) се состои од поодделни листови чие користење не може да се замисли без библиотекар односно во општа читална. Тоа говори дека збирката Дробен печат треба да е лоцирана во читателскиот дел на Библиотеката.

- Кадар

Согласно важечкиот Правилник за организација на работата и опис и попис на работните задачи, за дробен печат систематизиран е *еден*

извршител (1.18) со ВСП. Тоа, речиси, одговара на проектираниот обем на комплетирање материјал од видот дробен печат.

Од друга страна, во Секторот за комплетирање и обработка на библиотечен материјал каде се лоцирани овој вид работни задачи, постојат неколку работни места систематизирани за ССП од кои за еден би можело (делумно) да се планираат и работи во Дробен печат.

Тоа значи дека се проценуваат тие двајца како задоволително кадровско екипирање на Збирката (работата околу обработката на материјалот кумулиран досега ќе се смета за кампања, за чие побрзо завршување можно е вклучување на уште некој извршител на работите околу селектирање).

- Опрема

За функционирање на Збирката потребен е следниот *мебел*: работно биро со вртлива столица, поголема маса за распределување на материјалот, читателска маса со неколку столчиња, полици (рафтови), неколку специјални плакари за плакатите (исти како тие во кои се чуваат мапи), како основни средства.

Од *канцелариски материјал* потребни се одреден број пластични кутии и книжни папки (за материјалот до IV формат).

Од *информатичка* опрема потребен е еден персонален компјутер (PC), кој би служел и како терминал за обработка и, подоцна, еден терминал за пребарување.

Од аспект на *вложувањата во знаењето* потребно е извесно теоретско осознавање на вкупниот третман на библиотечниот материјал означен со генеричкиот поим во обид - дробен печат како и запознавање со искуствата во обработката и користењето на овој материјал во некоја национална библиотека, респектибилна и во овој домен.

Литература

1. Verona, Eva: Pravilnik i priručnik za izradu abecednih kataloga. - Zagreb : Društvo bibliotekara Nrvatske, 1970. - 476 стр.
2. Willer, Mirna: Priručnik za UNIMARC. - Zagreb : Nacionalna i sveučišna biblioteka, 1989. - 451 стр.
3. International Encyclopedia of Information Library Science. - London ; New York : Routlege, 1997. - XXXI, 492 стр.

Summary

УДК 025.172/.177:001.11

THE CONCEPT FOR ORGANISING THE COLLECTION

Zorka Āekiĉevska

National and University Library "Sv.Kliment Ohridski" - Skopje

There are indicated started points, Necassary condition, steps and activites for organising the collection of for NUL "Sv. Kliment Ohridski". The board of NUL has agried and autorisco for the realisation of the concept in February 2001.

Keywords: *Ephemera collection - Collection formation - conceptions.*

УДК 02+004]:006.3

МЕЃУНАРОДЕН СТАНДАРДЕН БИБЛИОГРАФСКИ ОПИС ЗА ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗВОРИ ИСБД(ЕР)

Ревидирано од ИСБД(ЦФ):

Меѓународен стандарден библиографски опис за компјутерски датотеки

Препорачано од Групата за ревизија на ИСБД(ЦФ)

(Прв пат издадено од К.Г.Саур, Минхен, 1997 како Вол.17 во UBCIM Publications, New Series)

СОДРЖИНА

Вовед

Воведни забелешки

- Подрачје, цел и примена
- Дефиниции
- Споредбен преглед на ИСБД(Г) и ИСБД(ЕР)
- Интерпункција
- Извори на податоци
- Јазик и писмо на описот
- Кратенки
- Употреба на големи букви
- Примери
- Печатни грешки
- Симболи и сл.

Спецификација на елементите

1. Наслов и податоци за одговорност
2. Податоци за изданието
3. Податоци за видот и опсегот на изворникот

4. Податоци за издавањето, дистрибуцијата и др.
5. Физички опис
6. Збирка
7. Забелешки
8. Стандарден број (или алтернатива) и услови за набавка

Додатоци

- А. Опис на повеќе нивоа
- Б. Двонасочни записи
- В. Препорачани општи материјални ознаки, ознаки на изворот и специфичниот материјал со нивна дефиниција
- Г. Препорачани кратенки што се употребуваат во записите на македонски јазик врз основа на ИСБД(ЕР)
- Д. Примери

Вовед

Меѓународниот стандарден библиографски опис произлезе од одлуката на Меѓународната конференција на експертите за каталогизација, организиран од Комитетот за каталогизација при ИФЛА во Копенхаген во 1969 година, според која требаше да се утврди стандардизиран облик и содржина на библиографскиот опис.¹ Меѓународниот стандарден библиографски опис за монографски публикации беше првиот од стандардите ИСБД според одлуката од 1969 г. Првиот текст на ИСБД(М) беше издаден во 1971 г. како група препораки. До крајот на 1973 г. овој текст беше прифатен од голем број национални библиографии и, со превод на оригиналниот англиски текст на неколку други јазици, беше земен предвид од голем број каталогизаторски центри при редефинирањето на националните правила за опис. Дотогаш беше исто така забележано дека е печатениот збор само еден од начините за пренос на документи преку кои се опслужуваат комуникациските потреби на поединците и институциите, и дека од програмата на ИФЛА за меѓународен стандарден библиографски опис треба да се издаде стандардизирана структура за опис на документарни материјали што не се книги. Следствено, беше создаден ИСБД(НБМ), Меѓународниот стандарден библиографски опис за некнижен материјал, кој беше издаден првпат во 1977 г.

Овој стандард ИСБД содржеше прописи кои ги опфаќаа машински читливите податочни документи. Сепак, кога беше ревидиран ИСБД(НБМ),

¹ "Report of the International Meeting of Cataloguing Experts, Copenhagen, 1969." Libri, vol. 20, no. 1, 1970; pp.115-116.

заедно со ИСБД(ЦМ), ИСБД(М) и ИСБД(С) од ИСБД-Комитетот за ревизија формиран од ИФЛА во 1981, беше одлучено дека е потребно посебно да се разгледа рапидно зголемената потреба за одделен стандард ИСБД за компјутерски датотеки. Со развој на програмите и датотеките за помали компјутери, природата на медиумите стана покомплексна; уште повеќе, оваа промена резултираше со физички единици, тешко споредливи со другите библиотечни материјали, кои требаа да бидат додадени во сите библиотечни фондови, со потребна библиографска контрола за нив. Како резултат на тоа беше создадена работна група ИСБД(ЦФ), која првпат се состана во март 1986 г. Прелиминарниот концепт базиран врз ревидирањето ИСБД(НБМ) беше постепено подобруван преку коментари од најразлични корисници на компјутерски датотеки; тоа и останатиот труд на Работната група кулминираше во финален нацрт за ИСБД(ЦФ) во доцната 1988 г. Главна карактеристика на овој труд беше хармонизацијата на текстот на ИСБД(ЦФ) со ревидираните текстови на четирите погоре наведени стандарди ИСБД, кои беа издадени во 1987/88 г.

Електронските извори се производи на променлива технологија која продолжува да генерира промени со многу брзо темпо. Меѓу последните достигнувања специфични се следните: појавување на интерактивна мултимедија, развој на оптичка технологија, достапност до оддалечени електронски извори на Интернет и глобалната компјутерска мрежа и репродукции на електронски извори. Како резултат на овие размислувања и признавање на важноста на стандардот ИСБД(ЦФ) библиографски да ги опфати таквите достигнувања, Постојаниот комитет на Одделите за каталогизирање при ИФЛА (IFLA Cataloguing Section's Standing Committee) одлучи да започне задолжителен преглед и ревизија на ИСБД(ЦФ), во соработка со Одделот за информациска технологија. Кон крајот на 1994 г. беше формирана Работна група со постојани и дописни членови од двата оддела. Со спонзорство од ИФЛА и дополнително финансирање од Групата за истражување на библиотекарството, Работната група се состана во април 1995 г. и постави основа за подготовка на нацртот за второ издание. Овој нацрт беше дистрибуиран насекаде на општ увид, при што како одговор беа примени повеќе од 30 коментари на повеќе од 110 страници текст добиени од индивидуални читатели, библиотечни асоцијации и национални библиотеки. Како резултат на тоа, беа остварени многу подобрувања, вклучувајќи го и согледувањето на потребата за нов поим кој ќе го опишува материјалот за кој се дискутира: тој поим е "електронски извор" за кој беше одлучено дека е посоодветен од претходно користениот поим "компјутерска датотека", земајќи го предвид опсегот на материјали планирани да се опфатат со овој стандард ИСБД.

Посебно признание ѝ оддаваме на Ан Сандберг-Фокс, која беше главен уредник на овој текст. Посебна благодарност упатуваме и до Групата за истражување на библиотекарството, како почит за нивната дадена помош поддржувајќи го проектот ИСБД(ЕР).

ИСБД(ЕР) вклучува и пет додатоци. Додатокот А нуди прописи за специјалните техники за опис на повеќе нивоа. Додатокот Б содржи кратки црти за начинот на транскрипција на податоците кога се чита дел од писмото од десно на лево, а дел од лево на десно. Додатокот В содржи листа на препорачани општи материјални ознаки, ознаки на изворот и специфичниот материјал со нивните дефиниции. Додатокот Г ги содржи препорачаните кратенки за користење кај записите на македонски јазик. Додатокот Д содржи примери кои даваат илустрација на добиениот резултат при примена на договорите ИСБД во сите оддели од записот.

Џон Д. Бирам Јуниор,
претседател на Управниот одбор на ИСБД
и претседател на Работната група на ИСБД(ЦФ)
Вашингтон, јуни, 1997 г.

Членови на Работната група на ИСБД(ЦФ):

John D. Byrum, Jr. (Chair)	Chief, Regional and Cooperative Cataloguing LM535, Library of Congress Washington, DC 20540-4380 United States
Sten Hedberg	Utvecklings-och systemavdelningen Uppsala Universitetsbibliotek Box 510 S-751 20 Uppsala Sweden
Catherine Marandas	AUROC Bibliothèque Cujas 2, rue Cujas 75005 Paris France
Maria Luisa Martinez-Conde	Unidad de Coordinacion Informatica Biblioteca Nacional Paseo de Recoletos, 20 28071 Madrid Spain
Ann M. Sandberg-Fox	Cataloging Consultant and Trainer 34 Broadstreet Road Fairfax, VT 05454 United States

Дописни членови на Работната група на ИСБД(ЦФ):

Sandie Beaney	Electronic Media Cataloguing Project Record Creation British Library Boston Spa, Wetherby, West Yorkshire LS23 7BQ United Kingdom
Ton Heijligers	Chair, Dutch Cataloguing Committee University Library Amsterdam Singel 425, 1012 WP Amsterdam Netherlands
Stuard James	Librarian University of Paisley High Street Paisley PA1 2BE United Kingdom
Laurel Jizba	Principal Cataloger Michigan State University Libraries East Lansing, MI 48824 United States
Mona Masden	Head, Dept. of Bibliography The Royal School of Librarianaship Birketinget 6 DK-2300 Copenhagen S Denmark
Eeva Murtomaa	Librarian Helsinki University Library/Bibliographic Dept. Box 26 (Teollisuuskatu 23) SF-00014 Univesity of Helsinky Finland
Ingrid Parent	Director, Acquisitions and Bibliographic Services Branch National Library of Canada 395 Wellington St. Ottawa, Ontario K1A ON4 Canada
Mirna Willer	Consultant for Library Automation National and Univesity Library Ul. Hrvatske bratske zajednice bb P.O. Box 550, 10 000 Zagreb, Croatia

0. Воведни забелешки

0.1 Подрачје, цел и примена

0.1.1 Подрачје

Меѓународниот стандарден библиографски² опис за електронски извори - понатаму како ИСБД(ЕР) - ги специфицира условите за опис и идентификација на единиците, ознаките и редоследот на елементите во описот, како и интерпункцијата во описот. Овие прописи се однесуваат, пред сè, на библиографските записи креирани од националните библиографски агенции (во изданијата на печатена национална библиографија, во други печатени записи и придружни компјутерски читливи податочни извори), а потоа и на библиографските записи на другите агенции за каталогизација, без разлика дали се во печатена или во електронска форма.

Електронските извори се состојат од компјутерски контролирани материјали, вклучувајќи ги и материјалите кои имаат потреба од користење на периферни единици (пр. ЦД-РОМ плеер) приклучен на компјутер; предметите може, но не мора да се користат интерактивно. Вклучени се два вида извори: податоци (информации во облик на бројки, букви, графички, слики и звук, или нивна комбинација) и програми (инструкции или рутини за изведување определени задачи, вклучително и обработка на податоци). Уште повеќе, тие можат да бидат комбинирани и да вклучуваат електронски податоци и програми (пр. online сервиси, интерактивна мултимедија).

За целите на каталогизирањето, електронските извори во ИСБД(ЕР) се третираат на два начина, во зависност дали е пристапот до нив локален или од далечина.³ Под локален пристап се подразбира дека може да се опише физичкиот носач. Таков носач (пр. тврд диск/компакт диск, касета, кертриџ) треба да биде внесен од корисникот во компјутерот или во периферната единица приклучена на компјутерот - вообичаено микрокомпјутер. Под пристап од далечина се подразбира дека не постои физички носач со кој ракува корисникот - вообичаено, пристапот евозможен само со користење на влезно-излезна единица (пр. терминал) приклучена на компјутерски систем (пр. извор во мрежа) или со користење на извори зачувани на диск или друга единица за складирање податоци.

² Поимот "библиографски" овде и низ целиот стандард ИСБД(ЕР) се користи на полно свесно за неговата несоодветност во овој контекст; меѓутоа не постои општо-прифатлива алтернатива.

³ Поимот "од далечина" овде и низ целиот стандард ИСБД(ЕР) се користи само за определување на каталогскиот однос кон изворот; не е нужно тој да имплицира на вообичаеното значење в. растојание.

Оваа дефиниција е прифатена како применлива за најголем дел од изворите, вклучувајќи ги и интерактивните мултимедијални дела, кои се општо достапни и ги вклучува оние до кои се пристапува преку мрежа или преку телекомуникации.⁴ Изворите произведени и/или генерирани за ограничена дистрибуција, со плаќање повик или врз основа на изработка по порачка, се исто така вклучени. Изворот кој се наоѓа во трајната меморија на компјутерот (ROM-Read Only Memory) се подразбира дека е дел од апаратот во кој е зачуван и, ако се каталогизира, се третира како извор до кој е потребен пристап од далечина. Програмираните играчки, калкулаторите и другите програмирани предмети се смета дека се надвор од планираното подрачје на ИСБД(ЕР).

ИСБД(ЕР) е еден од неколкуте публикувани стандарди ИСБД. Другите стандарди ги покриваат не книжниот материјал (ИСБД(НБМ)), сериските публикации (ИСБД(С)), монографските публикации (ИСБД(М)), картографскиот материјал (ИСБД(ЦМ)), монографски публикации пред 1801 г. (ИСБД(А)) и печатени музикалии (ИСБД(ПМ)). Секој од стандардите ИСБД има за цел да опфати јасно множество правила за сопствениот вид публикации, но не постои обид на кој било од стандардите ИСБД да му се даде посебно значење.

Во случаите каде ги комбинираат електронските извори карактеристиките опишани во другите стандарди ИСБД (пр. електронска сериска публикација, дигитализирана карта), се препорачува библиографската агенција најпрво целосно да ги примени условите на ИСБД(ЕР), а потоа да ги примени соодветните прописи на другите стандарди ИСБД. Некои библиографски агенции, сепак, можеби повеќе ќе сакаат да ги опишат ваквите извори применувајќи друг стандард ИСБД соодветен на содржаниот материјал, при тоа користејќи го и стандардот ИСБД(ЕР). Сите стандарди ИСБД се базираат на општиот ИСБД (ИСБД(Г)).

Електронските извори сè повеќе се издаваат во различни верзии. Ново издание се појавува кога ќе се заклучи дека постојат значајни разлики во научната или уметничката содржина на единицата (види 2.1). Во тој случај се креира друг библиографски запис. За единицата во која не се пронајдени значајни разлики вообичаено не е потребен нов библиографски запис, иако библиографската агенција може да одлучи да креира повеќе библиографски записи. Во случај на извори со пристап од далечина (пр. online сервис) кои постојано се ажурираат, се препорачува библиографската агенција да го изостави податокот за издание во одделот 2 и да даде соодветна(и) забелешка(и) во одделот 7 (види 7.2.2 и 7.9).

⁴ Во контекст на применување на стандардот ИСБД(ЕР), сите електронски извори со пристап од далечина се сметаат за печатени (публикувани).

Кога е единицата достапна на различни видови и/или големини на физички носачи, или на различен излезен медиум или формат за прикажување, може да се примени еден од двата метода на опишување:

(1) Секој различен физички носач може да се опише во истиот библиографски запис, при што секој носач зафаќа одделна линија или се групирани во единствена непрекината линија во описот;

или

(2) Секој различен физички носач може да се опише во посебен библиографски опис (види оддел 5, Воведна забелешка). Како и да е, во случај на интерактивна мултиме-дијална единица која се наоѓа на два или повеќе различни физички носачи, секој носач се опишува следејќи го методот (1) според кој секој носач зафаќа посебна линија на опис во ист библиографски запис.

ИСБД(ЕР) првенствено се грижи за тековните потреби на националните библиографски агенции, библиотеки и информациските центри. Заради тоа можеби е потребно претходно да се разработи, пред да се употреби врз нејасни категории на материјал.

Истовремено, бидејќи се изворите опишани во стандардот ИСБД (ЕР) продукти на развојни технологии, специфичните услови од овој стандард ИСБД, посебно во одделот 3 (Вид и опсег на изворот) и одделот 5 (Физички опис), ќе треба постојано соодветно да се подобруваат заради правилно дополнување на карактеристиките на изворот или новоразвиените облици на материјал.

0.1.2 Цел

Примарна цел на стандардите ИСБД е да овозможат услови за компатибилно дескриптивно каталогизирање насекаде, за да се помогне во меѓународната размена на библиографски записи меѓу националните библиографски агенции и целата меѓународна библиотечна и информациска заедница. Со специфицирање на елементите кои се содржат во библиографскиот опис и со определување на редоследот по кој треба да бидат прикажани тие елементи, како и интерпункцијата со која треба да бидат означени, стандардите ИСБД имаат цел (А) да создадат разменливи записи од различни извори, така што записите создадени од една држава да бидат лесно прифатени во библиотечните каталози или други библиотечни листи на која било друга држава; (Б) да помогнат во интерпретирањето на записите без оглед на јазичните бариери, така што записите создадени за корисници на еден јазик да можат да бидат интерпретирани од корисници на друг јазик; и (В) да помогнат при конверзија на библиографските записи во електронски облик.

0.1.3 Примена

Стандардите ИСБД определуваат услови за опфаќање максимално количество дескриптивни информации потребни во рамките на различни библиографски активности, па затоа вклучуваат елементи кои се значајни за една или повеќе од тие активности, но не задолжително за сите.

Се препорачува националната библиографска агенција во секоја држава, прифаќајќи ја одговорноста да изработува краен запис за секоја публикација издадена во таа држава, да подготвува краен опис кој ги содржи сите задолжителни елементи истакнати во соодветниот стандард ИСБД, под услов податоците да се применливи за единицата што се опишува. Определени елементи се означени како незадолжителни (изразени во текстот со употреба на зборот "може") и информациите за овие елементи може да бидат вклучени или испуштени, според желбата на агенцијата. Другите организации за каталогизација имаат поголем избор, бидејќи не го изработуваат крајниот запис за меѓународна размена. Тие можат да избираат елементи ИСБД, задолжителни или незадолжителни, за вклучување во нивните записи, притоа внимавајќи избраните елементи да бидат дадени според пропишаниот редослед и пренесени со пропишаната интерпункција според соодветниот стандард ИСБД.

Описот ИСБД формира дел од целосниот библиографски запис и вообичаено не се употребува заради самиот себе. Другите елементи што го создаваат целосниот библиографски запис, како што се заглавијата, предметните определници, генеричките наслови, механизмите за подредување и пронаоѓање, не се вклучени во правилата на стандардот ИСБД. Правилата за овие елементи вообичаено се дадени во кодовите за каталогизирање.

0.2 Дефиниции

Дефинициите се дадени за оние поими во стандардот ИСБД(ЕР) кои се користат во посебна смисла или се со едно или повеќе значења во општа употреба. Поимите користени во нормална библиографска смисла се исто така дефинирани. Поимите препорачани како општа ознака на граѓата, ознаки на изворот и ознаки за специфичен материјал се дефинирани во Додатокот В.

Алтернативен наслов	Вториот дел од главниот стварен наслов кој се состои од два дела (секој од нив има облик на стварен наслов), поврзани со зборот "или" или негов еквивалент на друг јазик.
---------------------	---

Библиографски опис	Множество на библиографски податоци со кои се запишува и идентификува единицата.
Бизнис компјутер види Компјутер	
Каталог (електронски) види Директориум	
Боја	Две или повеќе бои во кои е кодирана програмата или ги прикажува мониторот. Програмите кодирани да прикажуваат боја бараат монитор во боја и, во случај на некои компјутери, графичка картичка или плоча.
Веб-сајт види WWW сајт	
Веб-страница	Една од страниците на хипертекст документ во WWW сајт. Веб-страниците, вклучувајќи го и подмножеството "домашни страници", се однесува на огромна колекција на документи што ја сочинуваат Глобалната мрежа. (види и <i>Домашна страница</i> , <i>Глобална компјутерска мрежа</i>).
Верзија	Синоним за издание. Верзиите може да укажуваат на големи или мали промени и, како такви, не може да се сметаат за сигурен показател на ново издание. (види и <i>Издание</i>)
Видеодиск, интерактивен види Интерактивен видеодиск	
Главен стварен наслов	Главен наслов на единицата, т.е. наслов на единицата во облик со кој се појавува во пропишаните извори на податоци за одделот за наслов и податоци за одговорност. Главниот стварен наслов вклучува кој било алтернативен наслов, но ги исклучува паралелните наслови и другите податоци за насловот. За единиците што содржат повеќе индивидуални дела, главниот стварен наслов е збирен наслов. Единиците што содржат неколку индивидуални дела и немаат збирен наслов се смета дека немаат главен стварен наслов. Сериите и потсериите исто така имаат главен стварен наслов. Некои

	главни стварни наслови се создадени од повеќе наслови, наречени збирен стварен наслов и зависен(ни) наслов(и).
Главна серија (издавачка целост)	Нумерирана серија која содржи една или повеќе потсерии.
Глобална компјутерска мрежа	Интернет-сервис што поврзува документи преку користење на хипертекст технологија. Врските во облик на зборови, URL адреси итн. служат за пронаоѓање и пристап до документи складирани на Интернет. (Види и <i>URL, Интернет</i> .)
Директориум	Листа на документи со сродни имиња на документите, кои можат да се прегледуваат и подредуваат на различни начини (пр. абecedно или по датум, големина или како икони во графички кориснички интерфејс). Исто така наречен и "каталог".
Диск види Тврд диск	
Документација	Информации издадени од издавачот, креаторот итн. заедно со изворот, вообичаено во облик на прирачници или упатства (понекогаш електронски) кои опишуваат како да се иницираат, управуваат и одржуваат електронските извори и компјутерските системи.
Домашен компјутер види Компјутер	
Домашна страница	Главен или почетен екран на хипертекстуален документ за WWW сајт. Домашните страници се подмножество на веб-страници кои прикажуваат информации на системи, сервиси и производи, и уште повеќе, овозможуваат врски во облик на зборови, URL-адреси итн., до други сродни документи и мрежни страници (Види и <i>URL, Веб страница, WWW сајт</i> .)
Елемент	Збор, фраза или група знаци, кој претставува определена единица од библиографските податоци и формира дел од одделот на библиографскиот опис.
Забелешка за придружната граѓа	Краток опис на придружната граѓа.

Заеднички стварен наслов	Дел од насловот кој го носи група на поврзани единици, покрај различните наслови на деловите. Заедничкиот стварен наслов служи да укаже на оваа поврзаност и заедно со насловот на делот ја определува дадената единица. Заедничкиот стварен наслов може да се однесува на главна единица и нејзините додатоци, како и на главна серија и нејзините потсерији, во случај кога имаат додатоците / потсериите зависни наслови.
Запис	Група зборови, бројки или симболи, или нивна комбинација, која се препознава како единица од гледна точка на содржина или употреба (пр. библиографски внес во библиотечен каталог, еден случај при една состојба во преглед, резултат на тест на студент).
Извор во повеќе делови	Монографски извор во конечен број физички посебни делови за кои се знае дека се започнати или издадени како целина; поединечните делови може да имаат сопствени наслови и податоци за одговорност.
Издание	Сите примероци на изворот кои се произведени од иста мастер копија и издадени или пуштени во промет од определен застапник или група застапници. Изданието може да се определи според ознаката на изданието во изворот или, пак, самиот каталогизатор да дојде до заклучок според постоењето на значајни разлики во содржината или од информациите добиени од издавачот. (види и Верзија)
Име на документ (фајл)	Име што обично се состои од максимален дозволен број алфанумерички знаци што се користат за идентификација на извор на податоци или компјутерска програма. Познато и како име на множество податоци.
Име на множество податоци види Име на документ	
Интерактивен видеодиск	Видеодиск контролиран од компјутер.

Интернет	Пространа мрежа создадена од голем број помали, меѓусебно поврзани мрежи, кои користат Интернет-протокол (IP) и други слични протоколи. Интернет овозможува услуги како што е пренос на документи, електронска пошта, вклучување од далечина, и вести, меѓу другото. (Види и WWW, Глобална компјутерска мрежа)
ISBN (Меѓународен стандарден број на книгата)	Десетцифрен број, вклучувајќи ја и контролната цифра, пред кој стои алфабетски префикс ISBN. Бројот ISBN идентификува издание на труд издаден од конкретен издавач и е единствен за тоа издание. Се доделува од Националната агенција за ISBN и се базира врз стандардот ISO 2108-1978 (E) Documentation - International Standard Book Numbering (ISBN).
ISSN (Меѓународен стандарден број на сериската публикација)	Осумцифрен број, вклучувајќи ја и контролната цифра, пред кој стои алфабетскиот префикс ISSN. Бројот ISSN, заедно со клучниот наслов, на единствен начин определуваат определен наслов (види ISDS Прирачник, Дел 1.). Се доделува од мрежата ISSN и се базира на стандардот ISO 3297-1986.
Клучен наслов	Еднозначно име, доделено на сериската публикација од мрежата ISSN и неделиво поврзано со нејзиниот Меѓународен стандарден број на сериската публикација (ISSN).
Компакт диск види специфични облици на оптички диск: CD-I (Интерактивен компакт диск) CD-ROM (Компакт диск со меморија чија содржина може само да се чита (Read Only Memory)) Фото CD (Фотографски компакт диск)	
Компјутер	Машина што прима, складира, обработува и пренесува информации и/или инструкции.

	<p>Најопшто, компјутерите можат да бидат категоризирани во три групи:</p> <p>(1) меинфрејм компјутери</p> <p>(2) миникомпјутери, и</p> <p>(3) микрокомпјутери, исто така наречени и "домашни компјутери", "персонални сметачи" и "бизнис компјутери".</p>
Компресија	<p>Средства за компресирање на информациите за поефикасен пренос или складирање, кои се користат во областите на пренос на податоци, системи на управување со бази на податоци и пренос на факсимили.</p>
Контејнер	<p>Кое било куќиште за единицата, група единици или дел од единицата, која може физички да се оддели од материјалот кој го содржи. (Кутија или папка за сет на тврди дискови/ЦД е контејнер, додека касета или кертриџ не е.)</p>
Листинг	<p>Испечатен, или прикажан на екран, текст на програма или содржината на изворот.</p>
Логички запис види Запис	
Локален пристап	<p>Метод за добивање на електронски извор со користење на физички носач, како што е тврд диск/компакт диск, касета или кертриџ, кој е дизајниран да биде внесен од корисникот во периферната единица приклучена на компјутерот - вообичаено микро-компјутер.</p>
Магнетен диск види Тврд диск	
Мени	<p>Список на достапни можности кои се вградени во документот (фајлот).</p>
Монографска единица	<p>Заклучена единица која се состои од еден или повеќе делови, или која ќе биде заклучена по конечен број делови.</p>
Наслов	<p>Збор или фраза, или група знаци, што обично се јавува кај единица, именувајќи ја единицата или делото (или кое било дело од групата на индивидуални дела) содржано во неа. Единицата обично содржи неколку наслови (пр. на самата единица или на 'рбетот од контејнерот), кои може да бидат идентични или меѓусебно да се разликуваат.</p>

Наслов на дел	Наслов специфичен за дел кој служи да се оддели еден дел од групата на сродни серии кои имаат заеднички наслов. Насловот на делот е зависен од збирниот стварен наслов заради идентификација на серијата, без разлика дали е посебна или не.
Насловен екран	Насловна информација која се појавува на монитор или екран, обично прикажана при првата или воведната рамка на изворот.
Оддел	Поголем дел од библиографскиот опис кој опфаќа податоци од определена категорија или множество категории.
Ознака за специфичен материјал	Поимот укажува на посебен вид материјал на кој припаѓа единицата (види <i>Додаток В.</i>)
Ознака на подредениот стварен наслов	Збор, буквена или нумеричка ознака, или комбинација од нив, која самостојно или заедно со зависниот наслов служи да се разликува една сериска публикација од две или повеќе меѓусебно поврзани сериски публикации, кои имаат заеднички наслов. (Види и Ознака на потсерија.)
Ознака на потсеријата	Збор, буквена или бројна ознака, или нивна комбинација, кој следи по насловот на главната серија, и може да стои сам или заедно со насловот на потсеријата.
Опис на повеќе нивоа	Метод на библиографски опис кој се базира на поделба на дескриптивните податоци на две или повеќе нивоа. Првото ниво содржи податоци заеднички за целината или главната единица. Второто и следните нивоа содржат податоци кои се однесуваат на посебните единици.
Општа ознака на граѓата	Поим што најопшто го идентификува видот на граѓата на кој му припаѓа единицата (види <i>Додаток В.</i>)
Паралелен наслов	Главен стварен наслов (или наслов на индивидуален труд даден во единицата без заеднички главен стварен наслов) на друг јазик и/или писмо, или наслов на друг јазик и/или писмо прикажан како еквивалентен на главниот стварен наслов. Паралелните наслови исто така се појавуваат и заедно со главниот(те) стварен(ни) наслов(и) во податоците за серија/потсерија.

Периферна единица	Помошен придружен уред поврзан за компјутерскиот систем кој вообичаено се користи за извршување на влезно-излезни операции (пр. печатач, џојстик).
Персонален компјутер види Компјутер	
Податоци за издание	Збор, фраза или група знаци, кои покажуваат дека припаѓа единицата на некое издание.
Податоци за одговорност	Име (имиња), фраза(и) или група знаци кои се однесуваат на идентификацијата и/или функцијата на кое било лице или корпоративно тело кое е одговорно за, или допринело за создавањето или реализирањето на интелектуалната или уметничка содржина на делото. Податоците за одговорност може да се појават заедно со насловите (пр. главниот стварен наслов, паралелниот наслов, насловите на индивидуалните трудови кои се содржат во единицата, насловите во податоците за серија/потсерија) или заедно со податоците за издание.
Податоци за паралелно издание	Податоци за изданието на друг јазик и/или писмо.
Податоци за потсеријата	Главните елементи кои ја определуваат потсеријата, вклучувајќи какво било нумерирање на посебните единици во потсеријата. Во случај на потсерија на која зависи насловот од насловот на главната серија, податоците за потсеријата ги вклучуваат насловите и на серијата и на потсеријата, а може да ја вклучат и ознаката на потсеријата. (Види и <i>Податоци за серијата</i>)
Податоци за серијата	Главни елементи кои ја идентификуваат серијата, вклучувајќи какво било нумерирање на поединечните делови во рамките на серијата. Исто така вклучуваат податок дека формира единицата дел од извор во повеќе делови. (Види <i>Податоци за потсерија</i>)
Поднаслов	Збор, фраза или група знаци, кои се поврзани и зависни од главниот стварен наслов на единицата. Поднасловот се јавува во

	спрега со другите наслови (пр. паралелен наслов, наслови на поединечни трудови што се содржат во единицата и наслови во податоците за серии/потсерии). Поднасловот го определува, објаснува или дополнува насловот на кој се однесува, или укажува на карактерот, содржината итн., на единицата или трудот кој се содржи во неа, или укажува за причините или поводот за издавање на единицата. Поимот вклучува поднаслови, но не вклучува променливи наслови (пр. 'рбетен наслов, наслов на обвивката) кои се пронајдени на единицата, но не на пропишаните извори на информации.
Подреден стварен наслов	Наслов кој сам за себе не е доволен да ја идентификува единицата и кој бара дополнување со насловот на збирката, насловот на главната единица или со насловот на главната серија. Пример за тоа се насловите на деловите или некои наслови на потсериите.
Потсерија	Серија која се појавува како дел од нумерирана серија (главна серија). Потсеријата може, но не мора да има наслов зависен од насловот на главната серија. (Види и <i>Збирен стварен наслов, Зависен наслов</i>)
Придружна граѓа	Која било граѓа која го придружува главниот дел (главните делови) на единицата што се опишува, и треба да се користи заедно со неа.
Пристап	Метод за добивање податочни извори и програми (види и локален пристап, пристап од далечина).
Пристап од далечина	Начин на користење електронски извор кога не постои физички носач ракуван од корисникот. Изворите се складираани во големи уреди за складирање, управувани механички или од компјутерски техничар, вклучувајќи дискови на микрокомпјутери.
Произведувач	Лице или корпоративно тело со финансиска и /или административна одговорност за физичките процеси при кои се создава електронски извор. Специфичните одговорности може да се однесуваат, со раз-

	личен степен, на креативните и техничките аспекти на определено дело, вклучувајќи го и собирањето на податоци и нивна конверзија во компјутеризиран облик.
Пропишан извор на информации	Извор или извори од кои се земаат податоците за внес на секој елемент или оддел од библиографскиот опис.
Пропишана интерпункција	Интерпункција определена од библиографската агенција која му претходи на или го заклучува податокот на секој елемент (освен првиот елемент од одделот 1) или оддел од библиографскиот опис.
Публикација (Оддалечен електронски извор)	Во контекст на примена на ИСБД(ЕР), сите оддалечени електронски извори се претпоставува дека се издадени (публикувани). Општи податоци за публикацијата кои вклучуваат место, издавач и датум се даваат во библиографскиот запис ако се достапни такви податоци. Ако не е достапен податок за место или издавач на единицата, се даваат пропишаните кратенки "s.l." и "s.p." (Види 4.1 и 4.2).
Серија	Група на одвоени единици меѓусебно поврзани со фактот дека носи секоја единица, покрај сопствениот главен стварен наслов, и збирен стварен наслов кој се однесува на групата како целина, т.е. главен стварен наслов на серијата. Поединечните делови можат, но не мора да бидат нумерирани.
Тврд диск	Нефлексибилен магнетен диск во цврст контейнер, кој се користи за читање и запишување на електронски извори; тврдите дискови можат да бидат фиксни или преносливи.
ТЕИ заглавие (Text Encoding Initiative – Почеток на кодирање на текстот)	Описна и декларативна информација што ја создава "електронската насловна страна" која е прикачена на ТЕИ - прилагоден електронски текст. Заглавието се состои од четири главни компоненти: опис на документот, опис на кодирањето, опис на профилот и опис на ревизијата.
Терминал	Влезно-излезен уред кој се состои од тастатура и монитор или екран, и се користи за примање или испраќање информации или инструкции.

<p>URL (Униформен локатор на изворот)</p>	<p>Систем на адреси за лоцирање на електронскиот извор во компјутерската мрежа. Адресата УРЛ се состои од идентификатор на сервисот, по кој следи соодветниот протокол што се користи за добивање на саканиот извор (пр. http://www.ieee.org/).</p>
<p>Физички носач</p>	<p>Физички медиум на кој или во кој можат да се складираат податоци, звук, слики, програми и др. За определени категории на материјал, физичкиот носач се состои од медиум за складирање (пр. лента, филм) понекогаш затворен во пластично, метално итн., куќиште (пр. касета, кертриџ) кој е составен дел на единицата.</p>
<p>Фото CD (Фотографски компакт диск)</p>	<p>Облик на компакт диск развиен од Кодак, кој складира дигитализирани 35 мм слајдови или негативи. Потребна е повеќенаменска ЦД-РОМ единица за читање на сликите кои се добиени по извршеното снимање.</p>
<p>Хардвер</p>	<p>Физички компоненти на компјутерот, вклучувајќи ја и електронската или механичката опрема која се користи при работа на компјутерскиот систем.</p>
<p>ЦД-И (Интерактивен компакт диск)</p>	<p>Облик на компакт диск развиен од Филипс и Сони, на кој се чуваат електронски извори, вклучувајќи звук, текст, неподвижни слики и подвижни видео и оптички облици, кој се користи со ЦД-И плеер.</p>
<p>ЦД-РОМ (Компакт диск со меморија чија содржина може само да се чита (Read Only Memory))</p>	<p>Облик на компакт диск на кој се чуваат електронски извори вклучително звук, текст, неподвижни слики и подвижни видео и оптички облици, кој се користи со ЦД-РОМ плеер.</p>
<p>WWW сајт</p>	<p>Локација, означена во облик на адреса УРЛ, на Глобалната компјутерска мрежа, која складира веб-страници за пристап и користење. (Види и URL, веб-страница, Глобална компјутерска мрежа.)</p>

0.3 Споредбен преглед на ISBD(G) и ISBD(ER)

0.3.1 Преглед на ISBD(G)

Оддел	Пропишана интерпункција што претходи или е во состав на елементите	Елемент
Забелешка: На секој оддел, освен првиот, му претходи точка, празно место, цртичка, празно место (. -).		
1. Наслов и податоци за одговорност	[]	1.1 Главен стварен наслов
	=	1.2 Општа ознака на граѓата
	:	1.3 Паралелен наслов
	:	1.4 Поднаслов
	/	1.5 Податоци за одговорност
2. Издание	;	Прв податок
		Следен/и податок/ци
	=	2.1 Податок за изданието
	/	2.2 Паралелен податок за изданието
		2.3 Податок за одговорност кон изданието
	;	Прв податок
		Следен/ни податок/ци
	,	2.4 Дополнителен податок за изданието
	/	2.5 Податоци за одговорност кон дополнителните податоци на изданието
		Прв податок
Следен/и податок/ци		
3. Специфичен материјал (или вид на публикација)		
4. Издавање, дистрибуција итн.	;	4.1 Место на издавање, дистрибуција итн.
		Прво место
	:	Следно место
		4.2 Име на издавачот, дистрибутерот итн.
	[]	4.3 Податоци за статусот на издавачот, дистрибутерот итн.
	,	4.4 Дата на издавање, дистрибуција итн.
	(4.5 Место на производство
:	4.6 Име на производител	
)	4.7 Дата на производство	

5.	Физички опис		5.1	Податоци за специфичен материјал и опсег на единицата
		:	5.2	Други физички податоци
		;	5.3	Димензии
		+	5.4	Придружен материјал
6.	Серија (Издавачка целина)		6.1	Главен стварен наслов на серијата или потсеријата
		=	6.2	Паралелен наслов на серијата или потсеријата
	<i>Забелешка:</i>	:	6.3	Поднаслов на серијата или потсеријата
	<i>Податоциите за серијата се зашворени во заградата. Ако постојат податоци за две или повеќе серии, секоја е зашворена во посебни заградата.</i>	/	6.4	Податоци за одговорност кон серијата или потсеријата
		;		Прв податок
		,		Следен/и податок/ци
		;	6.5	ИССН-број на серијата или потсеријата
7.	Забелешка		6.6	Нумерирање во серија или потсерија
8.	Стандарден број (или алтернатива) и услови за набавка		8.1	Стандарден број (или алтернативен)
		=	8.2	Клучен наслов
		:	8.3	Услови за набавка и/или цена
		()	8.4	Објаснување (од различни позиции)

0.3.2 Преглед на ИСБД(ЕР)

Оддел	Пропишана интерпункција што претходи или е во состав на елементите	Елемент
Забелешка: На секое поле, освен првото, му претходи точка, празно место, цртичка, празно место (. -).		
1.	Наслов и податоци за одговорност	
	[]	1.1 Главен стварен наслов
		1.2 Општа ознака на граѓата (изборно)
	=	*1.3 Паралелен наслов
	:	*1.4 Поднаслов
		1.5 Податоци за одговорност
	/	Прв податок
	;	*Следен/и податок/ци

2.	Издание	=	2.1	Податок за издание
			*2.2	Паралелен податок за издание (изборно)
			2.3	Податоци за одговорност кон изданието
		/		Прв податок
		;		*Следен/и податок/ци
		,	*2.4	Дополнителни податоци за изданието
			2.5	Податоци за одговорност кон дополнителните податоци на изданието
		/		Прв податок
		;		*Следен/и податок/ци
3.	Вид и опсег на изворот	()	3.1	Ознака на изворот
			3.2	Опсег на изворот (изборно)
4.	Издавање, дистрибуција итн.		4.1	Место на издавање, дистрибуција итн.
		;		Прво место
				*Следно место
		:	*4.2	Име на издавачот, дистрибутерот итн.
		[]	*4.3	Податоци за статусот на издавачот, дистрибутерот итн. (изборно)
		,	4.4	Дата на издавање, дистрибуција итн.
		(*4.5	Место на производство (изборно)
		:	*4.6	Име на производителот (изборно)
)	4.7	Дата на производство (изборно)
5.	Физички опис		5.1	Податоци за специфичен материјал и опсег на единицата
		:	5.2	Други физички податоци
		;	5.3	Димензии
		+	*5.4	Придружна граѓа (изборно)
6.	Серија		6.1	Главен стварен наслов на серијата или потсеријата
	<i>Забелешка:</i>	=	*6.2	Паралелен наслов на серијата или потсеријата
	<i>Податоциите за серијата се зајворени во заградата. Ако постојат</i>	:	*6.3	Поднаслов на серијата или потсеријата (изборно)

<p><i>Податоци за две или повеќе серии, секоја е зашворена во посебни загради.</i></p>	<p>6.4 Податоци за одговорност кон серијата или потсеријата Прв податок *Следен/и податок/ци</p> <p>6.5 ISSN-број на серијата или потсеријата</p> <p>6.6 Нумерирање во серија или потсерија</p>
<p>7. Забелешка</p>	
<p>8. Стандарден број (или алтернатива) и услови за набавка</p>	<p>8.1 Стандарден број (или алтернатива)</p> <p>8.2 Клучен наслов</p> <p>8.3 Услови за набавка и /или цена (изборно)</p>

Општи забелешки за прегледот на ИСБД(ЕР)

- А. Незадолжителните елементи се означени како такви (види 0.1.3).
- Б. Елементите пред кои има ѕвездичка, ако е потребно, може да се повторат.
- В. Одделите 6 (Серија), 7 (Забелешка) и 8 (Стандарден број итн.) може да се повторат, ако е потребно. Исто така, одделот 5 (Физички опис) може да се повтори под одредени услови (види Оддел 5, Воведна забелешка)
- Г. Во погорниов преглед поимите "прв податок...", "следен податок..." и слично, го означуваат редоследот по кој се дадени овие податоци и немаат друго значење.
- Д. Не постојат правила во ИСБД(ЕР) за елементот 8.2 од прегледот на ИСБД(Г) (Клучен наслов). Правилата во однос на објаснувањето за стандарден број (или алтернатива) или за податоците за поимите за набавка и/или цена (елемент 8.4 од ИСБД(Г)) се вклучени во елементите 8.1 и 8.3 соодветно, наместо како посебен елемент.
- Ѓ. Во случаите кога податокот, кој по правило, се однесува на еден оддел или елемент, се појавува во единицата лингвистички поврзан како составен дел од друг оддел или елемент, се пренесува во дадениот облик.

0.4 Интерпункција

0.4.1 На секој елемент од описот, освен првиот елемент од одделот 1, или му претходи или му следи пропишана интерпункција (види 0.4.3 за други исклучоци). На пропишаната интерпункција и претходи и ѝ следи празно место, освен на запирката (,) и точката (.) кои пред себе немаат празно место, туку само по нив. Вклучување на друга интерпункција зависи од одлуката на националната библиографска агенција или организацијата за каталогизација, како што е празното место пред и по интерпункцијата. Интерпункцијата според ИСБД се задржува дури и во ситуација тоа да доведе до двојна интерпункција (види 0.4.7). За интерпункција кај писма кои се пишуваат оддесно налево види 0.4.11.

0.4.2 Секоја од заградите т.е. малите загради (()) и аглестите загради ([]) (види 0.4.8), треба да се третираат како поединечен симбол за интерпункција; пред првата (отворената) мала и аглеста заграда претходи празно место; по втората (затворената) мала и аглеста заграда следи празно место (види 0.10). Ако на малите и аглестите загради им претходи или им следи пропишана интерпункција која завршува или започнува со празно место, се пишува само едно празно место.

0.4.3 На секој оддел од стандардот ИСБД, освен одделот 1, му претходи точка, празно место, црта, празно место (. -), освен ако не е одделот јасно одделен од претходниот оддел со нов параграф, типографија или вовлекување, во кој случај точката, празното место, цртата, празното место може да се изостават или заменат со точка (.) дадена на крајот на претходниот оддел.

0.4.4 Кога не е присутен првиот елемент на одделот во описот, пропишаната интерпункција на првиот елемент кој постои се заменува со точка, празно место, црта, празно место (. -), кои му претходат на одделот.

0.4.5 Кога се повторува одделот, на секое повторување му претходи точка, празно место, црта, празно место (. -), освен (а) во случајот опишан во 0.4.3, и (б) како што е предвидено во одделот 6, Интерпункциска шема Б-В, за податоци за повеќекратна серија.

0.4.6 Кога се повторува елемент, на секое повторување му претходи пропишана интерпункција, соодветна за тој елемент.

0.4.7 Кога завршува еден елемент со точка, а пропишаната интерпункција за елементот што следи започнува со точка, се наведува само една точка.

пр.

	3rd ed. -
ne	3rd ed.. -
	And then ... - 4th ed.
ne	And then - 4th ed.

0.4.8 Три интерпункциски симболи можат да се употребуваат во сите или во најголем дел од одделите:

- A. Аглестите загради ([]) се пропишана интерпункција за заградување на определени елементи во одделот 1 (види 1.2) и одделот 4 (види 4.3). Аглестите загради исто така заградуваат податоци пронајдени надвор од пропишаните извори на податоци (види 0.5.2) и вметнувања во описот (види 0.6, 0.10, 0.11).
Кога се пронајдени неколку последователни елементи од ист оддел надвор од пропишаните извори на податоци, се заградуваат со еден пар аглести загради, освен ако е еден елемент општа ознака на граѓата, која секогаш се става во сопствен пар аглести загради. Кога се наоѓаат последователните елементи во различни оддели, секој елемент се заградува во посебен пар аглести загради.
- Б. Знаците за изоставање т.е. три точки (...), означуваат испуштање на некој дел од елементот (види 0.7.1).
- В. Малите загради (()) се пропишана интерпункција за заградување на податоците за секоја серија во одделот 6, за заградување на определени елементи во одделот 4 и за заградување на информациите во рамките на поединечни елементи во одделите 3, 5 и 8.
Еден интерпункциски симбол, симболот плус (+), на кој му претходи и му следи празно место, е пропишана интерпункција во одделот 5 (види 5.4).

0.4.9 Кога, во еден оддел или елемент, иста информација се појавува на два или повеќе јазици и/или писма, се употребуваат следните правила:

Кога е запишан еден елемент на два или повеќе јазици и/или писма, на податокот на секој од јазиците и/или писма, по првиот податок, му претходи празно место, знакот за равенство, празно место (=).

Кога, во еден оддел, два или повеќе елементи се запишани на два или повеќе јазици и/или писма, елементите на секој од јазиците и/или писма се дадени заедно со соодветната интерпункција која му претходи на секој од елементите. На целата група елементи напишани на првиот јазик и/или писмо му претходи интерпункција соодветна на првиот елемент од секоја група, при што пред првиот елемент претходи празно место, знакот за равенство, празно место (=).

0.4.10 Еден оддел или елемент кој не се однесува на публикацијата не се вклучува во описот. Пропишаната почетна или завршна интерпункција за таквиот оддел или елемент се испушта.

0.4.11 Кога се дадени податоците со писмо кое се пишува од десно на лево, запирката и точка-запирка, кои се користат како пропишана интерпункција,

се обратни при таквиот начин на пишување на писмото. Слично, комбинацијата точка, празно место, црта, празно место, од пропишаната интерпункција се чита од десно на лево, а отворената и затворената мала и аглеста заграда се со обратно значење. Косата цртичка и групите на западните арапски цифри, кои не се напишани обратно во ваквите писма, не се прикажуваат наопаку.

Види Додаток Б за начин на постапување со податоците кои се дадени и со писмо кое се пишува од лево на десно и со писмо кое се пишува од десно на лево.

0.5 Извори на податоци

Податоците што се користат при опис на електронски извор се земаат од точно определени извори со пропишан редослед за предност.

0.5.1 Редослед за предност на изворите

Внатрешните извори на електронскиот извор треба да имаат предност пред сите други извори. Таквите податоци треба да бидат прописно прикажани (пр. на насловниот екран, главното мени, програмските побарувања, прв приказ на податоците, заглавието на документот вклучувајќи ги линиите "Subject:", домашната страница, заглавието ТЕИ или други податоци за идентификација, прикажани нагласено).

Кога не е читлив изворот без обработка (пр. компресиран е или форматиран за печатење), податокот треба да се земе од изворот откако тој нема да биде компресиран, или откако ќе се испечати, или откако ќе биде обработен на некој друг начин за да може да се користи.

Кога варира степенот на потполност на податоците кај ваквите извори, предност има изворот кој дава потполни или најкомплетни податоци.

Кога е податокот од внатрешниот извор недоволен или недостапен (дали заради тоа што не постои изворот или бидејќи недостига потребната опрема за добивање на тој извор), може да се изберат други извори според следниот редослед за предност:

- А. Налепници трајно залепени или испечатени на физичкиот носач на изворот;
- Б. Документација, контејнери или друг придружен материјал (пр. писмо од издавачот). При користење на придружната литература треба да се внимава да се прави разлика меѓу податок кој се однесува на документацијата и податок кој се однесува на самиот извор. Кога постојат повеќе единици во контејнерот, а само контејнерот има збирен

наслов, тогаш се користи контејнерот наместо налепниците на секоја единица.

Кога се состои електронскиот извор од два или повеќе одделни физички делови (пр. интерактивна мултимедијална единица која се состои од електронски оптички диск и видеодиск), при што секој има свој извор на податоци, предност има изворот кој дава податоци што се однесуваат на изворот како целина и содржи збиен наслов.

Кога варира степенот на потполност на податокот од ваквите извори, предност има изворот кој дава потполни или најкомплетни податоци.

Во случаи кога не можат да се добијат неопходните податоци од ниту еден од погорните извори, треба да се даде предност на следните извори по овој редослед:

други испечатени описи на изворот (пр. библиографски бази на податоци, прегледи)

други извори

0.5.2 Пропишани извори на податоци

Поимот "пропишан извор" се користи за опишување на изворот на податоци избран во согласност со редоследот за предност даден погоре (0.5.1). Пропишаните извори на податоци за секоја област од описот се дадени подолу. Податоците земени надвор од пропишаните извори се заградени со аглести загради.

Оддел

Пропишан извор на податоци

1. Наслов и податоци за одговорност	Внатрешни извори; налепници на физичкиот носач; документација, контејнери или друг придружен материјал
2. Издание	Внатрешни извори; налепници на физичкиот носач; документација, контејнери или друг придружен материјал
3. Вид и опсег на изворот	Кој било извор
4. Издавање, дистрибуција итн.	Внатрешни извори; налепници на физичкиот носач; документација, контејнери или друг придружен материјал
5. Физички опис	Кој било извор

6. Серија (Издавачка целина)	Внатрешни извори; налепници на физичкиот носач; документација, контејнери или друг придружен материјал
7. Забелешки	Кој било извор
9. Стандарден број (или алтернативен) и услови за достапност	Кој било извор

Изворот на главниот стварен наслов треба да биде запишан во сите случаи (види 7.1.2). Изворот на податоците за издание треба да се запише секогаш кога се разликува од изворот на насловот (види 7.2.1).

0.6 Јазик и писмо на описот

Елементите во одделите 1, 2, 4 и 6 вообичаено се препишуваат од единицата и според тоа се, секаде каде е возможно, на јазикот/јазиците и/или писмото(та) на кој се појавуваат. Вметнатите податоци во овие области се заградени со аглести загради и се дадени на јазикот и/или писмото во контекст на тој дел од описот, освен:

- пропишаните кратенки (види 0.7) и пропишаните вметнувања (види 0.10, 0.11);
- општата ознака на граѓата (види 1.2) и податоците за статус на дистрибутерот (види 4.3) кои, кога постојат, се даваат на јазикот и/или писмото избрано од националната библиографска агенција.

Поимите кои се користат во одделите 3, 5, 7 и 8 се даваат на јазикот и/или писмото избрано од националната библиографска агенција, освен:

- кога се дадени оригиналниот наслов или варијантниот наслов во одделот 7;
- кога се дадени цитирања во одделот 7;
- кога е даден клучниот наслов во одделот 8.

Описот на единиците кои се наведени на писма различни од она што се користи во националната библиографска агенција може, ако е неопходно, да биде транслитериран без загради, на писмото кое се користи во агенцијата.

0.7 Кратенки

0.7.1 Во исклучителни случаи скратувањето на определени елементи во описот е дозволено (пр. долг главен стварен наслов, види 1.1.4.1). Во такви случаи, испуштањето се означува со знаците за испуштање.

0.7.2 Одредени кратенки се пропишани за специфични услови (пр. 0.10, 1.5, 4.1, 4.2). Дополнителни кратенки се пропишани во специјализираните стандарди ИСБД.

0.7.3 При различни спогодби во стандардите ИСБД, донесени се одлуки за употреба на "стандардни кратенки" (пр. 2.1) без наведување на обликот на кратенките кои треба да се употребуваат. Тие кратенки не се пропишани, но се препорачува да се користи стандардот ISO 832-1994 *Библиоџрафски опис и референци - Правила за скрајување на библиоџрафските иницијали* или слични национални стандарди.

Кратенките што се користат во примерите дадени во стандардите ИСБД, различни од оние пропишани погоре во 0.7.2, се илустративни, но не се пропишани.

0.7.4 Освен за посебно пропишани или дозволени кратенки, при пренесување на податоците во одделите 1, 2 и 6, не се прикажуваат кратенки, освен ако не се појавуваат во изворот.

0.8 Употреба на големи букви

Обично првиот елемент од секој оддел треба да започнува со голема буква; првата буква на првиот збор од некои елементи (пр. општа ознака на граѓата, паралелен наслов, алтернативен наслов, наслов на дел) треба исто така да биде голема. Користењето на големите букви на други места треба да биде според правилата на јазикот/јазиците и/или писмото(та) што се користи(ат) во описот (види 0.6). Кога во описот се појавува повеќе од еден јазик и/или писмо, во секој треба да се користат големите букви според правилата на тој јазик и/или писмо, дури и во случај кога создава ова неконзистентен модел на користење големи букви за описот како целина.

0.9 Примери

Примерите дадени во стандардот ИСБД(ЕР) се илустративни и не се задолжителни, освен кога наложуваат правилата дека треба да се следи обликот даден во тие примери. Најголем дел од примерите се базираат на описот на постоечки единици, но вклучени се и некои измислени примери.

Во англискиот текст на стандардот ИСБД(ЕР), користените поими и зборови или кратките фрази додадени на примерите во одделите 3, 4, 5, 7 и 8 се на англиски јазик. Се очекува дека при преведување на стандардот ИСБД(ЕР), таквите поими и зборови и фрази ќе бидат дадени на јазикот на преводот.

0.10 Печатни грешки

Неточните и погрешно напишани зборови се пренесуваат онака како што се појавуваат на единицата. По нив може да следат ознаките "sic" или "!", затворени во аглести загради ([sic] или [!]). Како алтернатива, може да се додаде правилниот облик, затворен во аглести загради, при што на корекцијата треба да ѝ претходи "i.e" (*id est*), или неговиот еквивалент на друг јазик и/или писмо. Буквите или бројките испуштени од погрешните зборови или датуми можат да се вметнат, затворени во аглести загради (на кои, во овој случај, не им претходи и не им следи празно место).

пр.

Small busines [sic] encyclopedias
Virtual lib[r]ary

0.11 Симболи и сл.

Симбол или друг знак што не може да биде репродуциран од достапните типографски уреди (вообичаено знаци кои не се ниту нумерички, ниту алфабетски) се заменува со својот опис или својот еквивалент со букви и зборови, соодветно. Замената се става во аглести загради и се прави описна забелешка, ако е потребно.

пр.

/ by [E.V.C]

Забелешка: Авторите иницијали се прикажани на единицата со музички ноти.

[3rd] ed.

Забелешка: Бројот на изданието е прикажан на единицата со три ѕвездички.

I [love] Paris

Забелешка: Зборот "love" во насловот на единицата е прикажан со симбол за срце.

Превод: Жаклина Ѓалевска
НУБ "Климент Охридски" - Скопје

УДК 016(497.7-21)"1945/2000"(049.3)

БИБЛИОГРАФИЈА НА АВТОРИ ОД СВЕТИ НИКОЛЕ И СВЕТИНИКОЛСКО (1945-2000 г.)

На 31.5.2002 година, во Домот на културата "Крсте Мисирков" во Свети Николе беше промовирана првата роднокрајна библиографија на автори од Свети Николе и Светиниколско. Библиографијата ја подготвија библиотекарите од Народната библиотека при Домот на културата. Промоцијата предизвика голем интерес во културната и општествена јавност не само во Свети Николе туку и пошироко. Пред поголем број истакнати граѓани на Свети Николе од областа на културата, образованието, стручно-научни работници и универзитетски професори, Библиографијата ја промовираше Миле Бошески - раководител на Одделот за развој на библиотекарството при НУБ "Св. Климент Охридски" - Скопје. Во продолжение го објавуваме интегралниот текст на промоторот на Библиографијата.

Ми чини посебна чест што можам заедно со вас да го споделам пријатното чувство и задоволство, кое верувам кај секој од нас е присутно а особено кај авторите Рахилка Коцева, Гордана Ѓорѓиевска, стручниот консултант Оливера Иванова и Валентина Алексова како носител на логистичката поддршка во својство на директор на Домот на културата "Крсте Мисирков" - Свети Николе, од појавата на Роднокрајната библиографија, којашто ја имаме пред нас.

По навистина исцрпувачкиот напор кој беше вложен од авторите на овој извонреден духовен производ, денес со право можеме да кажеме дека, присуствуваме и одбележуваме еден значаен историски момент во професионалниот развој на Народната библиотека "Гоце Делчев" во Свети Николе. Појавата на Роднокрајната библиографија на автори од Свети Николе и Светиниколско, од професионален аспект претставува врвен дострел во остварувањето на задачите и функциите на народната библиотека. Таа со право ја вбројува оваа народна библиотека во редот на ретките примери на библиотечни институции што продуцирале ваков духовен производ.

Имав професионална можност да го следам развојниот пат на овој труд, од оној почетен и задолжителен идеен момент, момент на професионална провокација и желба да се навлезе во непознато, да се открие, истражи и нотира веќе откриеното, веќе објавеното, и сето тоа во една стандар-

дизирана форма да добие нова вредност и димензија, својствени за информативни публикации, како што е роднокрајната библиографија.

Секој народ му припаѓа на своето локално време но и на едно заедничко, универзално време на сите народи. Тоа време е времето што е посветено на натпреварот на културите и творештвото. Во свеста на творецот, времето и територијата се изедначени како една заедничка судбина без оглед дали се работи за источната мистика или западната прагматика. Карактерот и големината на еден народ се искажуваат и во чистотијата на улиците и во смислата за уреден излог на дуќаните, но пред сè во фактот колку и како тој народ ја брани и ја чува својата уметничка и духовна ризница наследена од подалечните и поблиски времиња, колку и какви книги се продуцираат и се читаат, колку и какви образовни, културни и научни институции има и слично. Со еден збор, големината на еден народ и натаму ќе се потврдува низ творештвото и придонесот во општиот цивилизациски развој. Творештвото е непобитниот историски документ на постоењето на еден народ, тоа ја одразува севкупноста на психолошкиот и социолошкиот ентитет на тој народ, тоа има свое крајно паметење и доаѓа за да ги потврди или негира слободите во едно општество.

Во оваа пригода накусо ќе се задржам на прашањето: Што претставува библиографијата?

Постојат повеќе дефиниции за тоа што претставува библиографијата. Различните дефиниции се условени не само од различните стручни погледи некогаш дури и од различните идеолошки ставови кои понекогаш се ефемерни но во некои случаи тие се официјално утврдени политички барања, кои се поставуваат пред библиографијата. Како најсликовит пример во оваа насока ќе ги наведеме руската и американската дефиниција за библиографијата:

Првата гласи: Библиографијата е област на знаење која регистрира печатени публикации, ја прикажува нивната содржина и дава мислење за нивното практично, политичко и научно значење, особено критичките белешки за писателот и делото односно оценката за нивната вредност.

Според американското толкување поимот библиографија означува назив на наука, дејност и најкарактеристичните производи на таа дејност. Како наука библиографијата е збир на средени знаења кои обработуваат книги од разни аспекти, од книгата како физички предмет до носител на разни идеи и знаења. Како дејност библиографијата претставува техника за утврдување, средување и за презентирање информации за книгата.

Фундаментален производ на овие активности на библиографијата претставува систематизиран список на книги со заедничко обележје и за одредена намена.

Покрај овие две карактеристични дефиниции за библиографијата, постојат и многу други, меѓутоа, просторот и времето не ни допуштаат нивна подетална елаборација.

Што подразбираме под поимот роднокрајност. Преовладува толкувањето дека оваа библиотечна категорија (без оглед дали се работи за одреден фонд или за библиографија) одбележува информации што се однесуваат на едно место, регион, и пошироко односно оној дел од библиотечната, архивската или од музејската дејност којашто прибира, обработува и ги објавува тие информации.

Под терминот роднокраен ја подразбираме актуелната територија на местото во коешто сме се родиле и во коешто живееме при што ги земаме предвид и историските промени на административно-територијалните граници.

Кога вршиме избор на информации за природните извори на едно место ги прибираме и информациите и за најблиските соседни населби коишто имаат исти природно геолошки и географски услови. Следователно и библиографијата за кое било место не опфаќа информации само за даденото подрачје во неговите територијално-административни граници туку и текстови коишто даваат информации за поширокото административно, економско и физичко-географско подрачје.

При определувањето на територијалните граници за роднокрајните библиографии треба да се обрне внимание на географските, историско-географските и етничко-географските граници. Без оглед на обемот на границите на територијата (град, село или регион) роднокрајната библиографија најчесто се издава во три вида:

- библиографии на издавачката продукција на определено место или регион што ја регистрира секундарната роднокрајна литература;
- библиографии на литература за родниот крај или библиографии на примарна роднокрајна литература;
- библиографија на автори и други истакнати личности од родното место или регион.

Информациите во роднокрајните библиографии немаат тематски и хронолошки граници. Нив подеднакво ги интересира минатото и сегашноста, а присуството на информации и предмети од сите гранки на науките и човековото знаење им дава енциклопедиски атрибути.

Разни се поводите и причините за подготвувањето библиографија чии тематски рамки се сведени на едно тесно територијално подрачје или на помали или поголеми региони. Некогаш тоа може да биде само еден град со својата околина (како што е случај со Роднокрајната библиографија којашто ја имаме пред нас). Во географска смисла градското и регионалното подрачје се составени од поситни составни делови со свои особености но и со заеднички црти што ја сочинуваат односната целина. Многу често овие подрачја имаат и своја заедничка историја, исти или слични етнографски, етнички, јазични и културни карактеристики. Научно или друг вид проучување на овие карактеристики на територијалното подрачје задолжително претпоставува подготвување на советен вид библиографија. Тие обично се

распределени по содржина според тоа што опфаќаат во својот попис односно за која цел тие се подготвуваат.

Роднокрајната библиографија Автори од Свети Николе и Светиниколско 1945 -2000 припаѓа на редот научно-информативни роднокрајни библиографии а во потесна смисла таа има општ ретроспективен карактер. Основната задача на оваа роднокрајна библиографија е да ја популаризира издавачката продукција на соодветното територијално подрачје, да сочува информации за целокупното духовно творештво на односната територија во колективната меморија на творештвото на македонскиот народ, да ги нотира авторите и нивниот творечки опус.

Во Република Македонија уште во 1979 година е покренато прашањето за организирање на роднокрајната дејност и подготвување на роднокрајни библиографии во рамките на дејноста на народните библиотеки. Со цел да се обезбеди единственост во организирањето на роднокрајната дејност и подготвувањето на овој вид библиографии следната година е донесен посебен стандард за оваа намена.

Кога ќе ја разгледате Роднокрајната библиографија Автори од Свети Николе и Светиниколско, само познавачите на стандардот СОРД ќе забележат дека во неа е опфатен само еден аспект од трите задолжителни според кои овој вид библиографија се дефинира како роднокрајна библиографија.

Имено, корпусот од библиографските единици го сочинуваат монографски публикации и статии и прилози на автори родени, кои живееле или сè уште живеат во Свети Николе и Светиниколско, објавени како самостојни дела или како статии и прилози во периодични публикации, без оглед на јазикот, писмото и местото каде е публикувана во периодот 1945-2000 година. Но и покрај тоа, оваа библиографија претставува една заокружена целина.

По дефиниција роднокрајната библиографија е замислена и дава позитивни резултати само ако се темели на исти критериуми како и националната библиографија, односно да претставува единство на територијалниот, етичкиот, јазичниот, историскиот и на националниот принцип.

Таа опфаќа сè што е објавено или на друг начин умножено на една територија, област, општина или регион, сè што е објавено или на друг начин умножено за односната територија, населението, творештвото, авторите, за природните, општествените и духовните производи, делата на авторите коишто на некој начин се врзани за таа територија.

Најчесто основен фундамент на кој се темели Роднокрајната библиографија треба да претставува роднокрајниот фонд на секоја народна библио-

тека. Не докрај комплетиран роднокраен фонд ги зголемува проблемите на авторите на роднокрајната библиографија. Во таква состојба се најдоа и авторите на оваа роднокрајна библиографија па поради тоа неопходно беше да се вложи дополнителен истражувачки напор. Откако беа дефинирани географските, историските и етничките граници на предметната територија, самата изработка на роднокрајната библиографија битно не се разликува од останатите библиографски истражувања. Со други зборови, оваа роднокрајна библиографија треба да претставува сведоштво за општествените настани и духовното наследство на средината и за луѓето коишто ѝ припаѓаат со своето потекло или творештво.

Универзалниот белег на Библиографијата ѝ го даваат приближно 1200 библиографски единици од разни области на науката, културата, уметноста, книжевноста: монографски публикации, студии, научни проекти, магистерски трудови и докторски дисертации, како и статии и прилози од списанија, годишни зборници, а помал дел и од весници. Регистарот на библиографски извори ни го прикажува истражувачкиот опус, но истовремено и исклучителните напори на авторите за обезбедување на што повеќе аргументи во прилог на поставената цел на овој библиографски труд.

Поради стеснетите кадровски, финансиски и временски можности неопходни за едно поопсежно истражување и прибирање на неопходните материјали, во Библиографијата не се опфатени автори коишто се родени во овој крај а сега живеат надвор од нашата земја.

Авторите на Библиографијата со посебен професионален осет, а со цел на корисниците на Библиографијата да им обезбедат поголема прегледност, според видот на библиографската граѓа истата ја групирале во два дела и тоа: прв дел кој опфаќа 434 библиографски единици за монографски публикации и втор дел од 774 библиографски единици за статии и прилози.

Библиографската граѓа е истражена, комплетирана и библиографски опишана од Рахилка Коцева и Гордана Ѓорѓиевска а систематизацијата и редакцијата на целиот запис е направена од Оливера Иванова - виш библиотекар и Валентина Дојчиновска - библиотекар во НУБ "Св. Климент Охридски". Во оваа пригода посебно сакам да ја истакнам поддршката и ангажирањето на Валентина Алексова - директорка на Домот на културата "Крсте Мисирков" и напорите што ги вложи за обезбедување услови за печатењето на Роднокрајната библиографија на "Автори од Свети Николе и Светиниколско 1945-2000 година".

Библиографијата претставува изворник којшто нотира публикувани информации од разни области на науката, нуди библиографска граѓа за подготвување на друг вид библиографии и претставува своевидна професионална провокација за нови ангажирања не само на библиотекарите од

Народната библиотека "Гоце Делчев" во Свети Николе, туку и за библиотекарите од другите народни библиотеки во нашата земја.

Се надевам дека идната година во ова исто време колешките од Народната библиотека "Гоце Делчев" ќе ни овозможат слична средба на која ќе можеме да го промовираме вториот дел од Роднокрајната библиографија, со што ќе го заокружат овој значаен проект за нашата културна, образовна, стручна и научна јавност.

Миле Бошески, советник-библиотекар

УДК 027(497.7-21)"1998/2000"(049.3)

Библиотеката боли - библиотеката премногу боли

(Кон книгата *Библиотечни (не)ѝрилики* од Блажо Чулев)

Книгата *Библиотечни (не)ѝрилики* од господинот Блажо Чулев, долгогодишен библиотечен работник и раководител на библиотеката ФЕТКИН - Кавадарци, претставува хронологија или животопис на настаните, на подемот, на односите, на судирите внатре и со надворешната средина, на вечните и неодминливи проблеми во оваа културна институција, во периодот од 1989 до 2000 год.

Срочена во форма на дневник, грижливо воден, напати фактографски пресликан од сè наоколу и внатре што се беше случувало, што се беше таложело неоти бигор, книгата претставува историографски труд за еден мошне жив организам, кој би и да се развива, и да расте, но и да умре, засекогаш би и да го снима, ако, некои витални, животворни системи внатре во самиот систем, откажат да функционираат. Меѓутоа, ова мошне обемно дело за институцијата ФЕТКИН (какви ги има повеќе или помалку на овие многупати изместени простори), претставува и една мошне суштилна исповед на самиот автор, кого Библиотеката и сè во неа и прашината во неа, и книгите во неа, и читателите што не се запишале - го болат. "Библиотеката боли, ме боли библиотеката" - ќе рече многупати господинот Чулев, присеќавајќи се на сето тоа што беше, на тоа што не беше, на тоа што требаше да биде. Сè боли: сеќавањето, недоразбирањето, злобата, неостварените проекти, желбата, односите со ова или она министерство, ненабавените книги, претесниот простор, рафтовите што ги нема, но најмногу од сè боли човекот, деструктивното во него, цинизмот, одамна воспоставениот и проверен принцип да се гази врз сè живо, врз трупови, ако треба и да се буричка во отворената рана на душата, на кој било нејзин сегмент што би да крвари и неоти од другата страна на Светот, засекогаш, премногу крвава и премногу болна, би негде да се испоика.

Ете, тука започнува и тука завршува и никогаш не би да заврши таа исповед што ФЕТКИН ни случајно не би да ја заборава и да ја престори неум и прав. И Александриската и НУБ "Св. Климент Охридски" и сите библио-

теки на Светот не би да изумат оти сета човечка мудрост и сета човечка дарба и сè што би да било во Големото време е тука запишано. Во оваа или во онаа библиотека тоа е тука и тој е тука и сè што се беше праметнало и што би да било некогаш, тука останува.

Од истите овие причини, книгата *Библиоџечни (не)џрилики* може да се однесува и на многу други библиотеки, може да се препознава друг простор, други (не)џрилики кои исто така би и да болат, би да откорнуваат нешто внатре и би да крварат, оти сè во исто време, од тоа пред и тоа послаби да се измести. Како поинаку да се истолкува тоа: "боли, библиотеката премногу боли" и само еден човек во човекот, тој, внатре во него, не знам кога и не знам каде што беше ја создал и воскреснал пред да се роди, знае што е што.

Очигледно и самиот господин Чулев од сè што беше видел и прочитал меѓу рафтовите и беше допрел од другата страна на свеста, на својата и сечија прасвест, осознал оти сознанието и човекот се помалку од тоа што сè, можеби дури и ништо, без некоја ФЕТКИН. Ете, затоа, помала или поголема, таа е тоа што е и мора постојано да се наобразува нејзината мозочна кора.

Меѓутоа може да лета само тој што знае да лета, а можеби и тој што сака и би да научи, и никој друг. Чулев токму тоа и го елаборира во својата човечка исповед, оти меѓу рафтовите и меѓу сите мудри мисли, не би секој (тој што не би да сонува), ни случајно да го открие своето вистинско место и време за летање. Ете затоа библиотеката боли, боли премногу вистински.

Реализирана само од аспект на својата стручност за развојот и опстанокот на овој вид институции, срочена можеби монографски, книгата *Библиоџечни (не)џрилики* на г-динот Чулев веројатно не би била тоа што е и би ја загубила својата човечка димензија. Тогаш би била премногу фактографска, научно-историографска и би била многу посиромашна за тоа "боли", за душата, за сè што би да се раскине и од едниот, од осамениот, да допре до другиот, посам, незаштитен човек.

Затоа Чулев користејќи ја формата дневник и многугодишното искуство во областа на библиотекарството, ќе се обиде со својата сопствена душа, со сè длабоко во себе, повеќедимензионално да ги проектира, доближи и обзнани сите можни аспекти низ кои библиотеката ФЕТКИН не би била живо битие и не би го постигнала потребното единство меѓу човекот и сè што би да се најде меѓу рафтовите. Оттука ФЕТКИН не се само простор (премногу мал за својата намена) и рафтовите не се само рафтови со некаква литература и не се тоа само луѓе автоматизирано што си се движат наоколу, што работат или не, што мислат да испарат, што би да се скријат и што би, предвреме да се распрснат низ чаршијата. Не се тоа само библиотечни

работници, не се вљубеници (нека ми простат оние другите), туку како да не се ништо и би само да талнат и да се изгубат некаде преку излозите.

Ете, затоа, "колку пари - толку музика", ќе рече по некој и неоти токму така, генијално ќе си ја позачисти душата. "Можеби не", ќе рече друг, оти секоја дамка останува. "Кутрите корисници", ќе рече некој непознат, некој невидлив, можеби немушт, некој непрочитан лик, што како сенка демне меѓу рафтовите.

Тоа е господинот Чулев и неговите *Библиоџечни(не)џрилики* во кои можеби и без да се сака се собрал цел, оти многуте познати и помалку познати имиња што беше ги спомнал, а некои никогаш досега не беа ни допреле до нас, сè само во функција на неговата многудимензионална порака.

Затоа и овој свој прочит на *Библиоџечни(не)џрилики* ќе го завршам со една мошне суптилна мисла која го крепи сето сиже, го надополнува, го надраснува, го прави човечко и нема ама баш никакви други претензии, освен да соопшти, оти **БИБЛИОТЕКАТА БОЛИ, ПРЕМНОГУ БОЛИ.**

Василе Димески

УДК 016:325.83-05(497.7)"18/19"(049.3)
016:94(497.7)"18/19"(049.3)

БИБЛИОГРАФИЈА "ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ 1903-2003"

На 23.4.2003 год. во Народната и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски" во Скопје, беше промовирана специјалната персонална библиографија "Гоце Делчев 1903-2003".

Библиографијата е подготвена од Елизабетта Стоименова - виш библиотекар (уредник и редактор), Валентина Дојчиновска, Софче Марковиќ, Наташа Бундовска и Ники Јовановиќ, виш библиотекар (составувачи).

Во продолжение го објавуваме интегралниот текст на рецензијата а воедно и промоватор на Библиографијата, д-р Киро Дојчиноски, библиотекарски советник.

Со пријатно чувство на задоволство, по разгледувањето и проучувањето на библиографскиот труд "Гоце Делчев 1903-2003", како колективен труд на стручниот тим од Народната и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски" - Скопје, ја поднесувам следнава рецензија за библиографијата "Гоце Делчев 1903-2003".

Народната и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски" - Скопје, преку определбата за подготовка и издавање на библиографскиот труд "Гоце Делчев 1903-2003", на достоинствен начин дава свој придонес во одбележувањето на 100-годишнината од трагичното загинавање на Гоце Делчев и 100-годишнината на македонската државност.

Мојив на Библиографијата

Нема поголемо задоволство за институција, храм на македонската култура сместена во печатените публикации, од тоа на Меѓународниот ден на книгата, на пошироката општествена, културна и научна јавност да им подари публикација која е предмет на издавање "Гоце Делчев 1903-2003".

Ако е информацијата темелна цел на сите изданија од овој вид, што несомнено е, тогаш со сигурност можеме да тврдиме дека сите информации за Гоце Делчев, неговите идеали вткаени во неговото импозантно дело,

изложени во Библиографијата, се непосредна инспирација и патоказ за неговото и за делото на наредните генерации македонски револуционери.

Секоја генерација како обврска во духот на заложбите "Sine iro et studio" ги бележи историјата, настаните и личностите на своето време. Не само за да ги отргне од забораот, туку на идните поколенија да остави сведоштво, како поука и порака, како доказ и показ за еден значаен изминат пат.

Ретките, исклучителни личности се достоинство на човештвото. Меѓу нив спаѓа и личноста и делото на Гоце Делчев, вткаено во поновата историја на македонскиот народ. Неговото име ги персонифицира високите дострели на македонската илинденска генерација. Тој е визионер, идеолог, организатор и предводник на македонското револуционерно национално-ослободително движење кон крајот на XIX и почетокот на XX век. Своето револуционерно кредо Гоце Делчев го изгради врз прогресивните мисли на своето време, како и врз сопственото проникнување и осознавање на исконските копнежи и стремежи на македонскиот народ за слобода и подобар живот.

Првиот значаен чекор во тој правец го направила неговата илинденска генерација која ја понесе илинденската голгота и ја извиши Крушевската Република, како светилник и патоказ на идните македонски генерации во натамошната борба за национална и социјална слобода и државотворност на македонската држава.

Гоце Делчев се експонира како константна, динамична личност на македонската револуционерна арена. Неговите идеали се вплетени во историската свест на македонскиот народ. Нив ги примија како свои неговите идејни сподвижници од македонското национално-ослободително движење. Двата Илиндена, како и септемврскиот референдум се сведоци на тоа.

Делото на Делчев го надживеа своето време, прераснувајќи во позитивно историско наследство на македонскиот народ. Тој е еден од столбовите на самостојноста на македонското ослободително дело. Оттука е прогласен за трибун на македонската самостојност и самобитност.

И не само тоа. Она што го издига Гоце Делчев високо над неговите современици е неговиот интернационализам. "Јас го разбираам светот единствено како поле за културен натпревар на народите" е луцидна мисла која го вбројува во редот на прогресивните светски хуманисти. Оваа мисла до денес ништо не загубила од својата актуелност.

Нему му е туѓ секаков национализам и шовинизам. Тој вели "...јас не ги мразам османлиите како народ, јас војувам против Османлиската империја, како владеечки систем...".

Неговата личност се појави како крупен организатор, масовник на ослободителното движење. Оттаму и неговата огромна популарност и нескршлив авторитет среде македонските народни маси. Тоа го обви неговото име со ореол на легенда.

Предмет на истражување

Кога има еден народ ваква личност сосема логичен е заклучокот дека било неговото дело инспирација цел еден век за безброј истражувачи, научни работници, историчари, ликовни уметници, литерати, фолклористи и друго.

Не постои омеѓен простор, јазик и време за пишаните дела настанати за него, за неговото дело, за времето негово и по него, до денес.

Одржани се безброј настани, научни собири, Гоцеви денови, годишнини, свечености, академии и сл. кај нас и во светот. Сите тие биле предизвик за посебни изданија и прилози кои се печатени како посебни монографски публикации или како прилози.

Народната и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", како национална библиотека со законска определба да поседува сè што претставува печатена продукција со чувство на голема одговорност го има комплетирано творештвото на Гоце Делчев и за него. И затоа ние кои го чуваме сето тоа не можеме да ја заобиколиме обврската за неговото оживување и валоризација, како своја обврска што посебно се цени.

Предмет на истражување и библиографски предизвик, творештвото на Гоце Делчев било и порано од повеќе научни работници од што се познати повеќе библиографски прилози со сосема друга насока и концепција.

Сегашната концепција на работниот тим од Македонската библиографија во НУБ заслужува посебно внимание. Библиографијата "Гоце Делчев 1903-2003" како Специјална персонална библиографија е ориентирана низ фондските на НУБ "Св. Климент Охридски". Со тоа се настојува да се даде целосен пресек на Гоце Делчев, застапено низ фондските на Библиотеката со што се прави достапно целокупното книжевно наследство на Библиотеката за пошироката општествена, научна, културна и друга поширока јавност за натамошно истражување.

Принципот на истражување е селективен, што подразбира дека низ сериозен пристап користени се потребните секундарни извори, покрај македонската библиографија и сите објавени библиографски прилози од повеќе автори. Исто така предмет на истражување се повеќе монографски публикации и наслови на сериски публикации од кои се ексцерпирани библиографски единици.

Обработката на библиографските единици е вршена *de visu*, што е од посебно значење за ваков вид библиографии.

Содржина на библиографијата

Корпусот на библиографијата на корисникот му нуди 834 библиографски единици кои ќе го задоволат интересот на секој заинтересиран љубител за натамошно истражување.

Покрај застапените прилози од Гоце Делчев (23 б.е.) сосема разбирливо е што најголем број библиографски единици се дело на автори инспирирани од ликот и делото на Гоце Делчев. Се среќаваме со библиографски единици - спомени на современите за Гоце Делчев. Голем е бројот на библиографски единици што се однесуваат на животот и дејноста на Гоце Делчев како организатор на востанието. Тука се среќаваме и со трудови кои се однесуваат на улогата на Делчев во организирањето, оформувањето и осамостојувањето на македонското национално-револуционерно движење, како и со некои прашања од идеолошко-политичката и организационата дејност на Гоце Делчев. При тоа доминира Гоцевата мисла дека борбата го бара учеството на целиот народ, на сите движечки сили, организирани на тој пат.

Присутни се и делата за влијанието на социјалистичките идеи од XIX век врз идејното оформување и револуционерното дејствување на Гоце Делчев, Гемциите и нивните односи со Гоце Делчев и со Македонската револуционерна организација.

Актуелноста на Гоце Делчев е и во анализирање на идеите за политичкото единство на македонскиот народ и народностите во Македонија изразени на еден подолг период во НОВ.

Гоце бил силна инспирација и за делата од народното творештво, како и за многу литерарни, уметнички и други творења. Во дослук со неговото дело кореспондираат и многу народни песни. Грижата за сопственото наследство во кое се содржани светите пораки за колективната меморија и споделување на заедничката судбина го потсилувале оптимизмот во остварувањето на вековниот идеал и стремеж на својот народ.

Ваквиот пристап во творештвото, кон една нова стварност во животот на својата земја, исконски модерно и едноставно е актуелен во сите прилози на таа тема, актуелен и денес и за времето што е пред нас. И колку повеќе се барале вредности во своето непотрошено минато, толку помалку ќе правиме отстапки и компромиси во сегашноста.

Под привидот на хармонично наредените библиографски единици лежи цела една енергија, лежи ред. Таму ги наоѓаме блесоците и светлината на драматичната судбина на нашите претци, на активноста на нашите поколенија и на самите нас.

Групираните циклуси на творештвото вешто го меандрираат чинот на доживувањето и внатрешниот немир, со потсилена верба во исконот на опстојбата, во она што треба да ни го доварди коренот и потеклото, да ни ја умножи надежта во совладувањето на сите тегоби, восхитот и совладувањето што го носи животот.

Во содржаните 834 библиографски единици, азбучно средени, впечатлив е успешен и одговорен однос во правењето на една сериозна композиција составена од извори настанати и библиографирани во еден подолг временски период.

Водејќи сметка за доследна примена на библиографските стандарди, секоја библиографска единица во својата информативност содржи реден

број, библиографски опис според ISBD (Меѓународен стандарден библиографски опис) со елементи на идентификација и анотација за содржината на делата и написите.

Во библиографскиот запис присутен е идентификациониот број за секоја библиографска единица. Исто така застапен е и УДК индексот според системот на Универзална децимална класификација, македонско издание, со почитување на промените и дополненијата од "Дополнување и корекција на УДК" ("Extension and Correction to the UDC"). При тоа направени се напори за доследност на изедначување на индексите, различно применувани во различни временски периоди за истородна литература.

Идентификациониот број КОБИСС, а кај добар дел и сигнатурниот број од фондвите во НУБ овозможува на корисникот брз пристап и пребарување на информации за библиографските единици.

Примената на библиографските стандарди во описот на единиците, идентификационите податоци во записот, изборот на единствените определници на авторите направени за откривање на иницијалите и скратените имиња што се одразени во Регистарот на автори, Библиографијата ја прави доста пристапна за користење.

За подобрување на информативноста и полесно откривање на потребните содржини, Библиографијата содржи три регистри, секој за себе карактеристичен:

- Регистар на автори
- Регистар на наслови
- Регистар на изворници

Со чувство на одговорност проучувајќи го текстот на библиографијата "Гоце Делчев 1903-2003" со задоволство можам да констатирам дека текстот доста успешно ја остварува поставената цел и со задоволство препорачувам да биде публикувана и присутна библиографијата "Гоце Делчев 1903-2003" до поширок круг корисници од општествената, културната и научната јавност.

Д-р Киро Дојчиноски

УДК 02:006.3(100)(063)

ИЗВЕШТАЈ

29. Меѓународна средба на Агенции за ИСБН
октомври, 14-16, 2001
Национална библиотека, Луксембург

Претседавачи:

Д-р Хартмуд Валравенс (Hartmut Walravens), Директор на Меѓународната агенција за ИСБН, Берлин и Мајкл Хили (Michael Healy) од Ј. Витикар и Синови (J. Whitaker & Sons, Ltd), Лондон

ТЕМА 1

Нацрт-меѓународен стандард ISO 2108 - корекција на третото издание (ISO 2108:1992) подготвен од Работната група XX на Техничкиот комитет 46 ISO TC 46 *Информација и документација SC 9, Презентација, идентификација и опис на документите*

Д-р Х. Валравенс (H. Walravens), Меѓународна агенција за ИСБН: Презентација на предлог-нацрт за ревизија на ИСБН (ISBN:International Standard Book Number)-стандард ISO 2108

Позначајни измени:

- нови дефиниции и термини

Сè поголемиот број електронски изданија кои буквално го преплавуваат пазарот на книги ја наметнаа потребата за ново дефинирање на книгата и вклучување на нови термини поврзани со новите електронски медиуми на издавање (книга достапна на мрежа/онлајн изданија, на цеде-ром, дискета) ново претставување на термините како електронска книга, електронско издаваштво, ново поимање/проширување на категориите објавување, издание, издавач, договор за издавање и сл.)

- промена на конструкцијата на ИСБН-системот

Медиумското проширување на издаваштвото го поттикна и развојот на системите за нумерирање на електронските продукти и секако на ИСБН-системот како еден од нив (покрај DOI-Digital Object Identifier, Систем за означување на дигитална граѓа или URN-Uniform Resource Name, Единствена ознака за изворот). Оваа експанзија ја иницира потребата за проширување на ИСБН-системот, особено кај издавачите од Северноамериканскиот континент. Па така се предлага промена на конструкцијата на ИСБН-системот и негово проширување во 13 цифрен наместо досегашниот 10 цифрен систем и адекватно на тоа, прилагодување на Баркод-системот на овие промени. Промена би имало и во контролната цифра како последен елемент во ИСБН, кој како контролен карактер би имал друг алгоритам за користење.

- методологиите за регистрирање и доделување на ИСБН

Новиот стандард ќе упатува и на новина во смисла на тоа кои метаподатоци за опис на електронскиот документ ќе бидат користени како врска во идентификацијата на документот/производот (книгата), меѓу издавачот како производител на електронска книга и националната агенција за ИСБН, која го доделува ИСБН како еден од идентификаторите. Стандардот ОНИКС (ONIX) треба да ги дефинира минимум елементите на метаподатоци за размена на информации.

ТЕМА 2

Развој и прогрес на ИСБН-системот во нумерирањето на електронските изданија-електронската книга

Брајан Грин (Brian Green), БИЦ/ЕДИТОР (BIC-Book Industry Communication/EDItOR-The European Group for Electronic Commerce in the Book and Serials Sectors), експозе:

ИСБН се употребува како стандард за идентификација на книгата, а тоа значи дека е и неодминлив стандард за електронската книга:

- вообичаено, засебен ИСБН се доделува за секој различен формат на книга (тврд повез, мек повез), на ист наслов;

- ИСБН е применлив исто така, за електронска публикација доколку има монографски карактер: постојаност на текстот, да е комплетен и да има завршница;

- одделен ИСБН треба да се додели за секој различен електронски формат, за ист наслов.

ТЕМА 3

Презентација на предлог-нацрт за ОНИКС-стандард за минимум ИСБН метаподатоци (ONIX ISBN kernel metadata)

Брајан Грин (Brian Green), BIC/EDItOR, презентер

Со овој стандард се предлагаат минимум норми за метаподатоци што треба да се достават до Агенцијата за и кои со доделувањето на ИСБН стануваат јавно достапни, со цел еднозначно идентификување на одделен наслов на книга или други нејзини изданија на кои упатува ИСБН, издавачот и датата на издавање во моментот на регистрирање.

Всушност тоа се елементи со кои издавачот и Агенцијата за ИСБН а потоа и сите други корисници може да комуницираат при размена на податоците, во дигиталното опкружување.

Тие елементи се:

- ИСБН како прв идентификатор за производот (книгата) со или без баркод,
- код за типот и поттип на производот (пр. печатена, тврд повез),
- податок за наслов, поднаслов,
- податок за авторот,
- јазикот и за
- издавачот и дата на издавање.

Доколку станува збор за електронско издание се предлага и:

- податок за верзија, опис и форматот за дистрибуција/пристап до електронскиот производ.

ОНИКС предлага Листа на видови формати (околу дваесетина) за размена на податоци: HTML, PDF, Adobe Ebook Reader, NetLibrary, MightyWords, Softbook, RocketBook, Gemstar Reb 1200 и др.

Инаку ONIX ISBN kernel metadata е потпроект во рамките на ONIX Product Information Standards или Меѓународен стандард за претставување и информирање за податоци на сите издавачки производи во електронски облик (книга или сериски изданија). Овој стандард содржи голем број и опис на детално разработени елементи/кодови за претставување на електронската граѓа. Етаблиран од страна на ЕДИТОР, Паневропска група за електронска размена на податоци за книги и сериски изданија, признат од Комисијата на Европската Унија и поддржан од Европската федерација на библиотеки, дистрибутери и Здруженија на издавачи (респектираните ЕБЛИДА, ЕБФ и ФЕП), овој стандард влегува на широка врата и со претензии да го потисне Dublin Core, кој сè повеќе се докажува како преобеман и нефункционален.

ТЕМА 4

Комуникациска структура меѓу Меѓународната агенција за ИСБН и Националните агенции за ИСБН - има ли потреба за подобрување и унапредување на соработката!

Катрин Шпицер (Katrin Spitzer), Меѓународна агенција за ИСБН, презентер

Беа презентирани резултатите од претходно спроведената анкета од страна на Меѓународната агенција за ИСБН (МА) до Националните агенции (НА), септември, 2001.

Најголем број од Агенциите се задоволни од соработката со МА, информациите на време се доставуваат, *Newsletter* адекватно известува за резултатите од годишните состаноци, Упатството за работа е солиден но треба да содржи повеќе практични примери, најчесто се комуницира преку електронската пошта, но за жал има и такви кои немаат пристап за таква комуникација, МА треба повеќе да се активира околу документите достапни на мрежата, некои земји имаат хендикеп околу комуникацијата со англискиот јазик и следење на материјалите на англиски, се предлага доставување на материјали и на др. светски јазик, НА сакаат да бидат поединечно претставени на веб-страницата на МА и сл.

ТЕМА 5

Автор-издавач

Каролин Унгер (Carolin Unger) Меѓународна агенција за ИСБН, презентер

Во текот на месец февруари, 2001 беше доставен Прашалник од страна на МА до НА за тоа колку категоријата автор-издавач што подразбира еден наслов, еден издавач и еден ИСБН, функционира или е подобро решението со блок од 10 ИСБН. Македонија е една од земјите која го применува системот автор-издавач-еден ИСБН.

Резултати од анкетата: 70% од 66 НА го користат системот автор-издавач, со незначителни проблем во работата, а 30% користат блок од 10 ИСБН.

ТЕМА 6

Работилници

Присутните претставници од НА беа поделени во четири работилници, со цел за унапредување на системот за ИСБН, на следниве теми:

- печатените публикации (Упатство, Новини, летописи),

- размена на информации,
- мрежи
- веб-страница.

Претставничката на Македонија работеше во третата група заедно со претставниците на: Бахреин, Бене, Индија, Иран, Нов Зеланд. Требаше да се изнесат мислења околу прашањата: дали и кои типови мрежи треба да се формираат - меѓу одделни земји во еден регион (географски соседни земји) или меѓу одделни земји јазично поврзани, (на пр. франкофонски земји), каква помош може да понуди една НА на друга и дали има потреба од курсеви за обука и семинари?!

Заклучок: Корисна е па дури и неопходна е соработката меѓу НА на регионално ниво од повеќе аспекти: историски, културолошки, економски и технолошки, да се поврзуваат и да комуницираат за да функционираат како регионален микроорганизам во рамките на еден глобален ИСБН-биосистем, кој ќе биде управуван и координиран од МА; поврзувањето може да биде и меѓу земји од иста јазична група (пр. франкофони, арапски земји). НА на регионално ниво можно е да бидат електронски мрежно поврзани за размена на податоци користејќи електронски средства за комуникација (електронска пошта, факс); да организираат заеднички курсеви за обука особено корисни од гледна точка на јазична комуникација и сл.

Од извештајот на Меѓународната агенција за ИСБН:

Нови Национални агенции за ИСБН, членки на ИСБН-системот во текот на 2001 се: Република Српска, Косово и Палестина.

Меѓународната средба на Агенции за ИСБН во 2002 год ќе се одржи во Берлин.

Талаганова Злата
Агенција за ИСБН на РМ

УДК 02(497)(063)

СОБИР НА БИБЛИОТЕКАРИТЕ ОД БАЛКАНСКИТЕ ЗЕМЈИ
THE MEETING OF LIBRARIANS OF THE BALKAN COUNTRIES
5-7.12.2001
БЕЛГРАД

Место на одржување: Народна библиотека на Србија – Белград

**ИЗВЕШТАЈ
ОД СОБИРОТ НА БИБЛИОТЕКАРИТЕ ОД
БАЛКАНСКИТЕ ЗЕМЈИ**

Ленка Стојанова

Народна и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски" - Скопје

Народната библиотека на Србија и Филолошкиот факултет на Универзитетот во Белград го организираа *Вториот собир на библиотекарите од балканските земји*¹ под покровителство на Министерството за култура и Министерството за наука, технологија и развој на Република Србија.

Преку рефератите на 36-те учесници од повеќето балкански држави и дискусиите на заинтересираните слушатели од библиотеки и образовни институции беа расветлени и дискутирани следниве теми:

**ТЕМА 1. СОРАБОТКА МЕЃУ НАЦИОНАЛНИТЕ БИБЛИОТЕКИ
ОД БАЛКАНСКИТЕ ЗЕМЈИ**

Во излагањата на првата тема беше истакнато дека една од првите задачи на националните библиотеки од балканските земји треба да биде нивното залагање за надминување на националните граници, на економските, социјалните, културните и на политичките разлики. Тоа значи создавање услови за активна соработка во сите сегменти од библиотечната дејност, како што се достапноста до информациите, заштитата на културното наследство, конверзијата на каталозите,

¹ Прв собир на библиотекарите од балканските земји – Анкара (Турција), 29.11-1.12.2000

дигитализацијата на процесите и евалуацијата на квалитетот на професионалното образование.

Некои од излагачите го застапуваат мислењето дека засега нема сознанија за заедничко решавање на законските прописи кои се различни во одделни земји, поради што, се добива и впечаток за непропознавање на некои делови од библиотечната дејност. Библиотекарите треба да дадат свој придонес во развојот и просперитетот на Југоисточна Европа каде постои заедничко културно богатство. Информатичките дострели на библиотеките од балканските земји се скромни, а КОБИСС-системот нуди можност за унификација, меѓубиблиотечна соработка и размена на информации, поврзување со меѓународни информациски сервис и бази на податоци како што е OCLC First Search и др.

Предложен е веб-сајт (www.balkanlibrary.net) како можност за соработка на библиотеките од балканските земји. Сајтот би бил мултијазичен, што значи без доминација на јазиците, а заеднички би бил англискиот јазик. Се предложи формирање на единствена база на податоци – БАЗА БАЛКАНИКА.

ТЕМА 2: ОБРАЗОВАНИЕ НА БИБЛИОТЕКАРИ

Истакнато беше значењето на професијата библиотекар, кои треба да се школуваат на одредени универзитети за да се здобијат со квалификации кои ќе бидат во согласност со барањата и потребите во библиотечната дејност. Ова, поради фактот што, ако досега, развојот на една земја се оценуваше според успехот постигнат во индустријата, денес, клучен елемент за нивото на развој е трансформацијата на генерираните информации во технологијата и услугите.

Учесниците во своите излагања главно ги презентираа искуствата на своите земји за образование на библиотекар, кои еволуирале од неформално образование (курсеви, семинари) до институционално универзитетско образование. Наведувани беа проблемите во врска со дефинирањето на содржините на наставните планови и програми кои постојано треба да се иновираат соодветно на случувањата во светското библиотечарство, да се следат и применуваат сите насоки на IFLA, FID, UNESCO и други организации, и на крај теоријата да се преточи во практика.

Некои од излагачите зборуваа за образование на библиотекарот како информациски стручњак и промените кои треба да се случат во програмите на информациските студии за да се обезбеди опстанок на библиотекарската професија и модернизација на библиотеките. Затоа, треба да се користат европските искуства со богата традиција со цел професијата информациски стручњак да биде во согласност со светските трендови.

На оваа тема Македонија беше претставена со рефератот: Образование на библиотекар од Македонија (Катица Ацевска и Светлана Марковиќ).

ТЕМА 3: СИСТЕМ НА КВАЛИТЕТ ВО БИБЛИОТЕКАРСТВОТО

Воведувањето систем на квалитет во библиотекарството вклучува примена на меѓународните стандарди за квалитет - ISO 9000, развивање маркентишка стратегија, автоматизација на библиотеките, анализа на квалитетот на услугите и сл. Тоа е инвестиција која придонесува за подобрување на условите за работа, искористување на ресурсите и постојаното унапредување на процесите.

На оваа тема Народната и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски" - Скопје се претстави со рефератите: *Обезбедување квалитет на библиотечни услуги* (Ленка Стојанова) и *Мерка на квалитет на библиотечно-информативни услуги* (Миодраг Дадасовиќ).

Пленарната седница на Собирот се одржа во Народната библиотека на Деспотовац, на која се донесоа следниве заклучоци:

- да се достави допис до сите национални библиотеки од балканските земји за покренување иницијатива за формирање асоцијација на националните библиотеки на Балканот. Реализацијата на иницијативата и формалното озваничување на постапката за формирање да отпочне по добивањето согласност од националните библиотеки;
- формирање одбор за организација на наредниот собир (членови: д-р Александра Вранеш - Југославија, проф. д-р Александар Димчев - Бугарија, Калина Емануела Ретисан - Романија, Асуман Несибе - Турција, Мерсини Морелели-Какурис - Грција и Кате Ацевска - Македонија).

На Собирот на библиотекарите од балканските земји беше промовирана публикацијата *Хиландарски тефетер* од 18. век, фототипско издание (учесници: проф. д-р Александар Младеновиќ, дописен член на САНУ и проф. д-р Борјана Христова од Народната библиотека "Св. Кирил и Методиј" - Софија). Публикацијата е подготвена во соработка на археографските збирки на Народната библиотека на Србија и Народната библиотека "Св. Кирил и Методиј" - Софија. Ракописите претставени во публикацијата се одраз на словенско-бугарската историја и се напишани на народен јазик и кирилица. Во публикацијата се застапени многу лични имиња, а меѓу другите јазици на кои се напишани ракописите беше споменат и македонскиот јазик. Книгата на хиландарските ракописи е важна за истражување на лексиката и ономастиката на балканските јазици. Подготвувањето и издавањето на оваа книга е документирана потврда и пример за меѓубиблиотечна соработка и покрај економските и политичките случувања на балканските простори.

НОВА КНИГА: МЕНАДЖМЕНТ КВАЛИТЕТОМ И ЖИВОТНОМ СРЕДИНОМ ISO 9000:2000(QMS) I ISO 14000:1996 (EMS) од проф.др. Ратко Узуновиќ во издание на Југословенско здружение на стандардизација и квалитет – ЈУСК/2001.

Публикацијата претставува придонес во областа на организационите системи и се базира на искуствата од производствените организации. Ја третира проблематиката за менаџмент со квалитетот и животната средина.

УДК 025.3:004]:006.3

ИЗВЕШТАЈ

од реализираниот семинар на тема: *Почетен курс за запознавање со стандардој УНИМАРК*

Меѓународниот *стандард УНИМАРК* претставува универзален формат за машински читливи библиографско-каталошки записи и овозможува библиографско-каталошки опис на библиотечен материјал и размена на библиографско-каталошки записи помеѓу национални и меѓународни библиографски центри. Интересот за присуство на семинарот како и мислењето на опфатените учесници само ја потврдија констатираната потреба од запознавањето со *стандардој УНИМАРК* со оглед дека претставува истиот задолжителна професионална надградба за библиотекарите од сите видови библиотеки во Република Македонија.

Карактерот на ова прашање го димензионираше бројот на учесниците и етапите на реализација на семинарот во еден релативно стеснет временски простор. Имено, овие компоненти требаше да се усогласат со бројот на персоналните компјутери со кои располага центарот за обука на библиотекарски кадар. Поради тоа, семинарот се одржа во три етапи од по 5 работни дена:

I - 27.5. до 31.5. 2002

II - 10.6. до 14.6. 2002

III - 17.6. до 21.6. 2002

Семинар одржан од 27.5. до 31.5.2002 година

На семинарот што се одржа од 27.5. до 31.5. 2002 година, присуствуваа вкупно девет библиотекари од следниве високошколски и специјализирани библиотеки: Републички завод за статистика; Архив на Македонија; Технолошки факултет; Електромашински факултет; Институт за земјотресно инженерство и инженерска сеизмологија; Алкалоид АД-Скопје; Факултет за музичка уметност; Институт за фолклор "Марко Цепенков"; Институт за национална историја.

На семинарот теоретски и практично беа реализирани следниве содржини:

1. Каталогизација на монографски публикации - предавач Тамара Стефановска;
2. Каталогизација на статии и прилози - предавач Елизабета Стојменова;
3. Каталогизација на периодични публикации - предавач Љубица Богојевска;
4. Каталогизација на музички материјали - предавач Елени Новковска;
5. Каталогизација на не книжна граѓа (картографски, ликовни материјали: цртежи и графики) - предавачи Николина Петрушевска и Искра Димитрова.

Во теоретскиот и практичен дел од семинарот беа вклучени и следниве стручни библиотечни работници: Валентина Дојчиновска, Софче Марковиќ, Наташа Бунтевска и Македонка Ричковска.

Предавачите на семинарот се стручни библиотечни работници од НУБ "Св. Климент Охридски" Скопје.

Семинар одржан од 10.6. до 14.6.2002 година

На семинарот одржан од 10.6 до 14.6. 2002 година, присуствуваа библиотекарите од следниве библиотеки: Народна библиотека "Гоце Делчев" - Велес; Народна библиотека "Гоце Делчев" - Штип; Народна библиотека "Кочо Рацин" - Тетово; Народна библиотека "Тане Георгиевски" - Куманово; Народна библиотека "Борка Талески" - Прилеп; Народна библиотека "Браќа Миладиновци" - Скопје; Библиотека при МАНУ.

Поради зголемен интерес за предметот на семинарот некои народни библиотеки до организаторот се обратија со барање да им се дозволи присуство на повеќе библиотекарите од нивните библиотеки. Така од народните библиотеки во Велес и Скопје присуствуваа по три, а од МАНУ двајца библиотекарите.

Семинарот се одвиваше според усвоената програма. Имено, предвидените програмски содржини се реализираа за пет работни дена.

1. Каталогизација на монографски публикации - предавач Тамара Стефановска;
2. Каталогизација на статии и прилози - предавач Елизабета Стојменова;
3. Каталогизација на периодични публикации - предавач Љубица Богојевска;

4. Каталогизација на музички материјали - предавач Елени Новаковска;
5. Каталогизација на некнижна граѓа (картографски, ликовни материјали: цртежи и графики) - предавачи Николина Петрушевска и Искра Димитрова.

Во реализацијата на теоретскиот и практичен дел од семинарот беа вклучени и следниве стручни библиотечни работници: Валентина Дојчиновска, Софче Марковиќ, Наташа Бунтевска и Македонка Ричковска.

Предавачите на семинарот се стручни библиотечни работници од НУБ "Св. Климент Охридски" Скопје.

Семинар одржан од 17.6. до 21.6.2002 година

На семинарот одржан од 17.6. до 21.6.2002 година, присуствуваа библиотекарари од следниве библиотеки: Народна библиотека "Искра" - Кочани; Народна библиотека "Димитрија и Константин Миладиновци" - Струга; Народна библиотека "Благој Јанков-Мучето" - Струмица; Народна библиотека "Вук Караџиќ" - Гостивар; Библиотека при МАНУ.

Програмските содржини и методските единици се реализирани за пет работни дена според усвоената програма за семинарот.

1. Каталогизација на монографски публикации - предавач Тамара Стефановска;
2. Каталогизација на статии и прилози - предавач Елизабета Стојменова;
3. Каталогизација на периодични публикации - предавач Љубица Богојевска;
4. Каталогизација на музички материјали - предавач Елени Новаковска;
5. Каталогизација на некнижна граѓа (картографски, ликовни материјали: цртежи и графики) - предавачи Николина Петрушевска и Искра Димитрова.

Во реализацијата на теоретскиот и практичен дел од семинарот беа вклучени и следниве стручни библиотечни работници: Валентина Дојчиновска, Софче Марковиќ, Наташа Бунтевска и Македонка Ричковска.

Предавачите на семинарот се стручни библиотечни работници од НУБ "Св. Климент Охридски" Скопје.

За учесниците на семинарот "Почетен курс за совладување на *сџан-дардоџ УНИМАРК*" е подготвен прирачник "Почетен курс за совладување на стандардот *УНИМАРК*".

Во подготвувањето на ова прилично помагало учествуваа: Тамара Стефановска; Елизабета Стојменова; Љубица Богојевска; Елени Новаковска; Николина Петрушевска и Искра Димитрова.

Прирачникот го уредија: м-р Стана Јанковска; Миле Бошески - библиотекарски советник; Ленка Стојанова - виш библиотекар.

По завршувањето на семинарот обавен е разговор со учесниците за прашања во врска со самиот семинар и полезноста од ваквиот метод на пренесување на знаења. Притоа, од учесниците на семинарот едногласна беше оценката дека организацијата беше извонредна, а предавачите одговорно и крајно професионално ги реализираа програмските содржини. Беше констатирано дека овој вид стручно оспособување треба да е многу поприсутен во библиотечната практика, пред се поради специфичната состојба во која се наоѓа библиотечната дејност заради отсуството на институционално образование на библиотечен кадар.

Преглед на библиоџеки оџфаџени со семинароџ

1. Народна библиоџека "Браќа Миладиновци" - Скоџје
2. Народна библиоџека "Вук Караџиќ" - Госџивар
3. Народна библиоџека "Борка Талески" - Прилеџ
4. Народна библиоџека "Гоџе Делчев" - Велес
5. Народна библиоџека "Тане Георџиевски" - Куманово
6. Народна библиоџека "Кочо Раџин" - Теџово
7. Народна библиоџека "Гоџе Делчев" - Шџиџиџ
8. Народна библиоџека "Блаџој Јанков-Мучеџо" - Сџирумиџа
9. Народна библиоџека "Искра" - Кочани
10. Народна библиоџека "Димџиџриџа и Консџиџаниџин Миладиновци" - Сџирџа
11. Библиоџека џри МАНУ
12. Библиоџека џри Реџубличкиоџ завод за сџаџиџисџиџка
13. Библиоџека џри Архив на Македониџа
14. Библиоџека џри Технолоџки факулџетџ - Скоџје
15. Библиоџека џри Елекџтромаџински факулџетџ - Скоџје
16. Библиоџека џри ИЗИИС
17. Библиоџека џри Алкалоид АД-Скоџје
18. Библиоџека џри Факулџетџ за музичка умеџносџ-Скоџје
19. Библиоџека џри Инсџиџиџуџ за фолклор "Марко Цеџенков"-Скоџје
20. Библиоџека џри Инсџиџиџуџ за национална исџориџа

Кординатор за реализациџа на семинарите
Миле Бошески

УДК 025.5(497.7)(063)

СЕМИНАР ЗА БИБЛИОТЕКАРИ
"УНИВЕРЗАЛНА ДОСТАПНОСТ ДО ИНФОРМАЦИИ И ДО-
КУМЕНТИ"

3 - 7.6.2002 година

Место на одржување: Народна и универзитетска библиотека "Св. Климент
Охридски" - Скопје

ИЗВЕШТАЈ
за одржаниот семинар
**"УНИВЕРЗАЛНА ДОСТАПНОСТ ДО ИНФОРМАЦИИ
И ДОКУМЕНТИ"**

Прашањата за универзалната достапност до информации и документи се актуелни и значајни за библиотеките, зашто тие претставуваат традиционално вклучени сегменти во преносот на знаењата. Со цел да одговорат на информативните потреби на своите корисници, неопходно е перманентно стручно оспособување на библиотечниот кадар за совладување на новите технолошки можности за користење на расположивите информациски ресурси што се создаваат во земјава и светот. Овие прашања беа мотивирачки за одржување семинар, насловен - *Универзална достапност до информации и документи*.

Семинарот се одржа 3-7.6.2002 година, при што е користена информатичката опрема на Центарот за обука на библиотекари и корисници во Библиотеката.

На семинарот беа изложени сите аспекти кои придонесуваат за подобрување на достапноста до информациите и примарните документи генерирани насекаде во светот, преку следниве тематски предавања од едукативната програма:

1. Универзална достапност до информации и документи (програми UNISIST и UAP) - предавач Ленка Стојанова
2. Извори на информации (поделба, информациски барања, начини за добивање информации) - предавач Миодраг Дадасовиќ

3. Библиотечни каталози, пребарување на библиотечни каталози, терминалско пребарување на COBISS/OPAC - предавач Маја Гроздановска
4. Организација и дејности на информациската служба во библиотека Рефералниот центар во функција на обезбедување на информации и документи - предавач Ленка Стојанова
5. Пребарување и користење компјутерски бази и банки на податоци, Интернет, пребарување на библиографски информации во COBISS/OPAC преку Интернет - предавач Оља Димитровска
6. Пребарување и користење на библиографски информации во COBISS/OPAC за Windows и бази на цеде-ром и банки на податоци - предавач Миодраг Дадасовиќ
7. Национално и меѓународно меѓубиблиотечно зајмување на документи - предавач Василка Христова
8. Корисници на информации и документи. Едукација на корисниците на информации - предавач Ленка Стојанова
9. Препораки (стандарди) за обликување на сериски изданија, магистерски трудови и докторски дисертаци. Меѓународни стандардизирани системи за означување на публикации (идентификатори), ИСБН и ИССН - предавач Злата Талаганова
10. Стандардизација, следење и евалуација на работата во информациската служба - предавач Ленка Стојанова

Програмата за семинарот беше доставена до повеќе библиотеки од Македонија. Учеството го потврдија и го следеа 17 библиотекари од следниве библиотеки:

1. Градска библиотека "Борка Талески" - Прилеп
2. Народна библиотека "Тане Георгиевски" - Куманово
3. Библиотека при Природонаучниот музеј на Македонија - Скопје
4. Електротехнички факултет - Скопје
5. Институт за национална историја - Скопје
6. Народна библиотека "Кочо Рацин" - Тетово
7. Библиотека "Браќа Миладиновци" - Скопје
8. Природно-математички факултет - Институт за хемија - Скопје
9. Природно-математички факултет - Институт за географија - Скопје
10. Природно-математички факултет - Институт за математика - Скопје
11. Природно-математички факултет - Институт за биологија - Скопје
12. Природно-математички факултет - Институт за математика - Скопје
13. Народна библиотека "Вук Караџиќ" - Гостивар
14. Библиотека "Гоце Делчев" - Штип

Предавањата и практичниот дел од семинарот ги реализираа библиотекари кои се вклучени во информациските процеси во Народната и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски" - Скопје.

Врз основа на разговорите со библиотекарите и сознанијата на предавачите и организаторите, може да се даде следнава констатација:

- Со оглед на покажаниот интерес и пријавувањето на библиотекарите за учество, уште еднаш се потврдува потребата за тековно одржување на семинари од областа на информациската дејност;
- Учесниците на семинарот изразија позитивно мислење за изборот на содржините и начинот на нивното презентирање, што го потврдија со своето постојано присуство и активно учество во работата;
- Одржувањето на семинарот придонесува за координирано дејствување и меѓубиблиотечна соработка, како и соработка со Рефералниот центар, особено во обезбедувањето на информации и документи од странски бази/банки на податоци.

Со цел содржините на семинарот да станат практично применливи во работата на библиотеките, беше подготвен прирачник *"Универзална достапност до информации и документи"*.

Во рамките на семинарот за универзална достапност до информации и документи беше организирана еднодневна работилница *"Меѓународни стандардни системи за идентификација на наслови на изданија"*.

Работилницата беше наменета за претставници од македонските книгоиздателства кои соработуваат со Агенцијата за ИСБН и Центарот за ИССН на Република Македонија.

Издавачите се запознаа со функцијата и примената на меѓународните нумерички системи за идентификација на наслови на изданија што претставува обврска за нивно учество во градењето на меѓународните бази на податоци за размена на информации.

Теоретскиот и практичниот дел од работилницата ги реализира Злата Талаганова, виш библиотекар во Народната и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски" - Скопје.

Во работата на работилницата учествуваа 14 претставници од 12 книгоиздателства (Македонско фармацевтско друштво, Министерство за животна средина и просторно планирање (2), Македонски центар за меѓународна соработка, Управа за хидрометеоролошки работи - Скопје, Друштво за наука и уметност - Битола, Друштво за наука и уметност - Прилеп, "Просветно дело" АД - Скопје, Редакција "Трибина", Електротехнички факултет - Скопје, Здружение "Романо Ило" - Скопје, Логос - А (2) и Влабор - Скопје).

За учесниците на работилницата беше подготвен прирачен материјал со информации за меѓународните идентификациски броеви и нивната примена при печатењето на публикациите.

Ленка Стојанова

УДК 02:378(489.11)

**ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА ИСКУСТВАТА ОД ПРЕСТОЈОТ
ВО ДАНСКА ВО РАМКИТЕ НА ПРОЕКТОТ
"РАЗВОЈ НА ИНТЕГРИРАН АКАДЕМСКИ
БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИСКИ СИСТЕМ"
TEMPUS ЈЕР - 13577-98**

Summary

A visit to the Royal School of Library and Informatic Science in Copenhagen is described. An overview of its function, professionals and students departments, library work, library and information systems is given. The space is taken as well as the funds and catalogues are looked in, too.

Данската кралска школа за библиотекари своето име го преименува во Кралска школа за библиотечни и информациски науки. Во 1997 година прераснува од висока школа и добива статус на факултет. Во 1999 година на факултетот освен што има дипломски студии се воведуваат постдипломски (магистерски и докторски).

Факултетот во договор со државата за секој редовен студент прави финансиски договор за покривање на редовните студии. Студирањето трае 3,5 години од кои последниот семестар е практична работа во библиотеките, институтите на факултетот, во библиотеката и на многу други места.

Високостручниот кадар на факултетот брои околу 70 вработени и уште толку помошни асистенти. Школата годишно запишува околу 900 студенти. Има свој огранок во Јужна Данска-Алборг. На факултетот се запишуваат студенти претежно од Данска, Шведска и од Норвешка. Ова се нарекува заеднички *Скандинавски библиотечно-образовен систем*. Заедно со студентите од Алборг бројката изнесува околу 1500. Во оваа школа годишно поминуваат околу 4800 вонредни студенти од целиот свет во рамките на различни форми на образование. Курсеви, семинари, меѓународни конференции и многу други едукативни форми во рамките на овој факултет нудат професионални едукации за дооформување на библиотекари, библиотекари-асистенти, библиотекари-документаристи и друго.

На факултетот функционираат три оддели и повеќе институти и центри за наука од областа на библиотекарството и информативните науки.

Одделот за *Информациски студии* ги опфаќа: традиционалните предмети од областа на библиотекарството почнувајќи од каталогизација па сè до информациските пребарувања и информативните комуникации, како и учење на далечина и електронско издаваштво. Во рамките на овој оддел се користат најсовремена компјутерска технологија која е достапна до истражувачите, студентите и до високостручниот кадар. Директор на овој оддел за информациски науки е г-ѓа Мона Метсен. Во рамките на овој Оддел има Институт за информациско-технолошки и мултимедиски развој кој е наменет за студентите и високошколскиот персонал. Раководител е господинот Хакон Лун.

Во истиот овој оддел дејствува и Институт за информациски студии, каде што се сретнавме со господинот Ханс Андерсен кој е главен ИТ(ИТ)-консултант на високостручниот кадар. Во Компјутерскиот центар го подготвува целокупниот електронски материјал за едукација на студентите, потребен за одредени предмети во наставата. Поточно копира и селектира материјал од програмите на Си-Ен-Ен (CNN), како што се разни политички интервјуа и конференции и овој материјал го става на компакт дискови и видеокасети. Во својата датотека внесува податоци од одредени книги, весници со целосни содржини, слики. Во работата користи шест персоналци, видеорикордер, рикордер за компакт дискови, звучен рикордер, скенер за фотографии и транслитер за негативи. Материјалот што го подготвува се користи по пат на селекција во предавалната која е опремена со видеокамери, озвучена е и има големи екрани. Овој материјал се користи во процесот на наставата. Некои од предавањата се снимаат и се користат дома во случај на отсуство или сл.

Вториот оддел е оддел за Библиотечен менаџмент, фокусиран на организацијата и раководењето на библиотечните институции. Поточно изучување и истражување, обука за водење политика на менаџментот во библиотеките, за електронските библиотеки и за библиотечниот развој.

Третиот оддел е формиран во 1998 година и тоа е оддел за Култура и медијални студии. Поточно е оддел за Културно-политички науки, кој претставува нов чекор кон квалитетното истражување на културната политика на Данска. Овде заедно со научно-истражувачките работници работат и студенти на разни проекти со цел да се развие нова наука за културно-политичките програми и иницијативи.

Во рамките на Факултетот постои и центар за информетрички студии-библиометрички. Основан е во 1996 година и негова цел е да ги генерира резултатите од истражувањата од областа на теоријата и методологијата на

информативното пребарување и истовремено врши оценување на истражувачките резултати на менаџментот, бизнисот и на социјалната интелигенција како интердисциплинарна наука во рамките на оваа школа.

На Факултетот има и библиотека која ги опслужува своите студенти. Целокупниот фонд на оваа библиотека е од областа на библиотекарството, библиотекарската документација и информациски науки. На *on line* може да се види целокупниот материјал во библиотеката. Поточно библиотечниот каталог е пренесен на ОПАК (OPAC), кој ги содржи сите наслови на периодичните публикации и околу 65% од книгите од областа на библиотекарството, наслови на одредени колекции. Доколку им е потребна книга што не е во оваа библиотека, тие можат преку мрежата да пребаруваат во други библиотеки во цела Данска и компјутерски да ја извршат нарачката. Данскиот библиотечен систем функционира централизирано, (тоа значи дека сите библиотеки во Данска па дури и најмалите школски, селски, приватни и библиотеки од разни институции) се врзани на системот ДАНБИБ (DANBIB).

Во библиотеката при Факултетот функционира системот ТИНЛИБ (TINLIB), на кој можат да се видат трите бази на податоци ЛИСА - LISA (Library and Information Science Abstracts) и Нордиск БДИ-Индекс - Nordisk BDI-Indeks и библиотечен каталог.

Нордискиот индекс БДИ е име на автоматизирана база во групата која содржи заедничка обработка на данска, шведска и норвешка литература. Околу 30 000 наслови се обработени на овој начин за последните 20 години.

Книгите и колекциите во оваа Библиотека како и во другите библиотеки се класифицирани според Данскиот децимален систем DK5, којшто е адаптација на Дјуевиот систем, УДК и на Англо-американскиот систем.

Студентите имаат пристап на 200 наслови од електронски списанија следени на компакт дискови, на кои можат да читаат целосни текстови и апстракти. Книгите и списанијата се на слободен достап на читателите наредени на полици по предмети или по Дјуевата децимална класификација.

ТИНЛИБ е компатибилен и пребарлив на Интернет. Оваа библиотека преку мрежата ДАНБИБ е поврзана со сите библиотеки и информативни центри во Данска. Во Данска има околу 4000 библиотеки. Системот покажува каде е на користење одредена книга и колку време се користи.

Во библиотеката има збирки кои се однесуваат на корекцијата ЛИС, енциклопедии на разни јазици и многу библиографии. Материјалот се

користи во нивните читални бидејќи не се позајмува надвор. Читателот може да копира сè што сака бесплатно. Книгите и списанијата се на достап на читателот и се наредени по Дјуевата децимална класификација.

УДК не се користи многу често во општата употреба, најмногу користат според абecedата, според наслов или според предметна определница. Ова е попрактично за користење на студентите.

Странските списанија се купуваат врз база на динамичноста односно експлоатираноста и доколку следната година одреден наслов не се користи многу тие воопшто не го купуваат.

Во програмата имавме организирана посета во Deniss National Library Authority, која се наоѓа на улицата со најинтересните кафулиња во Копенхаген. Тука се сретнавме со Кристен Струнк, којашто ни кажуваше за функционирањето на ова централно координативно тело на ниво на државата. Оваа институција е независна и преставува советодавно тело на Министерството за култура за целокупниот библиотечен централен систем во Данска.

Интересен податок за нас беше изработката на метадата-базата и ауторити фајл (базата на нормативните единици) како дел од овој проект.

Во понатамошниот престој во Данска ја видовме Данската кралска библиотека Danish Royal Library-Black Diamond, која преставува амалгам на необичното архитектонско решение, спој на старата кралска библиотека и најновото модерно здание кое претставува симбол на новиот милениум.

Основањето на Библиотеката е во почетокот на XIX век. Стариот фонд во оваа библиотека е среден по специфична Данска кралска систематика, која се разликува од сите други. Фондот содржи многу стари книги (коишто се напишани на дански јазик), дури и од XIV век.

Библиотеката зафаќа простор од 40 000 м², има седум ката и многу интересно архитектонско решение. Има две посебни читални со 320 седишта, специјализирани читални, референтни читални и читална за периодика. Од особена важност се одделите за ориенталистика и еврејската збирка, јапонската збирка библиотечен материјал, и најмногубројните збирки на данска литература (21 000 000), музичка збирка, одделение за картографија и ликовна уметност. Во овие оддели корисниците се опслужуваат самостојно бидејќи е целокупниот материјал на достап на читателот а воедно користат пребарување на компјутер како и Интернет. Во рамките на Библиотеката функционираат и простории за конференции, концерти, изложби, промоции, чијшто капацитет изнесува околу 600 седишта.

Автоматизираната база Рекс (REX) нуди големи можности за пребарување на фондовите на оваа библиотека. Доколку ја нема бараната книга во оваа библиотека корисникот има можност да види каде е слободна оваа книга и за колку дена ќе биде во можност да се достави во оваа библиотека.

Интересен податок е и тоа дека секое полнолетно лице граѓанин на државата има право на бесплатно користење на услугите од библиотеката; поточно може да позајмува и литература за користење надвор од библиотеката.

Надица Нечковска, библиотекар
НУБ "Св.Климент Охридски" - Скопје

УДК 02(497.7)(079.1)

ТРЕТ РЕПУБЛИЧКИ НАТПРЕВАР "МЛАДИ БИБЛИОТЕКАРИ"

(одржан на 8.11.2002 година)

Градската библиотека "Браќа Миладиновци" во Скопје беше домаќин на третиот Републички натпревар "Млади библиотекарѝ". На натпреварот зедоа учество членови на народните и на училишните библиотеки во Република Македонија, кои освоиле едно од првите две места на општинските натпревари одржани истата година. Имено, врз основа на одлуката на Извршниот одбор на БДМ, беше распишан Конкурс за организирање и спроведување на општинските натпревари во текот на месецот септември 2002 година. Носители и организатори на овие натпревари беа народните библиотеки. Победниците на општинските натпревари се здобија со право да учествуваат на Републичкиот натпревар, кој се одржа на 8.11.2002 година во Градската библиотека "Браќа Миладиновци" во Скопје.

На третиот по ред Републички натпревар "Млади библиотекарѝ" одржан во Скопје, учествуваа вкупно 28 натпреварувачи, членови на народните и училишните библиотеки во Република Македонија.

За регуларноста на натпреварот и за доследното применување на Правилникот за ова натпреварување се грижеше посебно формирана комисија од ИО на БДМ, во состав: Магдица Шамбевска - претседател, НУБ "Климент Охридски" - Скопје; Орхидеја Јаневска - член, Градска библиотека "Браќа Миладиновци" - Скопје; Јелица Мариќ - член, библиотекар во училишната библиотека при ОУ "Рајко Жинзифов" - Драчево; Јулија Темелкова - член, Градска библиотека "Браќа Миладиновци" - Скопје; Соња Цоневска - член, НУБ "Св. Климент Охридски" - Скопје.

Според Правилникот, натпреварот беше анонимен. Секој натпреварувач пред почетокот на натпреварот на посебен образец ги депонираше личните податоци како и шифрата под која ќе се натпреварува. Пополнетите обрасци во затворени пликови беа доставени до Комисијата. Секој натпреварувач доби посебно подготвен прашалник кој содржеше 24 прашања и бројот на минималните и максималните бодови за дадените одговори. Прашалникот беше подготвен од Комисијата за спроведување на натпреварот.

Врз основа на постигнатите резултати Комисијата констатира дека натпреварувачите главно покажаа солидно познавање на материјата опфатена со анкетниот прашалник.

Врз основа на освоените бодови Комисијата подготви ранг листа на прво, второ и трето рангираниот натпреварувач.

Првото место со вкупно освоени 150 бода ѝ припадна на Рената Цотова - член на народната библиотека "Гоце Делчев" - Гевгелија.

Второто место со вкупно освоени 145 бода ѝ припадна на Александра Меновска - член на училишната библиотека при ОУ "Рајко Жинзифов" Драчево - Скопје.

Третото место со вкупно освоени 140 бода ѝ припадна на Ана Франгова - член на училишната библиотека при ОУ "Јан Амос Коменски" - Скопје.

За освоеното прво, второ и трето место натпреварувачите добија посебни дипломи а останатите учесници добија благодарници за учество на третиот Републички натпревар "Млади библиотекари". Дипломите и благодарниците на натпреварувачите им ги врачи Миле Бошески, претседател на БДМ.

Претседателот Миле Бошески во име на организаторот на натпреварот, Библиотекарското друштво на Македонија, искажа посебна благодарност до НУБ "Св. Климент Охридски" за помошта во книги кои им беа доделени на натпреварувачите; благодарност до компанијата "Дал Мет Фу" од Скопје која обезбеди закуска за натпреварувачите; благодарност до народните библиотеки кои зедаа учество во реализацијата на општинските натпревари и посебна благодарност до Градската библиотека "Браќа Миладиновци" како домаќин на Републичкиот натпревар.

Натпреварот помина во пријатна атмосфера за која се погрижија домаќините на Градската библиотека "Браќа Миладиновци" - Скопје и организаторот на натпреварот Библиотекарското друштво на Македонија.

Комисијата за спроведување
на натпреварот

УДК 02:061.23(497.7)(061)

ИЗВЕШТАЈ

за активностите на Библиотекарското друштво на Македонија
за мандатниот период 2000-2002 година

Библиотекарското друштво на Македонија во изминатиов мандатен период своите активности главно ги фокусира на трансформирањето на Друштвото во флексибилна, мобилна и професионално ефикасна асоцијација на библиотекарите и библиотечните институции во Република Македонија.

Тргувајќи од овие основни определби, Извршниот одбор на Друштвото уште на својата прва седница, имајќи ја во вид дотогашната организациона поставеност и нејзиното влијание врз остварувањето на задачите и функциите кои се во доменот на оваа библиотечна асоцијација, донесе одлука наместо формирање постојани комисии за однапред утврдени прашања, Друштвото во иднина да дејствува мобилно и правовремено, а актуелните прашања да се решаваат преку проекти и стручни тимови со конкретна задача, време и очекувани резултати.

Така во периодот 2000-2002 година, пред ресорното министерство беа пријавени следниве проекти: Издавање на стручното гласило на БДМ "Библиотекарска искра"; Дефинирање македонска библиотекарска терминологија; Организирање средба на балканските библиотекарски асоцијации и конституирање Балканска библиотекарска асоцијација; Формирање и одржување музејска поставка "Историскиот развој на библиотекарството на почвата на Македонија"; Одбележување на 23 април - Светскиот ден на книгата и авторското право и ден на библиотекарите на Македонија; Организирање редовно изборно собрание на БДМ во 2002 година.

Дел од овие проекти се прифатени и потпишани се договори со ресорното министерство за обезбедување финансиски средства за нивна реализација.

Покрај овие проекти Извршниот одбор ѝ даде поддршка на Светлана Марковиќ да продолжи со подготвувањето на монографијата по повод 50 годишниот јубилеј на Друштвото одбележан во 1999 година. Од подготвувачот на оваа монографија досега немаме никаква информација за согледбите и очекувањата за нејзиното обзnanување и можеби е крајно време (со

оглед дека се приближува друг јубилеј од 60 години) да се преземат одредени конкретни активности од ИО за дефинитивно решавање на ова прашање.

Еден релативно подолг период во програмските задачи на Друштвото и НУБ "Св. Климент Охридски" - Скопје перманентно се присутни прашањата за институционализирање на стручното образование на библиотекарски кадар во Република Македонија и примената на едукативни форми за негово стручно оспособување. Во таа насока ИО на Друштвото во изминатиов мандатен период одново го актуелизира прашањето за стручните библиотекарски испити пред централната матична институција НУБ "Св. Климент Охридски" - Скопје. Доколку оваа институција до крајот на оваа 2002 година ги донесе Правилникот, Планот и Програмата за подготовка и полагање на стручни библиотекарски испити и доколку истите добијат поддршка од библиотечната јавност и секако ресорното министерство за оваа дејност, веќе од идната година можеме да очекуваме, конечно и во нашата Република да заживее една институционализирана едукативна форма во рамките на библиотечната дејност.

На 19.10.2001 година се одржа 28. редовно годишно Собрание на БДМ. На собранието беше одново актуелизирано прашањето за реализацијата на идејниот проект за СИНТИМ во Македонија. Со право беше искажана загриженост на библиотечната јавност од маргинализирањето на ова прашање од страна на државата и несоодветниот третман на ова витално прашање не само за развојот на библиотечната дејност туку уште повеќе за неговата соодветна партиципација во доменот на општиот општествен развој и улогата на информацијата во таа насока како ресурс од капитално значење. Собранието формира комисија со задача, да подготви информација која ќе биде доставена до Министерството за култура, Министерството за образование и наука, Министерството за финансии, Комисијата за култура при Парламентот на Р. Македонија и до НУБ "Св. Климент Охридски"-Скопје како централна матична институција за библиотечната дејност. Компетентно подготвената информација од м-р Стана Јанковска, програмски директор на НУБ "Св. Климент Охридски", Комисијата ја разгледа и даде полна поддршка. На дописот и информацијата доставени до наведените адреси во декември 2001 година, до одржувањето на денешново собрание немаме никаков одговор. Ова само уште еднаш го потврди односот на одговорните субјекти за ова прашање и на некој начин ја најавува неизвесноста во однос на имплементирањето на библиотечно-информативниот систем во земјата.

Целокупната состојба околу ова прашање нè наведува на единствен заклучок дека библиотечните институции и Библиотекарското друштво, немаат повеќе простор за маневрирање и дека треба час поскоро да ја преземат одговорноста во свои раце и конечно да преземат чекор кој ќе води кон дефинитивно разрешување на овој гордиев јазол.

Еден подолг период во библиотечната јавност беше во циркулација размислувањето за промена на името на единственото стручно гласило

"Библиотекарска искра". По извршените консултации со Издавачкиот совет, на една од своите седници Извршниот одбор донесе одлука во иднина списанието на Друштвото да излегува под називот Библиотекарство. Исто така, извршени се одредени промени од концепциски аспект, промени во опсегот на содржините и прашањата што можат да бидат предмет на списанието, како и промени на физичката структура и формата, која е усогласена со слични списанија од оваа дејност во светот.

Во одредувањето на стратешките задачи на Извршниот одбор на БДМ за мандатниот период 2000-2002 година, значајно место му припадна на прашањето за утврдувањето македонска библиотекарска терминологија. За таа цел беше формирана комисија во состав: Павлина Наскова-Ежова-претседател, Стана Јанковска и Поликсена Матковска - членови. Покрај членовите на комисијата во дефинирањето на концепцијата за работа на комисијата нивно учество имаше и Одделот за развој на библиотекарството при НУБ "Св. Климент Охридски"-Скопје. Првичните сознанија наведуваа на заклучокот дека сме исправени пред многу сложен и комплексен проблем, кој бара долгорочен и високопрофесионален ангажман на компетентно стручни библиотечни работници. По ова прашање беа потребни дополнителни сознанија и искуства од работата на вакви комисии во другите соседни земји, кои подолг период посветуваат значајно внимание на ова прашање.

Во текот на месецот април 2002 година беше реализирана средба со колеги од Националната библиотека на Србија. Врз основа на стекнатите сознанија од средбата со колегите од Националната библиотека на Србија и остварените контакти со МАНУ, Комисијата за дефинирање македонска библиотекарска терминологија на својата последна седница го донесе следниов заклучок: Со оглед на комплексноста на прашањето Комисијата му предлага на ИО да се обрати до НУБ "Св. Климент Охридски" - Скопје и да препорача во иднина ова прашање да претставува долгорочна програмска задача на националната библиотека како највисоко професионално организирана библиотечна институција, која е во можност професионално и одговорно да ја реализира оваа задача. ИО го разгледа предлогот на Комисијата и во целост го поддржа. Притоа, беше констатирано дека БДМ со покренувањето на ова прашање изврши значајна професионална провокација во библиотечната јавност и ги мобилизира интелектуалните и професионални потенцијали на НУБ "Св. Климент Охридски"-Скопје да се посветат на ова сериозно прашање не само од професионален туку и од национален интерес.

Исто така, слична средба е планирана и договорена со колегите од Националната библиотека на Р. Бугарија. Оваа средба треба да се реализира во текот на оваа година.

Во текот на 2001 година беше подготвен Правилник за организација и спроведување на Републичкиот натпревар на млади библиотекарски членови на народните и училишните библиотеки. На објавениот конкурс од Комиси-

јата за спроведување на натпреварот, за организатор на ова натпреварување се пријави Народната библиотека "Народна просвета" од Берово во соработка со Домот на културата "Димитар Беровски" од Берово. Извршниот одбор одлучи да им го довери организирањето на Вториот републички натпревар на библиотеката и Домот на културата во Берово. Натпреварот успешно се одржа на 23.11.2001 година.

По повод Денот на книгата и авторското право, а од 1997 година и Ден на библиотекарите од Македонија, на 23 април 2002 година во соработка со НУБ "Св. Климент Охридски" - Скопје беше организирано чествување, на кое беше прочитана пораката на генералниот секретар на УНЕСКО а од Р. Македонија ваква порака беше подготвена од познатиот македонски писател Томе Арсовски.

На овој ден Библиотекарското друштво на Македонија организира средба со Блажо Чулев, библиотекар од Народната библиотека "Феткин" во Кавадарци, на која беше претставена неговата книга "Библиотечни (не)прилики". За авторот и книгата зборуваше истакнатиот македонски писател и наш колега Василе Димески, директор на Народната библиотека "Борка Талески" од Прилеп.

Во изминатиот мандатен период Друштвото успешно ги реализира сите активности кои се наметнаа со промените во платниот промет на нашата држава. Така, Друштвото во ниту еден момент немаше застој во доменот на финансиското работење, како и во останатите активности, од аспект на нивната финансиска поддршка.

На предлог на Миле Бошески-претседател на БДМ, на десеттата седница на Извршниот одбор беше донесена одлука за формирање солидарен фонд на Друштвото. Во образложението на предлагачот беше истакнато дека треба да биде овој фонд во функција на развојот на дејноста, стручното оспособување на библиотечниот кадар и подобрување на условите за работа во библиотечната дејност. Оваа идеја беше едногласно прифатена и поддржана од Извршниот одбор на БДМ. За дефинирање на нормативниот дел на Солидарниот фонд на БДМ, формирана е комисија во состав: Миле Бошески, Весна Арсова и Наташа Бунтевска. Комисијата треба да подготви правилник, во кој ќе бидат поблиску регулирани условите и начинот на формирање и користење на овој фонд.

Според Статутот на БДМ и Правилникот за доделување на наградата "Климентова повелба", на предлог на Комисијата за доделување на наградата, Извршниот одбор распиша конкурс за доделување на наградата во 2002 година. Конкурсот беше објавен во весникот Дневник на 27 март 2002 година. Покрај тоа, одлуката за распишување на Конкурсот и текстот на конкурсот беа доставени до сите библиотеки во Р. Македонија. На тој начин беше обезбедено информирање на сите членови на БДМ за текот, условите и за начинот на конкурирање за наградата "Климентова повелба". Комисијата во согласност со Правилникот и предвидените рокови од Конкурсот успешно ги реализира своите задачи.

Извршниот одбор го разгледа членството на БДМ во ЕБЛИДА и врз основа на досегашните искуства од членувањето во оваа асоцијација (ниту еднаш не е остварено присуство на некоја седница организирана од ЕБЛИДА бидејќи трошоците за превоз секој учесник сам треба да ги обезбеди, и сл.) донесе одлука да ѝ предложи на НУБ "Св. Климент Охридски"-Скопје (досега не е членка на ЕБЛИДА) во иднина таа да го преземе ова членство (има траен извор на финансирање), а со оглед дека е седиштето на БДМ во НУБ сите информации од интерес за Друштвото ќе бидат проследувани до Извршниот одбор. Предлогот е прифатен од НУБ "Св. Климент Охридски"-Скопје.

Заедницата на народни библиотеки еден релативно подолг период има застој во својата активност. ИО на една од своите седници го покани претседателот на Заедницата за да се запознае со состојбите во дејноста на оваа асоцијација. Притоа, беа истакнати доста потешкотии околу трансформацијата на Заедницата според постојната законска регулатива. Набргу се надеваме дека ќе се одржи собрание на Заедницата на кое ќе можеме поблиску да се запознаеме со целокупниот амбиент што ја опкружува оваа Заедница.

Во изминатиов мандатен период остварени се контакти со библиотекарски асоцијации и библиотекари од соседните земји, како и со правни и други субјекти во земјата по разни прашања од дејноста на Друштвото. Извршниот одбор оценувајќи ја својата двегодишна работа на чело на БДМ, со оглед на целокупниот амбиент во кој се остваруваше двегодишната активност, може да констатира дека покрај обезбедувањето континуитет на одредени активности успеа со своето залагање да покрене прашања кои се од витално професионално значење за библиотечната дејност, со што уште еднаш потврди дека БДМ постепено но сигурно си го зазема стожерното место во оваа дејност.

ИО искажува благодарност до членството за укажаната доверба, поддршката која ни беше овозможувана и разбирањето пред сè од раководителите на народните библиотеки. Само така можевме успешно да го реализираме мандатниот период 2000-2002 година.

Скопје, 28.6.2002

Претседател на БДМ
Миле Бошески

УДК 02+069+930.25:004(4:497.7)(049.3)

НАЦИОНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА ПРОЕКТОТ ПУЛМАН

1. Организација на народните библиотеки

Дејноста на народните библиотеки е регулирана со посебен Закон за библиотечната дејност во Република Македонија. Како самостојни правни лица народните библиотеки изготвуваат сопствени програми за развој во рамките на општата стратегија за развојот на библиотеките во Република Македонија. Народните библиотеки ги следат потребите на корисниците и водат самостојна набавна политика за комплетирање на библиотечните фондови. Народните библиотеки се организирани во Заедница на народните библиотеки и во рамките на Библиотекарското друштво на Македонија.

Дваесет народни библиотеки имаат статус на самостојни правни лица финансирани од Министерството за култура на Република Македонија. Дванаесет народни библиотеки имаат статус на здружени организациони единици во рамките на други културно-образовни институции (најчесто домови на култура).

НУБ "Св. Климент Охридски" - Скопје е централна матична библиотека за Република Македонија и се грижи за стручниот развој на овие библиотеки преку посебен Оддел за развој на библиотекарството во Република Македонија (тел. ++389 2 115 177, локал 147, e-mail: mile@nubsk.edu.mk, раководител на Одделот).

Библиотеките во Република Македонија влегуваат во единствен библиотечен систем и треба да функционираат во автоматизиран систем преку реализацијата на проектот СИНТИМ/БИС. За да може да се пристапи кон реализација на овој проект, отпочнато е со набавка на хардверска опрема во народните библиотеки.

Во НУБ "Св. Климент Охридски" се автоматизирани сите стручни процеси преку изнајмувањето на словенечката програмска опрема за автомати КОБИСС, а веќе и некои од другите народни библиотеки се во фаза на изнајмување на овој софтвер.

2. Планови и стратешки активности

- Стратешка активност во доменот на народните библиотеки е да почнат да функционираат во единствен автоматизиран систем. Тоа може да се реализира на два начина:

1. преку изнајмување на некој веќе постоечки софтвер (пр. КОБИСС, по кој веќе се работи во неколку библиотеки) или
2. правење свој, национален, што би било најдобро решение.

- Дефинирање на статусот на народните библиотеки во рамките на Националната програма на државата во доменот на културата, да се дефинираат изворите на финансирање, да се дефинираат задачите и обврските на народните библиотеки во однос на локалната самоуправа и во однос на државата.

- Прашање од национален интерес е прашањето за професионално образован кадар зашто не се однесува само на народните библиотеки, туку на сите библиотеки во државата. Според тоа, востановувањето на институционално образование на библиотечен кадар има стратешки карактер за библиотечната дејност во Република Македонија.

3. Статистички податоци

КАДАР	
ВСП	184
ССП	117
други	53
виши библиотекари и советници *	34
ВКУПНО	354

* Бројката е содржана во графата ВСП.

КНИЖЕН ФОНД	
монографски публикации	2.674.832
сериски публикации	11.806 наслови

ПРОСТОР	20.319 квадратни метри
---------	------------------------

ЖИТЕЛИ	1.945.932
--------	-----------

4. Информациска и комуникациска технологија кај народните библиотеки

Преку фондацијата Отворено општество, 18 народни библиотеки добија персонални компјутери и една година бесплатно користење на Интернет.

Народната библиотека во Битола целосно ги автоматизира библиотечните процеси преку примената на програмата КОБИСС. Во фаза на примена на овој софтвер се и народните библиотеки од Штип и од Скопје. Од 2002 година и овие библиотеки ќе партиципираат во взаемната библиографско-каталожна база во рамките на државата.

Останатите народни библиотеки имаат набавено персонални компјутери кои не се поврзани во систем во рамките на државата.

5. Идни планови

- Овозможување единствен автоматизиран систем во рамките на државата.

- Да се опремаат со современа информатичка опрема која ќе им овозможи учество во взаемната библиографска база во рамките на државата.

- Достап до други информативни извори надвор од државата.

- Оспособувањето на кадарот да биде на 2 нивоа:

1. постојниот стручно да се оспособува преку семинари, курсеви, предавања итн. во духот на потребите на информативното општество,

2. востановување редовно институционално образование во рамките на универзитетите на државата.

- Обезбедување оптимален број вработени во НУБ во согласност со потребите на средината во која дејствуваат. Според постојните стандарди во државата, констатирано е дека недостасува високостручен кадар во народните библиотеки.

- Кај одреден број народни библиотеки се појавува проблем со просторот, кој е несоодветен и претставува сериозна пречка за успешно совладување на задачите и функциите на народните библиотеки, како и за нивниот развој.

6. Клучни стандарди и правила

Националната библиотека во Република Македонија НУБ "Св. Климент Охридски" - Скопје се грижи за примена на меѓународните стандарди од доменот на библиотечно-каталожката обработка на библиотечните материјали. Во РМ се применуваат следниве стандарди: ИСБД(М) - ISBD(M), ИСБД(С) - ISBD(S), ИСБД(НМ) - ISBD(NBM), Водач за авторитетни и референтни единици (Guidelines for authority and reference entries).

Постепено библиотечниот кадар се воведува во примена на стандардот УНИМАРК (UNIMARC) во библиотечните процеси преку држење семинари, посветени на транзицијата од ИСБД (ISBD) во УНИМАРК (UNIMARC).

7. Нови проекти во народните библиотеки

Новите форми на активности кај народните библиотеки се свртени кон новите информатички технологии и потребите на корисниците во таа насока. се прават обиди за формирање медијатеки, виртуелни библиотеки, се организираат Интернет-клубови. Народната библиотека со седиште во главниот град на државата развива современа подвижна библиотека, опремена со најсовремени возила коишто услужуваат приближно 30 приградски и селски населби. Оваа служба применува форми за популаризација на книгата и библиотечните фондови со кои располага оваа библиотека.

8. Најдобри активности, новини и проекти

- Регионално поврзување на народните библиотеки кои гравитираат кон МУБ "Св. Климент Охридски" - Битола, кое ќе овозможи размена на информации, достап до библиотечните фондови, брзо и ефикасно задоволување на потребите на корисниците на народните библиотеки.

- Во повеќе народни библиотеки се формирани роднокрајни оддели, кои се занимаваат со истражување, прибирање и стручна обработка на библиотечниот материјал од локален карактер. Некои од нив веќе имаат објавено и роднокрајни библиографии, а некои се во завршна фаза со работата на роднокрајните библиографии.

- Од Одделението за развој и матична дејност при НУБ "Св. Климент Охридски" - Скопје е изработен прирачник "Каталогизација и систематизација на библиотечниот материјал", чиј автор е раководителот на Одделот, Миле Бошески. Подготвени се и прирачници за совладување на стандардот УНИМАРК (UNIMARC).

- Народните библиотеки самостојно учествуваат на конкурси од разни меѓународни фондации со цел да ги подобрат и осовременат условите за работа. Во таков еден проект од една холандска фондација учествува и народната библиотека од Крушево за решавање на просторното прашање на оваа библиотека преку изградба на национална куќа во овој град, во која ќе бидат сместени повеќе културни институции и невладини организации.

Национален координатор
Миле Бошески

УДК 02:[008:340.13(497.7)(049.3)

НАЦИОНАЛНАТА ПРОГРАМА И НАРОДНИТЕ БИБЛИОТЕКИ

Сè уште сум под силни импресии од неодамна одржаната конференција во Софија, каде повеќе од 120 библиотекарски од 24 земји во светот зборуваа за своите достигнувања, правците за натамошниот развој и за релациите помеѓу библиотеките, граѓанското општество и социјалниот развој.

Во оваа пригода поради тесниот временски простор сосема накусо ќе се осврнам на состојбата во нашата земја на тој план.

Подолго време културната јавност е во исчекување конечно да биде донесена Националната програма најавувана како платформа која треба да обезбеди трансформација на културните институции во духот на демократските промени во општествената заедница.

Направени се одредени опсервации на овој документ, кој мора да признаеме е подготвен со минимално и занемарливо учество на библиотекарите во неговото дефинирање, и со оглед на долгиот период на неговото донесување, со право се поставува прашањето за неговата актуелност.

Од времето на неговото пуштање во јавна процедура до сега се случила огромни промени не само во општествената заедница туку и во доменот на библиотечно-информативната практика во светот.

Второ, дали дава овој документ доволно гаранции дека библиотеките ќе се здобијат со соодветна правна и професионална подлога за успешна реализација на нивната улога, ако имаме во вид дека во светот тие имаат сè понагласена улога во изградбата на цивилното граѓанско општество и во глобализацијата на светскиот информативен простор.

Во член 19 од Декларацијата за човекови права, се вели дека секој има право на информација и знаење, без оглед на пол, верска или политичка припадност. Овие одредби на некој начин претставуваат зедничка цел и обврска околу која се обединуваат овие институции без оглед на кој дел од светот тие се наоѓаат.

Веднаш само по себе се наметнува прашањето - Каква е состојбата во нашата земја на тој план? Дали е Националната програма во ваква форма

доволен чекор за успешна трансформација на библиотеките во Р. Македонија? Колку дава оваа програма надеж за успешно реализирање на одредбите од наведениот член од декларацијата?

Ако тргнеме од сè она што го опкружува усвојувањето на овој документ (за жал сè уште не е донесен) тогаш лесно може да го претпоставиме исходот од неговото функционирање во практиката. Се надевам дека ќе се согласите со мене дека овој документ ни за чекор не нуди видоизменување на досегашните состојби особено не за промена на познатата пасивна улога на овие институции во релацијата корисник - информација.

Што е тоа што треба да се направи да се промени оваа улога квалитативно.

Според мое мислење, најнапред треба да се видоизмени односот на општествената заедница кон информацијата како ресурс од витално значење. Потребен е нов приод во дефинирањето на вредносниот систем во доменот на информирањето, дејноста на библиотеките и другите културно-образовни институции. Улогата и придонесот на библиотеките во изградбата на цивилното граѓанско општество треба да се вреднува, не според бројот на членовите корисници како што беше досега, туку според квалитетот и вредноста на информациите коишто му ги овозможуваат на населението.

И, веднаш може да се запрашаме? Дали нуди националната програма квалитативни промени во тој домен? Ако се суди според тоа какви решенија се нудат за статусот и организационата поставеност на библиотеките, тешко дека може да се очекува подобрување на сегашните состојби а во одредени средини постои опасност и за нивно влошување.

Во оваа пригода ќе наведам еден доста експлоатиран пример со народните библиотеки во Америка за време на студената војна во шеесетите години.

Тогаш, народните библиотеки државата активно ги вклучи во правилното информирање на населението за настанатата политичка состојба. Проектот предвидуваше подготовка на инструктори кои потоа ќе бидат во состојба да водат дебати во народните библиотеки со месното население. Притоа, се оставаше слобода секој да го каже своето мислење односно слушателите активно учествуваа во дебатата. На крајот конзорциумот кој го водеше овој проект ги сумираше резултатите. Притоа беше констатирано дека народните библиотеки одиграа стратешка улога од висок државен интерес во правилното информирање на населението и заземање правилен став кон актуелната политичка состојба во која се најде нивната земја.

Тоа им ја зголеми афирмацијата на народните библиотеки во општествената заедница а соодветно на тоа и условите за работа.

Вакви и слични проекти се познати во библиотекарската практика во светот. Каква е состојбата во нашата земја.

Дали може некој да наведе сличен пример и покрај фактот што општествениот систем во нашата земја, како впрочем и повеќе земји од источна и југоисточна Европа, последниве 12 години се судри со страотни тектонски поместувања. Дали беше потребно вклучување на овие институции во правилното информирање на населението за она што се случува на општествен план, што носи новото општествено уредување, со што ќе се судри населението во новонастаната состојба. Дали не беа потребни информации за транзитивниот период и сè она што нè очекува во него, односот на високоразвиените демократски општества кон земјите кои претендираат за развој на демократски односи, и ред други прашања. Правилното информирање на населението ќе го подготвеше за заземање правилен став кон сите овие прашања.

Во кој правец треба да се одвиваат промените во библиотечните институции.

Националната програма како суштествена промена го најавува препуштањето на народните библиотеки на локалната самоуправа (со исклучок на неколку кои и натаму би имале статус на т.н. национални библиотеки). Дали ова само по себе претставува и нуди осовременување на релацијата: општествена заедница-библиотека-корисник, или тоа е само уште еден маневар на државата кој е далеку од решавањето на суштинските прашања и проблеми во овие институции.

Секако дека треба да ја доживуваат народните библиотеки целокупната атмосфера што ги опкружува во едно населено место. Меѓутоа, истовремено тие се дел од еден сложен општествен механизам во кој може да се опстои само со активна улога (барем такви се искуствата од земјите со подолго демократско искуство), а никако со пасивно очекување некој да ни ги задоволи нашите потреби и да ни обезбеди услови во кои летаргично ќе се однесуваме.

- Она за што треба да се заложиме како библиотечна асоцијација, тоа е да се избориме за формирање национално тело (борд или конзорциум) кој ќе има за задача да се грижи за развојот на библиотечната дејност и ќе ја застапува библиотечната дејност пред државата.

- Мобилизирање на интелектуалниот потенцијал во државата за подготвување стратегија за развој на библиотечната дејност ?

- Трансформација на управувачката структура на народните библиотеки на локално ниво и во самите институции?

- Дефинирање излезно решение за обезбедување институционално образование на библиотекарски кадар?

- Формирање државен конзорциум кој ќе има за цел да се грижи за кооперативниот информативен систем, неговото имплементирање и успешно функционирање?

- Инвестирање во професионална трансформација на библиотекарот од пасивен посредник во активен учесник во обезбедувањето квалитетна информација?

- Подготовка на библиотекарскиот кадар за следење и активно вклучување во домашни и меѓународни проекти?

Овде не завршува набројувањето на активностите кои треба час поскоро да се преземат доколку сакаме библиотеките во нашата земја да добијат современа физиономија адекватна на времето во кое живееме.

Денес овде имаме можност да ги поздравиме и да им се заблагодариме на колешката Бреда Карун - координатор за земјите од југоисточниот европски регион и г. Роб Дејвис - главен менаџер за проектот ПУЛМАН.

Миле Бошески,
национален координатор
за проектот ПУЛМАН

УДК 02+069+930.25:004(4):061.3(497.7(049.3))

ИЗВЕШТАЈ ЗА НАЦИОНАЛНАТА РАБОТИЛНИЦА

1. Име на настанот

Национална работилница и РТД-семинар

2. Место на настанот (адреса, земја)

НУБ "Св. Климент Охридски" - Скопје, Република Македонија
Бул. "Гоце Делчев" бр. 6 тел. 389 02 115 177; факс 226 846
E-mail kliment@nubsk.edu.mk

3. Дата

25 ноември 2002

4. Учесници (број на учесници, членови на група за поддршка)

37 учесници на националната работилница (претставници на народните библиотеки)
5 учесници на РТД-семинарот

5. Организатор

Народна и универзитетска библиотека "Климент Охридски"
Библиотекарско друштво на Македонија
Национален координатор Миле Бошески

6. Програма

- 10.00 - Поздравен говор на директорот на НУБ "Св. Климент Охридски" - Скопје
- 10.10 - Осврт на Националната програма за култура и потребата од трансформација на народните библиотеки - **Миле Бошески**
- 10.30 - Презентација на проектот ПУЛМАН - **Бреда Карун**
- 11.00 - Презентација на Водачот на ПУЛМАН - **Викторија Костовска**
- 11.30-12.00 - Пауза
- 12.00-12.30 - Дискусија

РТД - семинар

12.30-14.30 - Роб Дејвис, генерален менаџер на проектот ПУЛМАН

- Излагањето ги опфаќа следниве теми:

1. Истражувачки рамковни програми на Европската унија
 2. Библиотеките, музеите и архивите во рамковните програми на Европската унија
 3. Изноаѓање решенија
 4. Културното наследство во рамковните програми на ЕУ
 5. Предлози и преговори (преглед)
- Дефинирање на локална национална агенда за локалните сервиси
- Дискусија и вежби

Цел на националната работилница:

Главната цел на работилницата беше запознавање, т.е. претставување на проектот ПУЛМАН пред претставниците од НУБ "Св. Климент Охридски" - Скопје, пред претставниците од народните библиотеки, музеите, архивите, Заводот за заштита на спомениците и од МАНУ.

Разгледани се можностите и разменети се мислења за формирање единствен интегриран информативен систем на институциите од културата што подразбира и формирање заедничка база на податоци од овие институции: библиотеки, музеи, архиви, МАНУ, заводите за заштита на спомениците на културата.

ДИСКУСИЈА:

Дискусијата по Водачот беше насочена на следниве прашања:

Во дадениов момент Водачот може да биде применлив само од мал број институции, коишто се опремени со информатичка технологија, кадар и достап до Интернет (НУБ "Св. Климент Охридски", Музеј на Македонија, МАНУ, Архив на Македонија). Освен МУБ "Св. Климент Охридски" - Битола, останатите народни библиотеки поседуваат само дел од основната информатиска инфраструктура неопходна за примена на техничкиот аспект на Водачот.

Поголем дел од библиотеките поседуваат само хардверска опрема којашто не може да биде во функција бидејќи не е решено софтверското прашање на интегрираниот библиотечно-информативен систем во државата како и одржувањето на неговото функционирање. Исто така, овие библиотеки не може да го користат Интернет, бидејќи државата не ги алиментира потребните финансиски средства за таа цел.

Како резултат на одредени активности на фондацијата *Ојво-рено ојшјесјво Сорос* еден дел од библиотеките се опремени со персонални компјутери и друга информациска опрема и користење на ИНТЕРНЕТ во времетраење од само една година.

Што се однесува до социјалниот аспект на *Водачој*, секако дека може да ги интензивира и да ги збогати активностите на народните библиотеки во задоволувањето на потребите и на групите граѓани со специјални потреби. Соработката со музеите и архивите ќе овозможи поцелосно и поквалитетно промовирање на културното наследство и духовното творештво на нацијата.

Како теоретска насока *Водачој* отвара перспективи за развој на нови сервиси и услуги за поцелосно опфаќање на интересите и потребите на граѓаните на локално ниво и на ниво на државата.

По целоснаја јрактјична реализација на Водачој во нашата земја може да се очекува по донесувањето на најавените нормативни акти (Националната програма за култура, Законот за библиотечна дејност, стандарди и сл.), кои треба да обезбедат јасно дефиниран амбиент во кој овие институции успешно ќе ја остваруваат својата дејност.

Дефинирање на заедничкиот настап и соработка на институциите од културата за обезбедување поквалитетни информации и заеднички настап во афирмација на националното културно богатство.

7. Оdsue на Водачој

Реакциите во врска со Водачот во нашата земја ги оценуваме како позитивни. Се очекува дека тој ќе има мотивирачка улога кај библиотекарскиот кадар, особено во доменот на усвојувањето и примената на новите современи приоди во остварувањето на местото и улогата на овие културно-образовни институции во цивилното демократско општество.

Овие институции од пасивни посредувачи треба да прераснат во активни креатори на квалитетни и профитабилни информации за потребите на разни општествени домени.

8. Преглед на дискутиранијте теми

Се разговараше за следните теми:

- можностите за примена на Водачот во нашата земја;
- професионално образование на кадар во нашата земја;
- актуелизирање на прашањето за итно донесување на Националната програма;

- подигање на прашањето за функционирање на библиотечно-информативниот систем во Република Македонија на ниво на прашање од стратешки национален интерес.

9. Донесени заклучоци

Да се мобилизира општествената заедница преку лоби групи на разни инстанци со цел да се актуелизираат потребите на народните библиотеки и другите културни институции и да се понудат соодветни решенија за:

- осовременување во работењето во овие културно-образовни институции;
- збогатување на сервисните услуги коишто треба да ги пружат овие институции на населението;
- збогатување на видовите информации и подигање на нивниот квалитет.

Да се формира комисија што ќе ги разгледа локалните стратегии за примена на Водачот и ќе ги дефинира главните стратешки точки на национално ниво. Оваа комисија заедно со националниот координатор и НУБ "Св. Климент Охридски" - Скопје ќе ја следат реализацијата на утврдената стратегија во однос на реализацијата на Водачот.

10. Договорени активности

Да се дистрибуира Водачот до сите 32 народни библиотеки.

По разгледувањето на локално ниво да се закаже дополнителен состанок, на кој ќе се разговара подетално за можностите за негова практична примена во овој вид библиотеки.

Секоја библиотека да направи стратегија за капацитетот на применливост на насоките од Водачот од аспект на локалните потреби и актуелните можности на народната библиотека. Овие стратегии ќе претставуваат основа за утврдување на капацитетот на применливост на Водачот на национално ниво.

Национален координатор
Миле Бошески

УДК 027.54:004(4)

НАРОДНИТЕ БИБЛИОТЕКИ НА ДИГИТАЛНИОТ КРСТОПАТ

Во продолжение е поместен дел од преводот на Водачот на проектот ПУЛМАН.

Народните библиотеки во Европа се наоѓаат на крстопатот од можности предизвикани од заедничкото влијание на:

- општествените предизвици, претставени од високиот степен на европската општествена агенда од една страна;
- и од друга страна, потенцијалот понуден од напредокот на технологиите на информациското општество - ИСТ (Information Society Technologies) кои рапидно овозможуваат воведување нови услуги.

Како резултат на тоа, народните библиотеки брзо се менуваат: сепак, потребна им е уште побрза промена. Потребите на некои добро поставени библиотечни услуги како што е изнајмувањето романи на возрастите се очигледно намалени во некои делови од Европа

http://www.audit-commission.gov.uk/publications/fair_libraries.shtml

Секако, тоа е последица од многу разни влијанија, како на пример, пристапот преку Интернет, сè поголемата понуда на културни медиумски форми и содржини (дигитална телевизија, компјутерски базирани активности итн.) и зголемениот број луѓе кои преферираат да ги купуваат наместо да ги позајмуваат книгите што ги читаат.

Меѓутоа, народните библиотеки ја задржуваат значајната улога во обезбедувањето описменето информациско општество. Главна цел останува поддршката на читањето и континуираната информираност за печатената литература: моќта на ИСТ и Интернетот можат да се искористат за остварување на целта. Тоа особено е важно за децата кога постојат голем број натпреварувачки содржини, но каде што богатството и ширината на понуденото во печатена форма сè уште не е достапно преку компјутер. Во оние делови на Европа, кои сè уште се во економска транзиција, витална е функцијата на народните библиотеки да овозможуваат пристап до читањето во оригинална форма... но, напоредно постои и потребата да се обезбеди пристап до Интернет и до услуги онлајн. Затоа, народните библиотеки во

овие држави се соочуваат со двата проблема истовремено, но често со многу помалку средства.

Можно е зголемената достапност до информациски услуги на далечина и употребата на Интернет за пребарување информации да доведе до намалување на бројот на корисници кои физички ја посетуваат народната библиотека. Од друга страна пак, постои огромна потреба за кориснички ориентирани услуги онлајн кои им излегуваат во пресрет на потребите на корисниците и кои се достапни до секого. Народните библиотеки со својата поставеност играат важна улога во нивниот развој и понуда. Повеќето европски деца растат со добро развиено и интуитивно знаење за користењето на Интернет и ИСТ. Меѓутоа, сепак останува голема група возрасни и деца кои немаат ниту пристап, ниту знаење за да ги користат овие услуги. Народните библиотеки би требало поинтензивно да се фокусираат на потребите на ваквите специфични групи.

Идејата за партнерство меѓу народните библиотеки и останатите локални културни институции, како што се музеите и архивите, постепено станува реалност. Очигледна е потребата да се открие, да се отвори и да се направи достапна локалната дигитална содржина, што ја чуваат архивите и музеите во моментот, што би го спречило чувството на локализација во еден зголемен глобализиран свет.

Едноставниот пристап до содржината, што се заснова на тоа дека овозможуваат народните библиотеки пристап до информациите за регионот и во исто време имаат улога на едукативни центри, може да донесат подобри резултати во иднина. Една од целите е потребата од обезбедување на услуги онлајн преку кои ќе им се помогне на корисниците да ги задоволат своите потреби согледувајќи ја врската со традиционалниот контекст, без оглед на средината: образовна, електронска влада, рекреативна, домашен живот или на работа. Таквиот развој е секако значаен за развојот на здраво и избалансирано општество низ Европа.

Решавањето на овие проблеми неизбежно ќе покренат нови прашања во текот на следната декада - кои денеска не би можеле лесно да се одговорат - за природата и функцијата на јавната библиотечна мрежа, нејзината материјална природа и нејзиното присуство во виртуелното опкружување, како и видот на персоналот и потребните вештини за исполнување на ваквата развојна улога.

Регистрираните корисници на народни библиотеки во 29 држави во Европа, чиј број изнесува околу 122 милиони, ([LibEcon](#)) го потврдуваат значењето и влијанието на народните библиотеки во општеството. За да се искористи нивниот комплетен потенцијал во дигиталната ера, народните библиотеки мора да се подготват да понудат нови и оригинални дигитални услуги кои ги охрабруваат жителите успешно да ги постигнат своите цели во светот што се менува и да придонесат за едно кохезивно општество и успешна европска економија втемелена на знаење.

Цел на упатството ПУЛМАН

Упатството е наменето да ги воведат народните библиотеки, и - експериментално - и нивните локални партнерски културни институции, во оваа ера.

Несомнено е дека ќе треба овие организации понатаму да ги прошируваат и доработуваат своите услуги и институционални основи во декадата што настапува. Упатствата се наменети да им помогнат како на креаторите на плановите, така и на работниците коишто треба да ги реализираат задачите, во размислувањето околу нови планови и стратегии кои треба да ги поддржат нивните услуги и како најдобро да го постигнат тоа. Тие покажуваат каков вид услуги може да се земат предвид и ги идентификуваат клучните прашања за кои треба да се размислува во нивниот развој. Најпосле, тие даваат голем број примери преку адреси и линкови до веќе реализирани иницијативи од цела Европа, кои може да помогнат во согледувањето на она што е направено до сега и што може да се направи.

Текстот на упатството ПУЛМАН ќе биде ревидиран во текот на преостанатиот работен период на Тематската мрежа сè до април 2003 година. Коментари и согледувања ќе се бараат преку повеќе можни начини, меѓу кои се националните работилници што ќе се одржат во секоја држава и Конференцијата за програмата во Оеирас, Португалија во март 2003 година. Во меѓувреме, ве покануваме да соработуваме преку електронска пошта и добредојдени се коментарите и дискусиите од народните библиотечни заедници и од корисници на библиотеките.

Општествено и економско политичко опкружување

Електронска Европа

На советувањето во Лисабон во 2000 година, европските шефови на држави и влади си поставија цел создавање *"најконкурентно и динамично стопанство во светот поставено на знаење"*. Тоа беше потпомогнато од финансиска поврзаност со општествената кохезија меѓу половина билион жители на Европската заедница и државите-кандидати за членство, како право и фактор на економската надмоќност.

http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2001/oct/i01_1395_en.html

Планот за работа на електронска Европа што беше донесен како средство за постигнување на оваа цел предлага широк спектар мерки за да се постигнат трите најистакнати цели:

- поевтин, побрз, сигурен Интернет;
- инвестирање во луѓе и вештини;
- стимулирање на употребата на Интернетот.

Помеѓу главните активности кои се предлагаат за да се овозможи работење во стопанство базирано на знаење - а од непосредно значење за народните библиотеки - беше да се постават кориснички ориентирани јавни места за пристап до Интернет - ПИАП (Public Internet Access Points) и да се формираат мултимедијални теле-центри во сите заедници кои ќе нудат пристап до образованието и електронската работа. Работниот план ги идентификува народните

библиотеки како најискористена постоечка форма на места за јавен пристап на Интернет.

Од март 2000 година, степенот на навлегувањето на Интернетот во домаќинствата на Европската унија е повеќе од дуплирано до 38%; просекот на цената на меѓународни телефонски повици значително е намален и над 90% од сите училишта во рамките на Европската унија се на Интернет. Сепак многу задачи остануваат да се решат.

На состанокот на Европскиот совет во Барселона, на 15/16 март 2002 г. раководителите на Владата од 15 земји-членки на ЕУ го обновуваат Европскиот план за информациско општество (European Information Society agenda). Новиот работен план на електронска Европа 1А (e-Europe Action Plan) 2005 ќе му се претстави на новиот Европски совет во Севиља, на 21/22 јуни 2002. Неговата цел е да се постигне широка достапност и употреба на висококапацитетни електронски мрежи, како и повеќе интерактивни услуги низ Европската унија. Се очекува да се фокусира на прашања од мрежната и информациската безбедност, е-влада, е-учење, е-здравство, е-работење и е-содржина. Во содржината на Планот е потребата да се смести корисникот во центарот на нештата.

Какви улоги може да имаат народните библиотеки во една е-Европа и во односот кон главните социјални прашања со кои се соочува Европа денеска како и во периодот до 2010?

Општествено исклучување

Денес има 60 милиони луѓе во Европската заедница (18% од населението) кои се сиромашни или се на работ на сиромаштијата. Релативната сиромаштија значително варира помеѓу земјите-членки: од 8% во Данска до 23% во Португалија. Децата и младите луѓе, постарите, невработените и семејствата со еден родител се со висок ризик за сиромаштија.

Во општеството настануваат главни структурни промени, кои, иако позитивни за повеќето луѓе, може да доведат до нови ризици од сиромаштија и општествено исклучување на посебно ранливите групи. Во промените спаѓаат:

- промените во пазарот на трудот како последица на глобализацијата и многу брзиот напредок на општеството базирано на знаење и ИСТ;
- демографски промени заради сè поголемиот број долговечни луѓе и опаѓањето на стапката на раѓање;
- растечкиот тренд кон етничката, културната и религиозната разноликост како резултат на зголемената меѓународна миграција и мобилност во Унијата;
- промените во структурите на домаќинствата со стапка на пораст на разводи на бракот;
- неформален фамилијарен живот;
- промена на улогите на мажите и жените.

Обединета Европа може да се потпира на богатите ресурси од човечки капитал и умеене, кои се неискористени во моментот и се чини дека се фокусира

ЕУ повеќе на интересите на големите бизниси (зделки) отколку на просечниот човек или жена.

Информациските технологии и компјутерските/онлајн услуги имаат голем потенцијал за рушење на традиционалните бариери, кои ги исклучуваат најзагрозените во општеството. Новите технологии може да се употребат покреативно и подеднакво да го дистрибуираат знаењето. Тие овозможуваат побрз и полесен пристап до јавните услуги.

Преку напредувањето на технолошкиот развој, услугите онлајн ќе станат помалку зависни од употребата на компјутер, а на тој начин новите можности ќе привлечат нови кориснички групи. Мобилните телефони се користат многу повеќе отколку Интернетот, и покрај тоа што прифаќањето на WAP-технологијата е сè уште многу мало. Онлајн услугите имаат потенцијал да ги промовираат културните идентитети и општествената интеграција. ИСТ може да го активира културниот потенцијал на хендикепираните луѓе.

Напредната мобилна комуникација како што е 3Г и дигиталната ТВ можат да отворат нови општествени можности. Значајно е да се спречат новите ризици од исклучување на пр. на хендикепираните лица (на пр. плаќање), а во тоа можат да помогнат народните библиотеки, со овозможување пристап до своите услуги преку нови канали.

Народните библиотеки се сила во служба за доброто на народот. Нивните пристапни пунктови се отворени за секој што има потреба од информации за да ги совлада предизвиците од својот или нејзиниот живот. Бранејќи и промовирајќи го демократското учество, народните библиотеки одговараат особено на потребите на групите со специјални потреби. Преку соработка со музеите и архивите тие можат да го промовираат општественото и културното вклучување, како на пример овозможувајќи пристап до културното наследство и материјалите за фамилијарната историја.

Народните библиотеки имаат единствена култура; тие се достапни, граѓански и удобни места. Тие обезбедуваат специфичен сплет на ресурси и услуги и на тој начин ги отелотворуваат вредностите потребни за да се овозможи социјално општество, кое е безбедно, сигурно и социјално место, каде сите се подеднакво добредојдени, а истовремено претставува пат кон знаењето и разновидноста, дава поттик за учење и е катализатор за промени.

Дигитално исклучување сè повеќе се доживува како вистинска пречка во животот на луѓето. Предизвикот се однесува не само на информациско-технолошката обука за работни цели, туку исто така и за многу основното знаење. Ризиците од дигиталното исклучување се најчесто кумулативни за други форми, додека пак дигиталните можности може да го подобрат квалитетот на животот на традиционално хендикепираните групи. Луѓето кои стравуваат од општествено исклучување и кои задоцнето и "срамежливо" ги прифаќаат новите технологии, треба да научат како да го користат Интернетот.

Недостатокот на пристап и обука се главните бариери. Меѓутоа, постои и отпор кон Интернетот: околу една четвртина од населението на Европската унија изгледа не ги согледува можните придобивки во нивниот живот, и покрај тоа што оваа бројка е многу помала од онаа во државите со понапредно информациско

општество. Дигиталната поделба нема да исчезне сама по себе. Експанзијата на информациското општество диктирана од пазарот, сама по себе нема да биде доволна да ги привлече сите корисници/граѓани.

Дигиталната писменост е многу значајна за да се искористи е-учењето и новите работни можности во општеството засновано на знаење.

Употребата на Интернетот се зголемува во сите социо-економски категории, но разликата во пристапот - меѓу мажите и жените, вработените и невработените, високите и ниските примања, високообразованите и помалку образованите, старите и младите - расте. Оние што немаат пристап до Интернет пропуштаат многу можности.

Народните библиотеки се на добра позиција да се соочат со предизвиците на дигиталната поделба преку унапредување на испораката на услугите спречувајќи го образовниот недостаток и помагајќи го справувањето со демографските промени.

Мора да се земе предвид поголемата дигитална разделеност во земјите на централна и источна Европа. Е-вклучувањето е една значајна димензија од Акциониот план на е-Европа+, мапата за информациското општество зацртана од земјите-кандидати во јуни 2001 година.

На невработените луѓе им е потребна информација за нови работни места; младината бара стимулативни/интересни места за средби; децата бараат збогатени програми што ги надградуваат предметите што ги учат во училиштата; постарите бараат место за читање весници што не можат да си дозволат да ги купат; и хендикепираните лица бараат институција што ќе постапува кон нив со достоинство и ќе го прифати нивниот инвалидитет. Народните библиотеки се најсоодветни да одговорат на овие потреби: тие можат и треба да станат срце на заедницата. Види (NLP)

Доживотното учење станува водечки принцип за давање образование и учество насекаде во континуумот на процесот на учење. За потребите на овие правила, доживотното учење е дефинирано како целосен круг на учење: од учење во детството, формално образование на сите нивоа до независно учење во повозрасни години, вклучувајќи учење на далечина, со или без бодови, потврди или дипломи.

Здобивањето на луѓето со вештини е клучен елемент во одговорот на политиката на Европската унија до информациското општество, во рамките на Европската стратегија за вработување и Акциониот план за е-учење European Employment Straters. Од сега па сè до 2006 година, над 12 билиони евра од општествениот фонд се наменети за иницијативи за доживотно учење, вклучувајќи ги преземените мерки за дигитална писменост.

Е-учење може да има големо влијание за општественото вклучување и да формира еден витален дел од целосниот концепт на доживотното учење. Е-учење може да обезбеди пристап до образованието и можностите за обука за сите, особено на оние на кои пристапот им е отежнат поради општествени, економски, географски или други причини.

При развивање нови структури во едукативниот систем, земјите на Европската унија ќе треба повторно да го дефинираат образованието во нацио-

нален и европски контекст движејќи се организационо, на пример, од ориентираност кон доставување понуди во ориентираност на барања, од базирани на институции до форми ориентирани кон процесот.

Улогата на народните библиотеки во доживотното учење беше поставена врз основа на Изјавата на Левен (Leuven Communiqué), уште во 1998 година. Народните библиотеки се главен центар за неформално учење и едни од најпосетените институции за неинституционално учење. Тие нудат задоволство, образование и поддршка на секој граѓанин како интегрирана точка на испорака. Народните библиотеки го охрабруваат/поттикнуваат личното унапредување во рамките на општеството и се корисни за квалитетот на животот. Големата улога на народните библиотеки е сосема доследна на клучните пораки од Memorandum on Lifelong Learning. Меморандумот за доживотно учење.

Успешната транзиција кон економија и општество засновани на знаење мора да биде придружена со преод кон доживотно учење. Индиректно со агендата на доживотното учење lifelong learning е непочитување на дефинициите за тоа каде се одвива учењето. Затоа, библиотеките имаат главна улога во поддржувањето на учењето во најширока смисла, како формална активност во една институција и како неформална во рамките на заедницата. Поимот за доживотно учење имплицира способност за активно и независно барање информации и стекнување знаење. Училницата и традиционалните тетратки мора да се надополнат со архиви, библиотеки и музеи; институциите да понудат широк избор на различни медиуми и стручен совет во техниките за барање информации.

Превод: Викторија Костовска

УДК 02+069+930.25:004(4)(083.94):061.3(497.7)

PULMAN - XT IST семинар за истражувања

Вовед и цели

ПУЛМАН-ХТ е тематска мрежа на народни библиотеки која ја финансира Европската унија под програмата ФП5 на ИСТ. Нејзината цел е да се прошират бенефициите на мрежата ПУЛМАН, која сега покрива 26 земји-членки и земји-кандидати на Европската заедница, како и на некои соседни земји.

ПУЛМАН и ПУЛМАН-ХТ се задолжени за политиката, раководењето и за истражувањата. Целта на мрежата е да се поттикне претставувањето на народните библиотеки и да се помогне искористувањето на нивниот потенцијал на разни начини. Јасни информации за сè што прави ПУЛМАН може да се најдат на вебстраницата www.pulmanweb.org.

Една од задачите на ПУЛМАН е да ги поттикне идните заеднички акции на народните библиотеки, музеите и архивите, кои дејствуваат на локално ниво и да ја одреди програмата за поширока меѓународна соработка.

За да го помогне овој процес ПУЛМАН-ХТ сака да ги поддржи луѓето од секоја земја-учесничка кои работат во (или со) народните библиотеки, локалните музеи и архивите да учествуваат во идната истражувачка програма на ИСТ.

Затоа целта на денешниот семинар е да го обедини потенцијалот на Групата за помош на РТД, која се состои од клучни учесници од секторот на политиката, практиката, обучувањето и на истражувањето за да се увери дека се подготвени за шансите за вклучување во ИСТ ФП6, која почнува во 2003 г.

ПРОГРАМА (трае 2-3 часа)

Прв дел - Информација за почетоците

- 1 Рамковна програма за истражувања на Европската унија
 - Насока за акција/клучни акции итн.
 - Проекти, конзорциум, координација и финансирање
 - Акции за помош

- 2 Библиотеки, музеи и архиви во ЕУ ФП 3-5
 - Телематика за библиотеки
 - Проекти кои инволвираат народни библиотеки (види стр. 3)
 - ИСТ - Апликации за културно наследство (види стр.7-8, 11-19)
 - ПублиЦА и ПУЛМАН (види стр. 8)
 - Учество на "трети земји" (види стр. 10)

- 3 Пронаоѓање
 - ЦОРДИС
 - Известувања (види стр. 20)
 - Студија ДИГИЦУЛТ (види стр. 21)

- 4 Културно наследство во ФП6
 - е-Европа (види стр. 22-28)****
 - Конкурси и приоритети (види стр. 29)
 - Европската истражувачка област (види стр. 30)
 - Проспект за инволвирање на неевропски држави-членки (види стр. 31-42)
 - Изборност
 - Нови механизми за финансирање
 - Проспекти за локална употреба (види стр. 42-46)
 - Нацрт на работна програма (види стр. 47-92)

- 5 Предлози и дискусија (само преглед)
 - Структура и цели
 - Работни пакети
 - Пренасочувачи
 - Доставливости
 - Времетраење
 - Оценување и ревизија
 - Договарање и дискусија

Втор дел - Одредување на локалната ИСТ-програма за национални истражувања за локални услуги

Дискусија и вежби

<http://www.cordis.lu/libraries/en/publib.html>

Податоците се внесени заклучно со 8.3.2000

НАРОДНИ БИБЛИОТЕКИ ИНФОРМАЦИИ, ПРОЕКТИ и УСЛУГИ

Вовед

Во врска со заинтересираноста на ПублиЦА за помагање на развојот и унапредувањето на услугите на народните библиотеки низ Европската унија ние собравме бројни врски (линкови) за оние кои сакаат да го истражуваат почетниот материјал или едноставно поблиску да се запознаат со тоа што прави Телематиката за библиотеки во оваа област:

Студии и помошни активности

- Понешто за секого: Народните библиотеки и информативното општество. Прва Паневропска коференција за народните библиотеки и информативната ера, 4-15.10.1999, Копенхаген. Организирана од ПублиЦА: Европска комисија за заедничка акција на народните библиотеки.
- Заедничка средба за народните библиотеки: Луксембург, 8.3.1999. Извештај за оваа средба може да се добие на:
<http://www.cordis.lu/ist/ka3/digicult/en/activity/concrep.ht>
- Конференција на тема "Народните библиотеки во Нова Европа", Будимпешта, Унгарија, 25-27.9.1997. Некои од рефератите од оваа конференција може да се добијат на мрежата.
- Семинар за народните библиотеки во информативното општество - Извештај од семинарот за иницијативата на ЕС за трансфер на народните библиотеки во Централна и Источна Европа одржан во Бад Мунстеријефел, Германија, 9-11.4.1997.
- Народните библиотеки и информативното општество - Основен материјал за почетоците. Серија нови документи врз основа на неодамна завршени студии и семинари.
- Научни модели за библиотечни услуги - Извештај на НББИ (Проектантско биро за информативен менаџмент), во кој е даден посебен осврт на вмрежените народни библиотеки како извори на знаење во Интернет-средината
- Отворено учење на далечина во народните библиотеки - Студија од извештај подготвен за телематика на библиотеките од универзитетот во Централен Ланкастер, кој ја расветлува потребата да станат библиотеките порти за перманентно образование.

Европски проекти во кои се вклучени народни библиотеки

- CHILIAS, Деца во библиотеките: подобрување на мултимедиите за достапот и информативните вештини во виртуелната библиотека.
- DERAL, Учење на далечина во рурални средини преку библиотеките - Се нагласува медијативната улога на библиотекарите во народните библиотеки.
- ILIERS, Интегриран библиотечен информативен систем за образование и пребарување со специјален нагласок на локалните информативни служби и достап од различни групи корисници, вклучувајќи и деца.
- HERCULE, Наследството и културата низ библиотеките во Европа.
- LIBERATOR, Библиотеките во европските региони - Достап до телематиката и другите извори.
- LISTED, Интегриран информативен образовен систем базиран врз телематиката. Продолжува по извршената работа на PLAIL - види подолу.
- MOBILE, Проширен европски информативен достап преку мобилни библиотеки. Иновирани мобилни библиотечни услуги со користење на мобилни телефони, ЦД-ром и видео.
- MUMLIB, Мултимедијална технологија во библиотеките. ЦД-ром на кој се презентирани 45 модерни автори од Данска, Ирска и од Португалија.
- PLAIL, Народните библиотеки и независните ученици. Препораки за образование на библиотекарите од народните библиотеки како правилно да им помагаат на возрастните самостојни ученици.
- REACTIVE TELECOM, Достап до информации од дома преку секојдневните комуникациски средства со користење на телефон и телевизија.
- SPRINTTEL, Брзо пребарување на информации преку телефон. Користење на звучната технологија за усовршување на достапот на корисниците до библиотечните служби.
- VERITY, Виртуелни и електронски извори за усовршување на информативните вештини.

Информации и проекти на народните библиотеки

- ARIADNE статија - Сара Ормес дава опширен извештај за народните библиотеки во информативното општество
- Прашај некој библиотекар - Една ефективна нова служба во британскиот проект EARL
- Bibnet - Мрежа на фламанските народни библиотеки во Белгија
- VINE - Проектот е Координиран од Бременската народна библиотека и е дизајниран да обезбеди слободен достап до Интернет заедно со постоечките служби во народните библиотеки
- EARL домашен пакет - Британска иницијатива за поврзување на народните библиотеки во мрежа
- Листа на народни библиотеки во Финска - Финска брзо напредува со вмрежувањето.
- Folkbiblioteken på nätet - Forum för debatt, information och frågor. Сајт на народните библиотеки во Шведска

LibraryNet, ги охрабрува канадските библиотеки да се поврзат со информативната автострада и една со друга за да го помогнат општествениот развој, електронските информативни услуги и перманентното образование.

- Размислувања за мрежата за библиотекарите - Идеи и извори за народните библиотеки кои се интересираат да сторат најмногу што можат со своите WWW-услуги.
- Народни библиотеки во Европа - Одличен сајт од Шеила и Роберт Харден, кој дава јасен достап до народните библиотеки на база на поврзување на држава со држава.
- Народни библиотеки во Данска - Јубии има добар библиотечен пакет со врски до народните библиотеки.
- Народни библиотеки во Холандија - Опширен список кој го одржува Koninklijke Bibliotheek.
- Страници за народните библиотеки - Интересни податоци од UKOLN.

- Народни библиотеки со Интернет служби - Сајтот го одржува народната библиотека во St Joseph County.
- Програма "Пат напред" - Иницијатива на Мајкрософт да обезбеди софтвер, достап до мрежата, обука и поддршка на библиотеки и школи во неповолни области во Европа врз база на искуството на потребите на народните библиотеки во САД.
- Шпански државни народни библиотеки - каталозите на народните библиотеки се достапни од овој центар.
- Приказни од веб-страницата: Развој на модел за Интернет-услуги во детска библиотека.
- Листа на податоци од народната библиотека во Винконсин - Добро презентирана серија на важни врски за библиотеки, образование и технологија.

Индивидуални народни библиотеки - некои интересни сајтови

- Ballerup - детска библиотека - Специјален сајт за деца, сега на дански, но наскоро и на англиски
- BPI - Информативна народна библиотека во центарот Помпиду во Париз
- Cologne - Еден од најпрестижните сајтови во Германија
- Databiblioteket - Компјутерска библиотека во Копенхаген која нуди достап до Интернет и упатства за нејзиното користење
- Dublin - прва вмрежена народна библиотека во Ирска
- Ferdika - Фински сајт на шведски јазик
- Helsinki - Најстара вмрежена народна библиотека во Европа и добар пример на финска експертиза
- Husavik - Еден интересен сајт во Исланд (на чист исландски)
- London - Одлична почетна точка за истражување на библиотеките и нивните услуги во Лондон
- Maastricht - Привлечен сајт од Холандија
- New York Public Library - Храбар сајт на народна библиотека во САД

- Oslo - Дobar норвешки сајт со бројни интересни врски (некои на англиски)
- Ronneby - Шведски сајт со средени детали
- Silkeborg - Дански сајт со информации на англиски јазик (вклучена студија за библиотеката)
- St. Joseph County Public Library Home Page - Во Саут Бенд, Индијана, прва народна библиотека на Мрежата
- Turin - Овој убаво дизајниран италијански сајт вклучува виртуелна посета низ библиотеката

Други документи од интерес за народните библиотеки на овој сајт

- Европските библиотеки се вклучуваат на Интернет - Извештај за прогрес во неодамнешниот развој со многу релевантни линкови во сферата на народните библиотеки
- Национални стратегии - Линкови со национални програми и иницијативи на библиотеки во информативното општество. Содржи многу документи за националната политика кон улогата на народните библиотеки.

Политичка поддршка

- Декларација на ЕБЛИДА за резолуцијата на Европскиот парламент за улогата на библиотеките во модерното општество.
- Леувенско комунике кое ги разјаснува четирите клучни улоги на народните библиотеки во информативното општество
- Регионални информативни служби - Улога на народните библиотеки во Европа: темелен извештај за проектот Либератор

Група за мултимедијално образование

- Извештај на Групата за образовен софтвер и мултимедија при Европската комисија, кој вклучува препораки дека треба да нудат сите народни библиотеки слободен достап до мултимедијалните извори така што граѓаните можат да бенефицираат од информативните служби, уметничките и културни активности како и од погодностите за образование и обука.

Други извештаи на народни библиотеки

- Национален преглед за народните библиотеки и Интернет: прогрес и видувања, 1997г. од Националната комисија за библиотеки и информативни служби во САД
- Центар за народните библиотеки во информативното општество - Иницијатива на Одделот за информативни студии при Универзитетот во Шефилд
- Виртуелно ново - Креирање на дигитална колекција - Основен извештај на Обединетото Кралство, кој разгледува дигитални проекти во локални библиотеки и архиви и предлог за формирање на агенција која ќе ја координира дигитализацијата.

<http://www.cordis.lu/fp5/about.htm>

За ФП5

Овој оддел дава преглед на Петтата ИТД-рамковна програма. Таа ги дава цртите на структурата и содржината на ФП5 обезбедувајќи достап до информации од високо ниво за програмата "Key actions" = "Клучни акции", видови мерки за поддршка, општи критериуми кои се применети, буџет итн. Врати се на менито подолу со кликување на копчето десно "About FP5".

Вовед

Структура и содржина на програмата

Клучни акции

Општи критериуми

Типови на акции за поддршка

Распределба на буџетот

Библиотеката на Петтата рамковна програма

Исто така во овој оддел се вклучени:

Контролно оценување и проценување

Извештај за петгодишна процена на ИТД на Рамковната програма

Листа за експертска оцена на ФП5:

2000

1999

(Следува страницата на програмата ПУЛМАН:

<http://www.pulmanweb.org/>

а потоа други страници.)

<http://www.cordis.lu/fp5/src/key.htm>

Список на "Основни акции" во Петтата рамковна програма (ЕУ и Еуратом)

Квалитет на животот и менаџмент на животните ресурси

- Храна, исхрана и здравје
- Контрола на инфективните болести
- "Келијна фабрика"
- Животна средина и здравје
- Потпомагање на земјоделието, рибарството и шумарството и интегриран развој на рурални области вклучувајќи и планински предели
- Старост на населението и неспособност

Корисник - пријателско информативно општество

- Системи и служби за граѓаните
- Нови методи и електронски промет
- Мултимедијални содржини и алатки
- Современи технологии и инфраструктури

Конкурентен и потпомогнат прираст

- Иновативни продукти, процеси, организација
- Потпомогнатата мобилност и интермодалност
- Сувоземен транспорт и поморски технологии
- Нови перспективи на аеронауката

Енергија, животна средина и потпомогнат развој

- Потпомогнат менаџмент и квалитет на вода
- Глобални промени, клима и биолошка разновидност
- Потпомогнати морски екосистеми
- Градот на утрешнината и културното наследство
- Почисти енергетски системи - вклучувајќи обновувачи
- Економична и ефикасна енергија за конкурентна Европа
- Контролирана термонуклеарна физија (Еуроатом)
- Нуклеарна физија (Еуроатом)

Подобрување на хуманиот истражувачки потенцијал и социо-економска база на знаење

- Подобрување на хуманиот истражувачки потенцијал и социо-економската база на знаење

<http://www.cordis.lu/fp5/src/3rdcountries.htm>

Партиципација на неевропски земји во ФП5

Следниве табели кои се дел од Упатството за Предлагачи дел 1, се пополнети со најнови податоци за да се види развојната ситуација на учеството на неевропски легални учесници во Петтата рамковна програма.

Повеќе детали за учеството на земјите од третиот свет во ФП5 достапни на INCO II Web service

Вох 4 -Учество на неевропски земји во ФП5 (1) (Верзија 30.10.2001)		
ЗДРУЖЕНИ ДРЖАВИ може да учествуваат со финансирање од заедницата	КАНДИДАТИ ЗА ЕВ-ЧЛЕНСТВО	БУГАРИЈА, РЕПУБЛИКА КИПАР, ЧЕШКА РЕПУБЛИКА, ЕСТОНИЈА, УНГАРИЈА, ЛАТВИЈА, ЛЕУТАНИЈА. МАЛТА(2), ПОЛСКА, РОМАНИЈА, СЛОВАЧКА, СЛОВЕНИЈА: вклучени. За Турција види фуснота (3)
	ЕФТА- ЕЕА	ИСЛАНД, ЛИХТЕНШТАЈН, НОРВЕШКА: вклучени.
	ДРУГИ	ИЗРАЕЛ: вклучен.
ЗЕМЈИ ОД ТРЕТИОТ СВЕТ (6) може да учествуваат без финансирање од заедницата (освен со финансирање од заедницата кога треба да се оправда како неопходно за постигнување на целите на проектот)	ДРУГИ ЕВРОПСКИ	АЛБАНИЈА, БОСНА и ХЕРЦЕГОВИНА, ФЕДЕРАТИВНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА, ПОРАНЕШНА ЈУГОСЛО-ВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, ШВАЈЦАРИЈА (4) ТУРЦИЈА (3) исто така дадена под Медитеранско партнерство. МИКРОДРЖАВИ И ТЕРИТОРИИ ВО ЕВРОПА (5)

<http://www.cordis.lu/ist/ka3/home.html>

Добредојдовте во мултимедиа, содржини, алатки, е-содржини и акционен план на Интернет

- Предмет на КА3
- Активности и приоритети на КА3
- Кој го опслужува ИСТ-веб
- Мултимедиа и модерното општество

Мултимедиа: збогатување на информативното општество

Гонет од секогаш присутната и секогаш прошируваната мрежа на Интернет, светот е подложен на брза трансформација од индустриско кон информативно општество. Централно место на оваа еволуција е складот на "мултимедијални содржини и алатки", кои ја оживуваат мрежата и ги реализираат богатите информативни апликации и идеи. Додека технологијата по оваа револуција продолжува да се шири и усовршува, основата на сеприсутната мултимедија цврсто се воспоставува низ Европа.

Пионерски истражувања и развој

Истражувањата и развојот се потребни за да ја потврдат позицијата на Европа како пионер во мултимедијалната технологија. Клучната акција 3 (КА3) комбинира применети истражувања, особено во областа на дигиталното издаваштво, е-култура (е-електронска) и е-учење, со генеричен технолошки развој за да помогне поинтелегентна и попријателска набавка, достап и менаџмент на содржини. Со експлоатација на мултикултурните и мултијазичните аспекти на ИСТ, истражувањата и активностите кои произлегуваат од оваа клучна акција ги зајакнуваат премисите на "достап за сите" во информативното општество.

Цели на КА3

Целта во овој домен е да ги поттикнува истражувањата и технолошкиот развој кој:

- ги подобрува функционалноста, користењето и достапноста до идните информативни продукти и услуги;
- овозможува јазична и културна разновидност;
- стимулира креативност и
- го поттикнува доживотното учење со посебен фокус на системите за образование и обука.

Активности и приоритети на КА3

Активностите и приоритетите на клучната акција за мултимедијални содржини и алатки се следните:

- Нови модели, методи, технологии и системи за креирање, процесирање, менаџмент, вмрежување, достап и за експлоатација на дигитални содржини вклучувајќи и аудиовизуелни;
- Нови модели на технологија и бизнис за репрезентирање на информации, знаење и вештини, со што се зголемуваат димензиите за истражување во КА3;
- Работа која се однесува како на апликационо-ориентираните истражувања - насочена кон издаваштвото, аудио-визуелните производи, културата така и на образованието и обуката - генерички истражувања во јазикот и содржината на технологиите за сите апликациони области и
- Работата треба да ги покрива сите делови на проектот, вклучувајќи легализација, одговорност, "спогодба" и стандарди.

За подетален опис на активностите и приоритетите на КА3 погледајте во описот на дејностите за 2002.

Кого опслужува мрежата ИСТ?

КА3, Мултимедијални содржини и алатки обезбедува информации преку ИСТ-мрежата за:

- Истражувачи;
- Учесници во проекти и новопријавени;
- Партнери во индустрија и бизнис (особено информативни служби, издавачи, составувачи на содржини, медиуми и сервиси за забава, е-комерцијални оператори);
- Експерти;
- Универзитети;
- Приватни и јавни организации корисници (школи, библиотеки, музеи и други образовни и културни организации);
- Општо заинтересирани групи,...

Мултимедија и модерното општество

Мултимедијата не е нов концепт. Всушност во разни облици таа постои повеќе од 20 години (Сетете се на оние вечери на слајдови просле-

дени со музика и лесна закуска). Но во 1990-те терминот почна да го збогатува значењето како што го сфаќаме ние во Европа. Денеска технолошкиот пејзаж толку се прошири што ги опфаќа сите аспекти од нашиот секојдневен живот - на работа, дома или каде било - и ги досегнува сè пошироките сегменти на општеството.

Интернетот, електронската пошта, мобилните телефони итн. стануваат стандардни особини за комуникација на европското информативно општество, за добивање на достап до нови услуги и за учење на нови вештини. Посредниците ги користат за усовршување на нивната конкурентност и создавање нови бизниси. Истражувачите ја експлоатираат ИСТ за добивање нов увид во комплексните научни проблеми. Но овој развој е само почетокот на "дигиталната револуција", која е резултат на приближување на компјутеризацијата, комуникациите и на Интернетот.

Со либерализацијата на телекомуникациите, зголеменото користење на Интернет и глобализацијата на меѓународната комуникациска технологија (ИЦТ), технолошкиот развој треба да продолжи по нагорна линија и за следните неколку години. Во овој контекст истражувачкиот и технолошки развој (РТД) во ИСТ ќе ја одржи европската конкурентност и општествена поврзаност.

Мултимедијалните содржини и алатки или Клучна акција (КАЗ) од програмата ИСТ е креирана за организација на истражувачки проекти чија цел е негување и поттикнување на овие значајни технологии на иднината. Заедно со други неистражувачки програми (е-содржини и акциониот план за Интернет), КАЗ е еден од Општите директории на информативното општество при Европската комисија. КАЗ или Директориј Д се користи во Луксембург.

КАЗ и вебстраниците кои ги одржува треба да бидат примарен извор на информации и поддршка за сите кои се интересираат за постанокот и приближувањето на ИЦТ и мултимедијалните содржини кое може да се примени во...:

- Интерактивно електронско издаваштво;
- Дигитално наследство и културни содржини;
- Образование и обука;
- Хумани јазични технологии;
- Достап до информации, пречистување, анализа и одржување.

Погледајте подолу за подетални информации за "мултимедиа". За повеќе информации за ИСТ, ФП 5 или за Активности на комисијата ви препорачуваме да ја посетите нашата страница на корисни врски...

Дефиниција: Мултимедиа

Тоа се компјутерите и/или дигиталните облици кои презентираат визуелна и аудио содржина со потполно значење. Содржините вклучуваат: анимација, аудиокомпоненти, ЦД-ром, компјутерска забава, конвергенција на податоци, компресија на податоци, ДВД, графики и графички прикази, хипермедиа, текст, видео, виртуелна реалност,... и една листа (која постојано се шири) на технологии од оваа област која е во развој.

За повеќе информации консултирајте го мултимедијалното глосари на оваа страница.

<http://www.cordis.lu/ist/ka3/digicult/calls.htm>

Од политика до практика
Дигикулт во ИСТ-конкурси
Конкурси во сродни сектори
Помош како да го направите вашиот предлог

Од политика до практика

Конкурсите лансирани во регуларни интервали во доменот на истражувањата на ЕУ и развојот под сукцесивни рамковни програми, а објавувани во "Supplement to the Official Journal of the European Communities" ги покануваат заинтересираните странки да поднесат предлози за оценување и селекција на разни видови проекти за избор за финансирање.

Конкурсите се поврзани со одредени акциони линии кои се адресирани на теми за истражување и приоритети во секоја од петте заемни области на "Мултимедијални содржини и алатки" (КА3). Поднесените проекти кои одговараат на иста акциона линија делат општи истражувачки цели и може да се групират.

Постојат акциони линии за кои произлегуваат конкурсите од основата на годишната Работна програма. Овие содржат планови за истражувачки активности кои треба да се преземат секоја година во секторот на Друштвото за информативна технологија (ИСТ).

Од Петтата рамковна програма (ФП5) за истражувања, технолошки развој и за демонстрациони активности (1998-2002), осум конкурси се објавени во ИСТ-секторот од кои вкупно 110 DigiCult проекти беа селектирани и финансирани.

- Кликни овде за достап до сите конкурси лансирани во ИСТ-програмата под ФП5.
- Пополни ја работната програма 2002 со поддршка на конкурсот 8, последниот конкурс на ИСТ печатен под ФП5.

Назад на почетокот

DigiCult во ИСТ-конкурсите

Конкурсите за релевантни предлози за секторот на DigiCult сега се затворени. Новите конкурси за предлози ќе бидат лансирани под Шестата рамковна програма (ФП6). За да им се помогне на европските истражувачки заедници во подготвувањето на првиот конкурс за ФП6, еден конкурс за Изразување на интерес беше печатен и завршен во јуни 2002.

Последни конкурси на ИСТ и Акционата линија релеватна на DigiCult

- Осми конкурс за предлози: **Последен конкурс под ФП5**

Отворен на 16 ноември 2001
Затворен на 21 февруари 2002

Акциони линии интересни за DigiCult беа:

ИСТ-2002-III.5.1: КА3 Специфични мерки за потпомагање

Целта на оваа акциона линија беше да овозможи собирање на резултатите кои произлегоа од акциите на КА3 лансирани во ФП5 и да ги документира и дистрибуира што пошироко за да го подобри знаењето и практичната примена и да го забрза технолошкиот развој низ Европа.

ИСТ -2002-III.5.2: Подготовка за понатамошни истражувачки активности

За да ги подготви идните истражувачки активности под Шестата рамковна програма и да ги помогне активностите на РТД кои ги поврзуваат тековните и идните истражувачки приоритети, оваа акциона линија има намера да иницира бројни активности за подготвување на насоките на РТД и да експлоатира заеднички шеми кои може да се имплементираат со примена на нови инструменти предложени од Комисијата за новата рамковна програма.

Проект на: ORION, FIRST, E-CULTURNET

ИСТ-2002-III.5.3: КА3 Пионерски истражувања

За да ги подготви идните истражувачки активности во Шестата рамковна програма и да ги помогне активностите на РТД кои ги поврзуваат сегашните и идните истражувачки приоритети, оваа акциона линија се стреми кон идни парадигми за знаењето на идните генерации и технолошки интерфејс.

ИСТ - 2002-V.1.15 ЦПА15: Технолошка платформа за културни и уметнички креативни изразувања

Целта на оваа акциона линија се стремежите да ги развие идните генерички платформи и алатки за усовршување на креативното изразување и да обезбеди достап до материјали за инспирација за артистички и културни креации. Апликациите вклучуваа креативна работа со медиумска продукција, експлоатација на културни добра, уметнички дизајн и помагање на современите уметности и презентации. Работата ќе им даде предност и ќе ги развива технологиите за виртуелна реалност, проширување и мешање на реалностите, нови прикажувања и мултисензорни и мултимодални интерфејсови.

Проект на: MUSICNETWORK, ART-E-FACT

ИСТ -2002-VIII.1.2: Мрежа на совршенство и работни групи

Проект на:: PULMAN XT

ИСТ-2002-VIII.1.6: Оспособување на РТД за соработка со новопримените земји

Проект на:: HEREIN 2E

Назад на почетокот

- Седми конкурс за предлози

Отворен: 7 јули 2001

Затворен: 17 октомври 2001

Акциони линии од кои произлегоа проектите на DigiCult:

ИСТ-2001-VIII.1.2: Мрежа на особини и работни групи

Проект на: МИНЕРВА

ИСТ-2001-VIII.1.8: Дисеминација и сознанија за резултатите од програмата ИСТ

Проект на: DICICULT FORUM

-Шести конкурс за предлози

Отворен: 27 јануари 2001

Затворен: 25 април 2001

ИСТ- 2001-III.1.2: Наследство за сите

Проект на: CHIMER, CIPHER, COINE, MEMORIAL, ERPANET, DHX

ИСТ-2001-III.1.3: Идна генерација на дигитални колекции

Проект на: ВИХАПЗД, ЦХЛТ, СЦИЦ, ОРИЕЛ, ОМНИПАПЕР

ИСТ-2001-III.5.1: x-содржајна иднина

Проект на: D-LIB CENTER

ИСТ-2001-VIII.1.3: Канализирање на стандардизација и интероперативни иницијативи

Проект на: MUSENIC

ИСТ-2001-VIII.1.6: Овозможување на РТД-соработка со новите земји кандидати

Проект на: ДЕЛОС

Назад на почетокот

-Петти конкурс за предлози

Отворен: 14 октомври 2000

Затворен: 15 јануари 2001

ИСТ -2000-VIII.1.1:Групни проекти

Проекти на: ЕМП-DCF, OAF, TRIS

-Четврти конкурс за предлози

Отворен: 25 јули 2000

Затворен: 31 октомври 2000

ИСТ-2000-III.1.5: Проби за нови начини за достап до културни и научни содржини

Проекти на: види ги нашите горни групи

ИСТ-2000-III.1.6: Виртуелна презентација на културни и научни објекти

Проект на: ARCO, MULTIMOD,PURE-FORM, VITRA, VS

ИСТ-2000-III.1.3: Проби и тестови за авторизирани и персонализирани системи на дигитални содржини

Проект на: ARCHIVIEW

ИСТ-2000-III.1.3: Работни групи, дисеминација и сознанија

Проект на: BIONET, CLEF, CULTIVATE-RUSSIA, HEREIN2

ИСТ-2000-VIII.1.6: Овозможување на РТД за соработка со третиот свет

Проект на: HERITAGENET 2

Назад на почетокот

-Трет конкурс за предлози

Отворен: 10 февруари 2000

Затворен: 10 мај 2000

ИСТ-2000-III.1.4: Достап до дигитални збирки на културни и научни содржини

Проект на: ARION, CHIOS, CYCLADES, EVAN, LEAF, LIBECON, MESMUSES, MIND, OPENHERITAGE, PULMAN, REGNET, TEL

-Втор конкурс за предлози

Отворен: 1 октомври 1999

Затворен: 17 јануари 2000

Акциони линии од кои произлегоа проектите на DigiCult

ИСТ-1999-III.2.4: Дигитална заштита на културното наследство

Проекти на: 3DMURALE,AMICITIA,CELIP,COLLATE,META-E,PAST,PRESTO

-Прв конкурс за предлози:

Отворен: 19 март 1999

Затворен: 16 јуни 1999

Акциони линии од кои произлегоа проектите на DigiCult:

ИСТ-1999-III.2.3: Достап до научното и културно наследство

Проект на: ASH, ARCHEOGUIDE, ARTISTE, BRAVA, COVAX, CULTIVATE-EU, REYNARD, TOURBOT, VAKHUM

ИСТ-1999-III.2.2: Менаџмент на содржини и персонализација

Проект на: ECHO, ETB, DELOS

ИСТ -1999-III.2.1: Авторизирање и дизајнирање на системи

Проект на: RENAISSANCE

Назад на почетокот

Конкурси на сродни сектори

- Во други единици на мултимедијални содржини и алатки (КАЗ):

Интерактивно електронско издаваштво

Образование и обука

Јазични технологии

Информации, достап, филтрирање, анализа и обработка (ИАФ)

- Во е-содржини

- Во други европски програми на комисији со димензии од културата

Како да го подготвите вашиот предлог?

- За конкурси под ФП5:

Следете ги овие линкови за општи информации и упатства за правење на предлози.

- За конкурс под ФП6:

Ако сте заинтересирани за подготвување на предлог под ФП6 време е да почнете да барате партнери:

Службата CORDIS ќе ви помогне да најдете партнери.

Назад на почетокот

Превод: Верка Стаменковска

УДК 02+069+930.25:004(4)(049.1)

**Манифестот на Конференцијата во Оеирас
Агендата на ПУЛМАН¹ за е-Европа**

Министрии, менаџерии и учесници од 36 европски држави,² ги прифаќа следниот приоритет на конференцијата ПУЛМАН (Европска мрежа на народни библиотеки, музеи и архиви) во Оеирас, Португалија, 13-14 март 2003 г.

Потребно е финансирање и поддршка на национално и локално ниво за:

- да се промовира улогата на народните библиотеки и соработката со музеите и архивите во носечка структура на акциониот план³ на е-Европа, низ нивна забрзана трансформација во центри за пристап до дигиталните извори;
- да одговора на потребите на сите граѓани во информациското општество, низ поттикнување за создавање политика и практика промовирана од страна на мрежата⁴ ПУЛМАН.

За да ги постигнат овие цели, народните библиотеки треба:

- да понудат нови квалитетни услуги, со користење дигитални технологии, што ќе овозможи задоволување на личните потреби и цели на граѓаните во променливиот свет, како и создавање кохезивно општество и успешна европска економија базирана на знаење;
- да работат на постојано подобрување на услугите, особено за граѓаните на кои им се заканува социјална и дигитална маргинализација, и на зголемување на бројот на корисниците, кој сега изнесува преку

¹ PULMAN - Public Libraries Mobilising Advanced Networks

² The Pulman network: Albania, Austria, Belarus, Belgium, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Czech Rep, Denmark, Estonia, Finland, France, Germany, Greece, Hungary, Ireland, Italy, Latvia, Lithuania, Luxemburg, Macedonia, Moldova, Netherlands, Norway, Poland, Portugal, Romania, Russia, Slovak Rep, Slovenia, Spain, Sweden, Turkey, Ukraine, UK, Yugoslavia (Serbia and Montenegro)

³ http://europa.eu.int/information_society/eeuropa/index_en.htm

⁴ <http://www.pulmanweb.org/DGMs/DGMs.htm>

150 милиони⁵ регистрирани членови на народните библиотеки од 36 држави во мрежата на ПУЛМАН.

Конференцијата ПУЛМАН ја афирмира големата корист што ќе ја имаат граѓаните од соодветната поддршка на народните библиотеки, архивите и музеите на локално, национално и европско ниво во четирите специфични области.

Демократија и граѓанство

Народните библиотеки, работејќи со архивите и музеите треба:

- да промовираат граѓанско и демократско општество, одговорајќи на потребите на целата заедница; да обезбедат слободен пристап до сите култури и информации и да го елиминираат исклучувањето нудејќи им на граѓаните привлечен и пријатен амбиент. Треба да се фокусираат на потребите на специјалните групи: хендикепираните лица, тинејџерите, возрасните, невработените и припадниците на руралните средини;
- да поддржуваат обезбедување услуги за е-влада, е-здравје, е-трговија и е-учење преку овозможување непречен пристап за корисниците.

Доживотно учење

- Да се фокусираат на потребите на децата и на оние кои се грижат за нив обезбедувајќи им забава, безбедно и стимулативно опкружување за учење и забава, вклучувајќи игри на новите технологии и градејќи партнерства со школите и другите образовни институции.
- Да се развиваат во центри на вонинституционално и неформално образование, нудејќи содржини, обука и поддршка на граѓаните од сите возрасти, низ целосно користење на предностите на е-учењето.
- Да придонесуваат за развојот на информациски општеството преку постојано промовирање на читањето, со примена на сите средства, вклучувајќи го и Интернетот.

Економски и општествен развој

- Да учествуваат активно во борбата против дигиталната неписменост и подвоеност како европски најискористен јавен пристап до Интернет - ПИАП (Public Internet Access Point), обезбедувајќи достап

⁵ <http://www.libecon.org>

и обука за ризичните групи, давајќи услуги преку нови канали, како на пример дигиталната телевизија, којашто станува достапна на локално ниво.

- да работат заедно со локалните стопански и други субјекти, со цел да го поддржат подобрувањето на економското знаење во Европа преку обезбедување квалитетни информациски услуги.

Културна разновидност

- Да го поттикнуваат чувството за локалната заедница, роднокрајната генеалогичка и студии во глобалното општество, помагајќи создавање дигитални и аналогни содржини, што ќе бидат достапни и сочувани за идните генерации, како што се материјалите што се чуваат во локалните народни библиотеки, музеите и архивите.
- Да ја поддржуваат етничката, културната, јазичната и конфесионалната разновидност, културниот идентитет и социјалната интеграција, особено преку вклучување на локалните граѓански организации во креирањето на "Дигитална заедничка меморија", која ќе биде достапна за сите.

Документи кои се значајни за Манифестот на Осирас:

- Музеите, неопишливо наследство и глобализација, Повелбата од Шангај (2002);
- Декларацијата на ИФЛА за библиотеките, информациските услуги и интелектуалната слобода, од Глазгов (2002);
- Манифестот за Интернет на ИФЛА (2002)
- Декларацијата на НАПЛЕ за развојот на европските народни библиотеки (2002);
- Декларацијата на ЕБЛИДА за улогата на библиотеките во перманентното учење (2001);
- Услугите во народните библиотеки: Водач за ИФЛА/УНЕСКО;
- Препораки на Советот на Европа за пристап до архивите (2000);
- Извештај за улогата на библиотеките во современиот свет од Одборот за култура, младина, образование и медиуми при Европскиот парламент (1998);
- Музејска и културна разновидност; Правни документи ИКОМ (1997);
- Декларација од Копенхаген (1999);
- Водич на библиотечната легислатива во Европа (2000);
- Коминике од Лувен (1998);
- Принципите од Лунд: е-Европа, воспоставување соработка за дигитализација (2001).

ПУЛМАН - Акциониот план на Конференцијата

Конференцијата ПУЛМАН ги повикува министерите, менаџерите и извршителите на национално и локално ниво, во догледно време да ги направат следниве активности:

1. Да утврдат **стратегии** коишто ќе ги користат и развиваат вештините и инфраструктурата на целосната европска физичка мрежа на народни библиотеки, архиви и музеи, со цел да се развие нивниот општествен, културен и економски потенцијал.
2. Да одредат национални и локални приоритети на **финансирање** за поддршка на клучните активности како што се обезбедување пристап до електронските извори и Интернетот, дигитализација, воведување нови услуги, обезбедување адекватна техничка инфраструктура и усвојување заеднички стандарди.
3. Да планираат создавање меѓуресорсни агенции и интерминистерска соработка за водење **координирана** политика во рамките на секторот за културно наследство (народни библиотеки, музеи и архиви).
4. Да развиваат ефикасни **партнерства** меѓу секторот за локално културно наследство и другите клучни економски и општествени сектори (на пр.: образование, вработување, туризам, општествени организации итн.) за да го олеснат организирањето на локалните услуги и нивното економично обезбедување и управување.
5. Да обезбедат **интерактивен** пристап до содржината, како извор за учење, преку современи, мултимедиумски дигитални извори кои ја документираат локалната историја, литература, уметност, музика и интересите на заедницата.
6. Да поддржат развој на образовните експертски центри кои ќе стимулираат создавање соодветна практика, како појдовна точка за поширока имплементација на иновативни услуги.
7. Да применат политика на **вработување и обучување на кадарот**, обезбедувајќи соодветно наградување и услови, што ќе овозможи соодветен и компетентен одговор на потребите на корисникот, на пр. поддршка на учењето и користење на информациски технологии.
8. Да го следат развојот на **потребите на корисниците** како дел од развојната политика и инвестиционите планови.
9. Да извршуваат редовно мерење и оценување на услугите, особено оние кои вклучуваат нови технологии и да создаваат критериуми за **споредбена евалуација** на влијанието и ефектот од инвестирањето.
10. Да предлагаат **истражувачки и развојни активности** на национално и европско ниво, кои се однесуваат на партнерска соработка со организации и компании од приватниот сектор, вклучувајќи ги оние од информациската сфера и од дигитализацијата, потоа градење бази и фондови итн.

Оеирас, март 2003 г.

УДК 02+069+930.25:004(497.7)(049.3)

КРАТОК ОСВРТ ЗА ДОСЕГАШНИТЕ АКТИВНОСТИ ВО ВРСКА СО ПРОЕКТОТ ПУЛМАН

(извештај поднесен на Работна средба со претставници на народните библиотеки во НУБ "Св. Климент Охридски" - Скопје на 18.3.2003)

- Приближно две години изминат период исполнет со интензивни активности на планот на афирмација на проектот во нашата земја;
- Повеќе од 500 часа поминати пред компјутер;
- Разни материјали за состојбите во народните библиотеки во Р. Македонија, доставени до раководниот тим на проектот ПУЛМАН;
- Преведени материјали од англиски на македонски јазик приближно 400 страници;
- Преведен е Водачот на проектот Пулман од колешката Викторија Костовска и доставен до сите народни библиотеки во земјата;
- Преведен е водачот за РТД-семинарот ;

- Формирана е група за поддршка на проектот во Р. Македонија од претставници на:
 - Архив на Македонија г-а м-р Славица Николовска;
 - Музеј на Македонија г. Јован Шурбановски-пом.директор;
 - Р. завод за заштита на спомениците на културата г-ѓа Гурѓица Лековска;
 - МАНУ - г-ѓа Нада Георгиева
 - Магдица Шамбевска - НУБ "Климент Охридски" - Скопје.
 - Организирана е национална работилница во ноември 2002 година;
 - Презентери: г. Роб Дејвис -главен менаџер на проектот;
 - Г-ѓа Бреда Карун - координатор за земјите од источна Европа;
 - Јанис Трохопулос - член на Бордот на проектот ПУЛМАН;
 - Миле Бошески - национален координатор;
 - Викторија Костовска - превод и презентација на Водачот за проектот;

- Организиран Семинар за развој на истражувачките технологии (РТД - семинар). Семинарот го водеше г. Роб Дејвис - главен менаџер на проектот. Учесници: групата за поддршка на проектот во Р. Македонија;

- Организирана расправа со претставници на народните библиотеки во врска со водачот на проектот Пулам:

Водство; г-ѓа Бреда Карун -координатор за источна Европа
Миле Бошески- национален координатор за проектот;

- Подготвен е материјал за веб-страницата на нашата земја учесник во проектот ПУЛМАН. Страницата перманентно се ажурира.
- Формиран е менторски тим од три претставници на нашата земја.
 - Жаклина Галевска - НУБ "Климент Охридски" - Скопје;
 - Гордана Пешевска- МУБ "Св.Климент Охридски" - Битола;
 - Александар Кујунџиќ- Библиотека "Браќа Миладиновци" - Скопје.

Тимот ќе престојува на обука во Љубљана - Р. Словенија и Вериа Р. Грција во месецот април оваа година;

- Претставници од нашата земја ќе учествуваат на семинар за обука за организирање активности во националните средини во врска со проектот Пулман;
- Семинарите ќе се одржат во Р.Словенија и Р. Грција во месецот април оваа година;
- Подготвен е Извештај за активностите во Р. Македонија во врска со проектот ПУЛМАН кој е доставен до главниот Борд на Проектот;
- Подготвен е материјал за намерите и активностите кои се планираат во Република Македонија во врска со проектот ПУЛМАН;
- Преведен е Манифестот на конференцијата одржана во Оеирас-Потугалија, кој ви е доставен;
- Во оваа пригода вредно е да одбележиме дека Р. Македонија во 2002 година потпиша договор за учество во проектот ПУЛМАН под реден број 6. Денес во овој проект се вклучени 36 земји од Европа.

На крај да ги соопштам виновниците за сето ова погоре изнесено: Миле Бошески - национален координатор; Викторија Костовска и Магдица Шамбевска - членови на работниот тим.

Миле Бошески,
Национален координатор
за проектот ПУЛМАН

УДК 02:061.23]:004(093.2)

МАНИФЕСТ НА ИФЛА ЗА ИНТЕРНЕТ

Овој манифест е подготвен од Комитетот за слободен достап до информациите и слобода на изразувањето (ФАИФЕ) при ИФЛА, а потврден од Управниот одбор на ИФЛА на 27 март 2002, во Хаг, Холандија. Од ИФЛА официјално беше прогласен на 1 мај 2002 год. Овде ги репродуцираме верзиите на англиски, француски, германски и на шпански, а на руски јазик е во подготовка.

Непречениот достап до информациите е неопходен за слободата, еднаквоста, глобалното разбирање и мирот. Затоа Меѓународната федерација на библиотечните асоцијации (ИФЛА) прокламира:

- Интелектуалната слобода е право на секоја личност - да го задржи или да го искаже своето мислење како и да бара и да добива информации. Таа е основа на демократијата. Таа е јадрото на библиотечните услуги.
- Слободниот достап до информациите без оглед на медиумот и границите е основна одговорност на библиотеката и информативната професија.

Овозможувањето на непречен достап до Интернет од страна на библиотеките и информативните служби е помош на општествената и индивидуалната слобода, на просперитетот и развојот.

Бариерите за проток на информациите треба да се отстранат, особено оние кои промовираат нееднаквост, сиромаштија и безнадежност.

Слободен достап до информации, интернет, библиотечките и до информативните служби

Библиотеките и информативните служби се институциите кои ги поврзуваат луѓето со глобалните информативни извори, идеите и креативните можности кои ги бараат тие.

Библиотеките и информативните служби овозможуваат достап до богатството на човековиот израз и неговата културна разновидност преку сите медиуми.

Глобалната мрежа на Интернет им овозможува на луѓето и на општествените заедниците од сиот свет - било да се најмали и најоддалечени села или големи градови - еднаков достап до информациите за личен развој, образование, поттикнување, културно збогатување, економски активности и информирано учество во демократијата. Исто така секој може да го презентира пред светот својот интерес, знаење и култура.

Библиотеките и информативните служби ги обезбедуваат главните влезови до Интернет. За некои од нив тие нудат предности, упатства и помош додека пак за други се единствените точки за достап. Тие обезбедуваат механизми за надминување на бариерите создадени поради разликите во изворите, технологијата и во образованието.

Принципи за слободен достап до информации преку Интернет

Достапот до Интернет и сите нејзини извори треба да биде усогласен со Универзалната декларација за човековите права на Обединетите нации, а особено со членот 19 кој гласи:

Секој има право на слобода на мислење и изразување. Ова право вклучува слобода да го задржи своето мислење без право на мешање од страна како и да бара, да прима и да дава информации и идеи преку кој било медиум без ограничувања.

Глобалното взаемно поврзување на Интернет обезбедува медиум, преку кој ова право може да го користат сите. Според тоа достапот не смее да биде предмет ниту на која било форма на идеолошка, политичка или на религиозна цензура ниту на економски бариери.

Библиотеките и информативните служби се одговорни за опслужување на сите членови на нивната заедница без оглед на возраста, расата, националноста, религијата, културата, политичката определба, физичката или друга хендикепираност, полот или на која било друга основа.

Библиотеките и библиотечните служби треба да го поддржуваат правото на корисниците да бараат информации по сопствен избор.

Библиотеките и информативните служби треба да ја почитуваат приватноста на своите корисници и да се запознаени дека се доверливи изворите што ги користат читателите.

Библиотеките и информативните центри се должни да овозможуваат и да популаризираат јавен достап до квалитетни информации и комуникации. На корисниците треба да им помагаат со неопходна вештина и во соодветен амбиент во кој тие слободно и доверливо ќе ги користат избраните информативни извори.

И покрај многуте вредни извори кои се достапни на Интернет некои се неточни, водат кон погрешно мислење или се нападни. Библиотекарите на корисниците треба да им нудат информации и извори за начинот како да се користат ефикасно и ефективно Интернет и електронските информации. Тие треба активно да го промовираат и олеснуваат одговорниот достап до квалитетна информација на мрежата за сите свои корисници, вклучувајќи деца и младинци.

Во однос на другите важни услуги достапот до Интернет во библиотеките и информативните служби треба да биде бесплатен.

Примена на Манифестот

ИФЛА ја поттикнува меѓународната заедница да го помага достапот до Интернет широм светот, а особено во земјите во развој, за да можат сите да се здобијат со глобалните бенефиции од информациите понудени на Интернет.

ИФЛА ги поттикнува националните влади да создаваат национална инфраструктура која ќе го шири достапот до Интернет до целата популација.

ИФЛА ги поттикнува сите влади да го помагаат непречениот проток на информациите достапни на Интернет преку библиотеките и информативните служби и да се спротивставува на каков било потег на цензура или кочење на достапот.

ИФЛА им предочува на библиотеките и лицата кои одлучуваат на национално и локално ниво како да развиваат стратегии, политика и планови кои ги имплементираат принципите изразени во овој манифест.

Овој Манифест беше подготвен од ИФЛА/ФАИФЕ и потврден од Управниот одбор на ИФЛА на 27 март 2002 г. во Хаг, Холандија. Од ИФЛА беше прогласен на 1 мај 2002 г.

Превод: Верка Стаменковска
НУБ "Климент Охридски" - Скопје

УДК 02(100):061.3(497.2)(093.2)

**ЗАЕДНИЧКА РЕЗОЛУЦИЈА
НА УЧЕСНИЦИТЕ НА МЕЃУНАРОДНАТА КОНФЕРЕНЦИЈА
"БИБЛИОТЕКИТЕ, ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО
И СОЦИЈАЛНИОТ РАЗВОЈ"**

**СОФИЈА, БУГАРИЈА
14-16 ноември 2002**

Меѓународната конференција "Библиотеките, граѓанското општество и социјалниот развој" се одржа во Софија, Бугарија од 14 до 16 ноември 2002. Оваа меѓународна конференција беше организирана од Одделот за библиотекарство и информатички науки на Универзитетот во Софија "Св. Климент Охридски", од Училиштето за библиотекарство и информатички менаџмент на државниот универзитет во Емпорија во Канзас во САД, од Националната библиотека "Св.св. Кирил и Методиј" и од Унијата на библиотекарите и информаторите на Бугарија.

На Конференција зедоа учество 120 библиотекар, информатори, колеги од универзитетот и експерти од 23 земји - Албанија, Австралија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Канада, Чешката Република, Германија, Велика Британија, Грција, Холандија, Унгарија, Италија, Литванија, Латвија, Македонија, Романија, Русија, Србија, Словачка, Словенија, Турција и САД. Во дискусијата учествуваа библиотекар, претставници од националните библиотекарски асоцијации и директорите на националните библиотеки.

Учесниците на конференцијата дискутираа за најважните вредности, поврзани со улогата на библиотеките и библиотекарските асоцијации во демократизацијата на општеството, за улогата на библиотекарите во информатичкото општество и во глобализацијата, за иднината на библиотекарското образование и проблемите со достапот до информација.

Учесниците од Централна и од Источна Европа се обединија за следниве цели, кои ќе бидат доминантни во блиска иднина. Напорите на библио-

текарите, на општеството и на државните институции треба да се насочат кон нивна реализација:

1. Силата на демократското општество се темели врз образованието и информирањето на граѓаните. Што се однесува до способноста да се учествува во одлучувачките процеси и да се работи кон неговото востановување и неговиот развој, треба да се има слободен и неограничен достап до информација. Заради оваа причина, општеството во процес на демократизација мора активно да ги поддржува јавните агенции, како што се библиотеците. Демократското општество мора да ги поддржува библиотеците во нивната улога како културни, образовни, информативни и истражувачки центри.

2. Следните неколку години ќе сведочат за развојот и значењето на библиотеците како информативни центри за: обезбедување информација; образованието во корист на новите информативни технологии; помош во развојот на бизнисот; напори да се подобри животниот стандард и да се надмине социјалниот раздор.

3. Учесниците на конференцијата испратија апел до владите на земјите на Централна и Источна Европа да го фокусираат своето внимание на библиотекарската дејност, да ја зголемат финансиската и легалната поддршка за изворите на информации, сервиси и на информативната технологија.

4. Библиотекарите и библиотекарските здруженија претставници на конференцијата се согласија да соработуваат во креирањето на регионални библиотекарски асоцијации.

5. Библиотекарите од Централна и Источна Европа се согласија да соработуваат на полето на истражувањето, креирањето на бази на податоци и да се дојде до најлесен достап до изворите на информации.

6. Специјално внимание ќе му се посвети на развојот и на подобрувањето на високото образование, на размената на студенти по библиотекарство и на перманентното образование на библиотекарите.

MEETING OF THE DIRECTORS OF THE NATIONAL LIBRARIES OF THE
SOUTHEASTERN EUROPEAN COUNTRIES

15 November 2002, Sofia, Bulgaria

During the International Conference, which took place in Sofia, Bulgaria, 14-16 November 2002, an organized meeting of the Directors of the National Libraries of the Southeastern European Countries took place. The participants were:

Prof. Boryana Hristova, Director, National Library of Bulgaria;
Eteleva Domi, Deputy Director, National Library of Albania;
Dr. George Zachos, Director, National Library of Greece;
Pascal Gilevski, Director, National and University Library of Macedonia;
Sreten Ugrichic, Director, National Library of Serbia;
Tuncel Acar, Director, National Library of Turkey;
Dr. Mircea Regneala, President, Federation of the Library Associations in Romania
(authorized by the National Library of Romania).

The Directors expressed their desire to encourage cultural regional cooperation within their countries through the National Libraries.

Their vision was that National Libraries are important cultural institutions within their Countries and pledge for the support of their development and cooperation by the governments and international organizations.

The Directors decided to take any action for cooperation of their institutions in a number of library and cultural activities such as:

- Development of interlibrary loan policies and activities;
- Development of practices in confirming intellectual property rights to authors, publishers etc.;
- Exchange of librarians and information professionals;
- Taking of common actions for the preservation of cultural heritage of the region and especially manuscripts, incunabula, books etc.;
- Establishment of joint research projects;
- Organizing cultural activities such as conferences, exhibitions, meetings etc.;
- Help to foreign scholars in doing research in their collections.

The Directors decided to form a Standing Conference of the Directors of National Libraries of the Southeastern European Countries within the framework of the Conference of European National Libraries (CENL).

The Directors call all other institutions and organizations, acting within library and information work, such as Library Associations, Unions of Librarians and Information Professionals, to take any action for cooperation.

The Directors of the National Libraries will take any measure to help to this direction.

The Directors decided to transfer to their governments and international organizations their desire for cooperation and good neighbour relations and to raise the issue of the

funding special programmes about National Libraries of Southeastern European Countries from their governments and the European Union and International Organizations.

They decided their next meeting to take place in Ankara, Turkey in 2003.

Prof. Boryana Hristova
Director
National Library of Bulgaria

Eleva Domi
Deputy Director
National Library of Albania

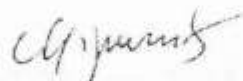
Dr. George Zachos
Director
National Library of Greece

Pascal Gilevski
Director
National and University Library of Macedonia

Sreten Ugrichich
Director
National Library of Serbia

Tuncel Acar
Director
National Library of Turkey

Dr. Mircea Regneala
President
Federation of the Library Associations in Romania
(authorized by the National Library of Romania)

УДК 002+347.78(100)(093.2)

СВЕТСКИ ДЕН НА КНИГАТА И АВТОРСКОТО ПРАВО

23 АПРИЛ 2002

Порака од генералниот директор на УНЕСКО

Книгите се основно средство за пристап до вредностите, мудроста, естетското чувство и до човечката имагинација. Како моќ на креацијата, информацијата и образованието, тие ѝ овозможуваат на секоја култура да ги запише своите значајни одлики и да го види идентитетот на другите. Како прозорец кон разноликоста на културите и мост помеѓу цивилизациите, надвор од времето и просторот, книгите се извор на дијалог, средство за размена и извор на развој.

Поради сето ова, УНЕСКО го прославува Светскиот ден на книгата и авторското право од 23 април, 1996, со учество на милиони луѓе, претставници од стотина земји. Посветен на промоцијата на читањето и пишувањето, а преку нив и на авторското право, овој настан се стреми да ги открие различните аспекти на книгите, било тие да се креативни, работни, да поставуваат стандарди или да се политички, национални и меѓународни. Прославата на Годишната на културното наследство на Обединетите нации во 2002 година сосема се совпаѓа со овој настан.

УНЕСКО предложи две главни теми за одбележување на прославата на годината: "Наследството и дијалогот" и "Наследството и развојот". Книгите и авторското право ги претставуваат овие теми. Како заштитник на меморијата и моќта на креативноста, книгата е кутија за зборови, како и механизам за размена на идеи, неспоредлив инструмент и репродуктивен предмет, ехо-простор на чувства и извор на приход, оригинално дело и огледало на општествената клима. Книгите претставуваат наследство кое е основата на различните културни традиции и кое постојано се развива преку меѓусебно влијание со други традиции, во соработка и дијалог со Другиот.

Прославата на Денот на книгата и авторското право во 2002 година е можност да се разгледа огромниот придонес на книгите за културното наследство и оттука да произлезат нови иницијативи за плодна работа меѓу страниците - било во печатена или електронска форма - и културното богатство на човештвото, било тоа да е реално или не.

Придонесувајќи и заштитувајќи го културното наследство на човештвото, одржуваме содејство, чија суштилна поддршка доаѓа од книгите.

Коичиро Мацура

WORLD BOOK AND COPYRIGHT DAY – 23 April 2002

Message by the Director – General

Books are fundamental means of access to knowledge of values, wisdom, aesthetic sense and human imagination. As vectors of creation, information and education, they allow every culture to print their essential features and to see the identity of others. As a window on the diversity of cultures and a bridge between civilizations, beyond time and space, books are a source of dialogue, a means of exchange and a source of development.

For all of these reasons, UNESCO has celebrated World Book and Copyright Day since 1996, on the 23rd of April, with the participation of millions of people representing a hundred countries. Devoted to the promotion of reading and writing, in addition to copyright, which is closely associated, the occasion aims to bring out the various aspects of books, be they creative, industrial, standard-setting, political, national and international. The celebration of the United Nations' Year for Cultural Heritage in 2002 is a particularly appropriate event.

UNESCO has indicated two major themes to celebrate the year: "Heritage and Dialogue" and "Heritage and Development". Books and copyright exemplify these themes. As a protector of memory and a vector for creativity, a book is both a receptacle for words and a mechanism for the exchange of ideas, an incomparable instrument and a reproducible object, an echo-chamber of feeling and a source of revenue, an original work and a mirror of the social climate. Books represent a heritage that is specifically rooted in distinct cultural traditions and which is continually evolving through interaction with other traditions, in relation to and in dialogue with the Other.

The celebration of World Book and Copyright Day in 2002 is an opportunity to consider the major contribution of books to the cultural heritage and thereby spark new initiatives from the fertile interaction between the pages – be it in printed or in electronic form – and the cultural wealth of humanity, both tangible and intangible.

By safeguarding and adding to the cultural heritage of humanity, we maintain a synergy whose finest support comes from books.

Koichiro Matsuura

УПАТСТВО ЗА АВТОРИТЕ

Во списанието "Библиотекарство" се објавуваат оригинални статии, прикази, соопштенија и документи распоредени во неколку редовни рубрики: Библиотекарската теорија и практика; Културно богатство, Библиографии, Прикази и рецензии; Хроника, Документи; Ви претставуваме и сл. Во списанието може да бидат објавени и други материјали кои по содржината не се вклопуваат во редовните рубрики, а се од интерес за читателите.

Се молат авторите ракописите да и ги предаваат на Редакцијата на бела хартија, формат А4, со двоен проред или на дискета. Прилозите треба да ги содржат следниве податоци:

- наслов (и поднаслов)
- име и презиме на авторот/авторите
- академски степен/стручно звање
- институција каде е вработен авторот/авторите

Оригиналните статии, покрај наведените податоци, треба да содржат и апстракт на македонски јазик и на еден од светските јазици (англиски, француски, германски или руски) до 200 зборови, УДК индекс или клучни зборови, како и податоци за користената литература.

Редакцијата го задржува правото да врши минимални интервенции и скратување на текстот.

Ракописите не се враќаат.

Од Редакцијата

Списанието се печати со финансиска помош на Министерството за култура на Република Македонија

Врз основа на мислењето на Министерството за култура на Република Македонија бр.07-1146/2 од 2.03.2000 година за ова списание се плаќа повластена даночна стапка од 5%.